Микола САНКОВИЧ

Ворохта

історія, люди, традиції

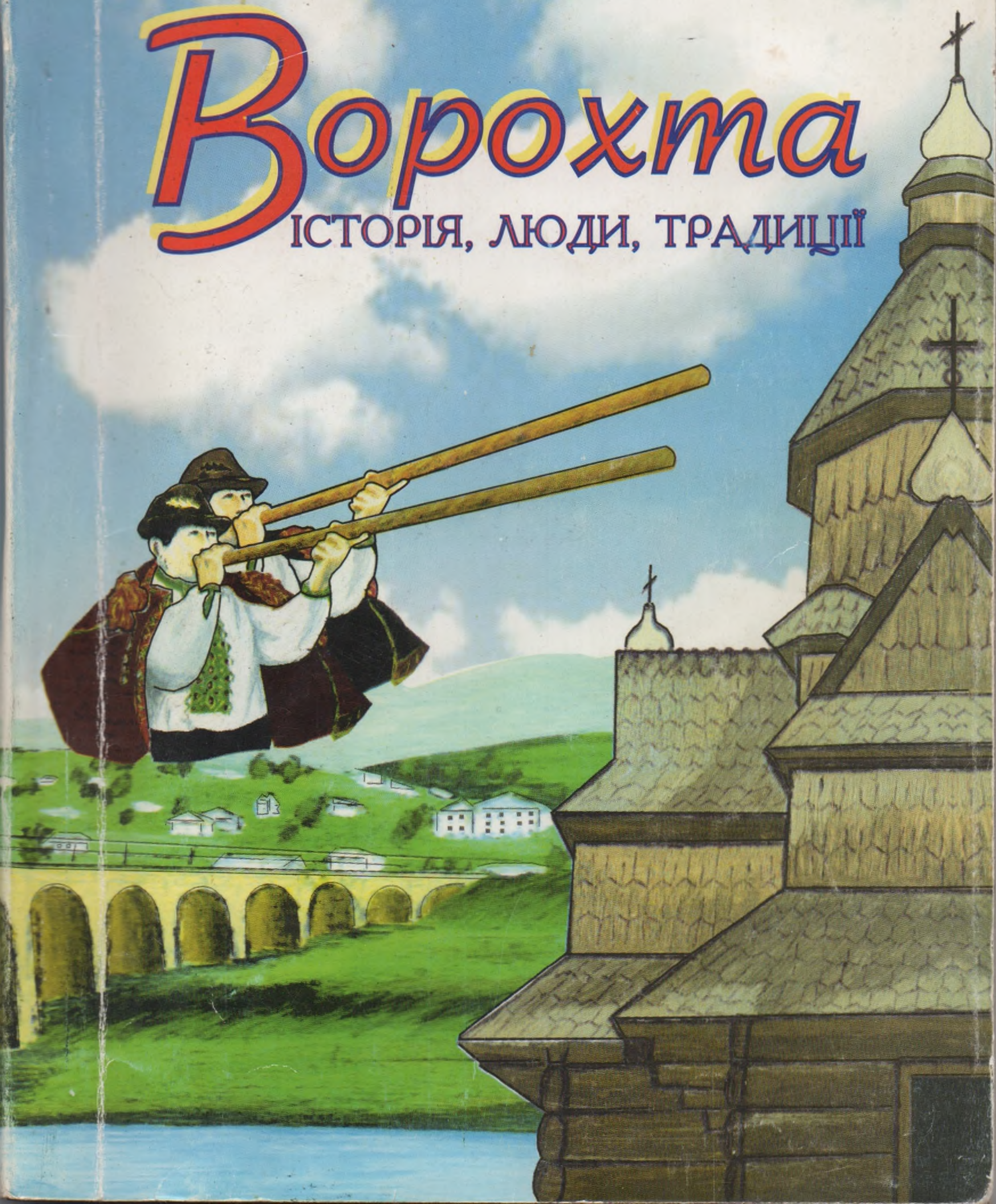

Микола САНКОВИЧ

Ворохта

ІСТОРІЯ, ЛЮДИ, ТРАДИЦІЇ

Ворохта
2001

ББК 63.3 (4УКР)
С – 18

Микола САНКОВИЧ
«**ВОРОХТА: історія, люди, традиції**».
Надвірна, ЗАТ «Надвірнянська друкарня», 2001 р. с.186

У цій книжці автор вперше наводить історичні факти походження назви селища Ворохта та дату його заснування, називає перших поселенців, походження топонімів; знайомить з традиціями та способом життя жителів цього гірського гуцульського села в минулому і нині.

Цінність книжки ще і в тім, що з достатньою ретельністю описано зародження освіти і просвітянської діяльності, особливості ремесел та строю ворохтянців, народні рецепти приготування ліків з трав, рецепти місцевих кулінарних виробів, страв гуцульської кухні тощо.

Книжка багато ілюстрована стародавніми світлинами. Вона зацікавить широке коло читачів.

Історико-етнографічне видання

ISBN 966-7524-38-8

Микола Санкович

ПРО АВТОРА

Санкович Микола, син Миколи, народився 1 грудня 1923 року в селі Ворохта Надвірнянського повіту Станіславського воєвудства в родині селянина-середняка. Батько, Санкович Микола, син Дмитра, —корінний ворохтянець, 1877 року народження, утримував сільську господарку. Опріч цього, володів кількома давніми гуцульськими спеціальностями: був сільським кушнірем, шив кожухи, кептарі, шапки, сам виправляв шкіри. Мав здібності до ветеринарії, знався на народній медицині, лікував людей, в тім числі й від венеричних захворювань: по війні на лікуванні у батька перебувало багато військових. Вмів рвати зуби. Такий талант до лікування перейняла старша дочка Параска.

Мати — Анна, родом з Дори, дочка Юри Сенюка, народилася в 1893 році. Також займалася господаркою. У сім'ї виростало четверо дітей: Параска, Василина, Марія і наймолодший — Микола. Двоє їхніх братів померли дітьми.

У семирічному віці Микола почав навчатися у так званій руській чотирикласній школі, котру успішно закінчив. Уже напівсиротою, бо в 1933 році померла мати, після чотирикласної перейшов у польську повшехну школу, де закінчив 5 і 6 класи, здав іспит з польської мови.

У 1937 році трьох хлопців — Юрка Скорецького, Олексу Мочерняка і Миколу — священик о.Микола Куницький направив до Станіславської духовної семінарії на п'ятирічне духовне навчання з подальшою поїздкою на стажування до Риму. На превеликий жаль, так не сталося: війна зруйнувала всі плани і розкидала кого куди. Юрко Скорецький загинув у боях, Олекса Мочернюк втонув десь в Америці, а Миколиним «Римом» стала Воркута. Але сталося так, що саме в Заполяр'ї, в концтаборі шахти № 29 Микола зустрів ректора духовної семінарії свтл. О. Др. Авксентія Бойчука. І спілкування з ним стало продовженням навчання, здійсненням мрії, яка не збулася за кращих часів, коли рідні гори обвівали теплі вітри, а обрій не був обтягнутий колючим дротом…

Лука СТЕПИК.

ВІД АВТОРА

Поштовхом до написання цієї книжки став випадок. У 1960-х роках на пагорбі в самому центрі Ворохти влада вирішила спорудити корпус турбази «Україна», попередньо знісши велику гуцульську хату з трьох кімнат з двома коморами по краях. Тут у цій хаті жив Мочерняк Іван /Івано/. Звідси відкривався гарний краєвид, але весь цей пагорб було сплюндровано. Під час земляних робіт бульдозер вирив із землі літрову чотиригранну старовинну пляшку з таким написом:

LWÓW
LEMBERG
MAISON FODEE
1782
J. A. BACZEWSKI

Під час цих робіт поруч знаходилась Мочерняк Марія /Капусняк/, вдова, дружина Мочерняка Василя, сина Івана, але вже від другої жінки Мочерняка Івана. Вона підібрала пляшку і вже вдома, пересвідчившись, що крім напівзотлілих паперів у ній нема ніякого скарбу /мала на гадці, що у пляшці могло бути золото Довбуша, оскільки колись Мочерняки були у його ватазі/, Марія невдовзі передала знахідку мені. Папери кришилися, я довго складав кусочки і нікому нічого не розповідав, бо в той час мені могли «пришити» шпигунство і т. п.

Я зрозумів, що ці папери — це історія нашого села, описана Іваном Мочерняком /Івано/ на підставі давніх записів. Ці всі дані я і описую у цій книжці: як добирався до нашої місцевості Василь Янюк і хто був Ворохта, найосновніші події — все це ретельно описане Мочерняком. Збереглася окремо у цій пляшці і карточка, з якої можна було прочитати тільки частину тексту. Наводжу його буквально. ***Taki sq odpowiednie doswiadczenia że z początku na pierszem pagòzke przybyl Wasyl Janik z Kosmacza w 1568 r.***

Michal Worochta przybyl w 1598 r.
Av. Pob. M. Pabusiewicz 1\11 1610 r.

Ці папери, котрі проливають світло на історію нашого села, зберегти неможливо, бо вони перетліли від часу, але в тому, що вони з'явились на світ ще коли їх можна було частково прочитати — Божа ласка і Божа справедливість. Історія нашого села, захована в землю, воскресла, бо історія — це генетика нації, котра не може щезнути безслідно.

Зауважу, що до цієї знахідки було кілька версій походження села, але, як переконуємось, жодна з них не відповідала дійсності. Не було даних і про дату його заснування.

Тепер маємо дві найважливіші дати: коли на цих кресах з'явились перші поселенці, коли село отримало назву, звідки пішла назва і маємо можливість передати цю пам'ятку нащадкам.

Сам я з діда-прадіда ворохтянський гуцул, добре знаю гуцульські звичаї та їхнє життя, тож мусив взятись за перо, щоб зберегти і передати воскреслу історію.

Кілька років тому, коли я завершував працю над цією книжкою, по Ворохті пішла чутка про відзначення 400-річчя селища, яка докотилась і до Яремчанської міськради. На жаль, наш святковий дзвіночок наштовхнувся на глухоту чиновників міськради, котрі зажадали офіційної державної довідки, але котрої ніде нема...

Та ми знаємо, що історія не може бути ні вогнем спалена, ні землею схована, ні водою замулена, а повинна залишатися в народі.

Микола САНКОВИЧ.

Частина І

ІСТОРІЯ – ЦЕ ВОСКРЕСІННЯ КУЛЬТУРИ

Як знаємо з наукових праць, заселення нинішньої Гуцульщини почалося ще в палеоліті, або, як ми називаємо, в кам'яному віці. Тут можемо послатись на твердження вченого-археолога з Делятина, нині покійного Михайла Клапчука. А от писемні згадки про поселення належать до X–XIII ст., за княжих часів. На цей час виникло сімнадцять населених пунктів, зокрема, Бабинопілля, Березів Нижній, Космач, Косів, Красногорка, Кути, Білі Ослави тощо. Дальшому проникненню у глиб Горган заважали праліси з непрохідними лісоповалами.

У 60-х роках XIV ст. дикі орди кочівників почали нападати на південно-східні степи України, Переяславщину, Поділля, південну Київщину, Волинь. Тож населення названих околиць, рятуючись, втікало в гори.

У XVI ст. вже існувало село Космач, і жив там Василь Янюк, котрий збирав у людей худобу на випас на полонину. В той час, як і сьогодні, таких господарів полонини називали депутатами.

В. Янюк не міг і мріяти, що з часом буде мати багато випасного поля, котре доведеться добувати нелегким трудом, навіть Космач покине і поселиться на зовсім чужій поляні, далеко від рідного йому села Космач.

Хочу висвітлити цю нелегку мандрівку нашого предка – засновника нашого села. З року в рік все більше збирав В. Янюк худоби і наймав пастухів: до овець – вівчарів, а до рогатої худоби – бовгарів. Для цієї худоби та отар треба було щораз більше обширу, тому просувався все далі на захід невеликими полянами.

Так дійшов він до гарної розлогої поляни між горами і тимчасово поселився на ній, як на полонині. Пізніше люди назвали цю поляну «Янівський Діл», бо першим там побував і відкрив її В. Янюк. Коли худоба випасла пашу, В. Янюк змушений був шукати інші. Одного дня він осідлав коника і подався лісом ще західніше, і дійшов до вітровалів багатовікових смерек. Тут зупинився. Прив'язав коня, видерся трохи вище по схилу і побачив за буреломом гарну довгополосну поляну. Янюк завагався: поляна гарна, багата, мабуть, на пашу, але дуже трудно до неї дібратись. Час був дополудневий, то він вернувся до свого Діла. Розповів про знахідку пастухам і всі гуртом вирішили забрати з собою худобу, дві

пили, сокири і прорізатися на самий верх гори, аби визначити обшир нової поляни. Так ходило їх шестеро чоловік тиждень, поки прорізали дорогу до неї, бо смереки були грубезні, правічні. Місце дуже сподобалось: багатий травостій, гарний ландшафт. Вирішили зупинитись тут до глибокої осені, а на зиму повернулися до Космача.

Дочекавшись з нетерпінням наступної весни, В. Янюк гуртує ще більше худоби, бо має вже дві полонини: Янівський Діл і другу, поки що без назви. Але, подумавши, Янюк вирішив: «Ми цілий тиждень прорізалися до неї, тож так і назвемо: «Ріжа».

Прибув на Ріжу, ходить полониною і не може налюбуватись. А ще побачив з неї в низинах чимало нових полян, хоч через вікові смерекові зарослі вони ледь проглядались. Якогось дня Янюк знову осідлав коня і рушив звіриними стежками до підніжжя гори. Там смерекові праліси переходили в букові ліси і невеликі прогалини. Він подався ще далі на захід, видерся на ще один схил і побачив багато великих полян. Повернувся на Ріжу, оповів про це товаришам.

Рівно через тиждень вони перегнали живність в низину, спорудили зимове стійбище-стайню і відгородили невеличку кімнату, де можна було жити. Але на зиму Янюк ще повернувся до свого Космача. З величезним нетерпінням перечікував зиму.

Навесні худобу і отари перегнав вже на цю місцевість. Завів господарку: грядки, сінокіс. Тут і лишився зимувати. З того часу у Космач повертав рідко. Третьої весни почав будувати хату на рівнині над скелею, де пізніше жили Гриджуки /Хімчакові/. Це був 1586 рік.

У пам'яті історії ця сонячна поляна названа Янівським Грунем, а хата Янюка стала першою будівлею нашого селища Ворохта. На превеликий жаль, за радянських часів Янівський Грунь перейменували на вулицю Довбуша. Ми поважаємо Довбуша як нашого національного героя і талановитого ватага, але історія є історією...

Василь Янюк не мав синів, а мав трьох доньок: Явдокію, Марію і Анну.

У 1598 році на Янівському Груні в Дедерчука, Янюкового зятя, одруженого з старшою дочкою Явдокією, оселився Михайло Ворохта. Цей Ворохта дезертирував з польського війська, тому боявся повертатись додому в Закарпаття. Був він талановитим ткачем, слава про нього швидко розійшлася по окрузі. Своєї хати Ворохта не мав.

Михайло Ворохта познайомився з Янюком і взяв собі в помічники його доньку Марію. Він виготовив ще один ткацький верстат для неї і в такий спосіб розширив виробництво. Янюк був дуже задоволений таким станом справ і видав Марію за Ворохту. Шлюб брали у Березові, бо церкви тут ще не було.

Саме ткацька слава Ворохти спричинилась до слави нового поселення і дала йому назву – село Ворохта. Отже, можна з упевненістю сказати, що наше село отримало остаточну назву в 1598 році.

Окремо варто зупинитися на ролі ткача у тогочасному житті. Якщо у низинних місцевостях людей у більшій мірі вдягало поле — льон, коноплі, то горянина-гуцула — вівця. Ткацькі вироби мали дуже великий попит. Тут виробляли ліжники, тонке сукно з овечої шерсті, з котрого шили гачі /штани/, а грубе для пошиття петеки-байбарики. Звичайно, сіяли льон і коноплі на верети, жіночі запаски, та все ж овеча вовна переважала: і праці менше, і затрати менші.

Як обстояли справи з фарбами? Чорну варили з сухих стручків бобу. Така фарба не боїться води. Темно-червону – з вільхової або вишневої кори. Вона добре фарбує овечу вовну і шкіри, і теж не розчиняється в воді.

З початком ремісництва, запровадженого Михайлом Ворохтою, до села потягнувся різний люд. Вирубувались і розкорчовувались лісові ділянки для розширення життєвого простору. Іменами цих людей називали новоутворені ділянки. Окремі з них носять ці назви понині. Так, Паленина – це місце випалу лісів і заростей.

Німатівка. Назва походить від прізвища Німак, котрий був слугою в Мочерняка Гриця, пас кози. Мочерняк Гриць збудував там зимівку для кіз. Згаданий Німак там мешкав постійно, і з часом цю дільницю Ворохти почали називати Німатівкою. Хоминівка – місце поселення родини Хоминих; Грицулівка – від імені Гриця Росінського з Космача. Він був високого зросту і повної статури, тому по-вуличному його назвали Грицула. Уже з побудовою залізничної колії у Ворохту прибув жид Вурц Шимшор, то його грунт названо Шимшорів.

Поселилися у Ворохту після розпаду ватаги Довбуша в 1740-х роках його побратими Мочерняки і Петро Гаврилюк.

Родина Гриджуків поселилася з Хімчина, то місцину так і назвали: «Хімчакові». Це був Гриць Гриджук, котрий поселився в Янівському Груні.

Від Гриця Гриджука пішов великий рід, бо в нього було п'ять синів, але згодом вони подалися на схід, у Буковину. Це був дуже працьовитий рід, бо виробив багато поля на місці багатовікових лісових буреломів, навіть таку важку площу, як Чертіж, котру вони використовували як полонину.

Родина Мочерняків також дуже багато виробила поля з лісових заростей. У ті часи лісництв не існувало, хто скільки хотів, стільки і мав землі, поки до Ворохти не пішов потяг.

На превеликий жаль, родини Янюка і Ворохти довго не проіснували, бо в них не було синів, а лише доньки.

Палійчуки, Росінські, Никораки походять з Космача.

Родина Санковичів походить з Лемківщини, і вперше поселилася в Дорі, де зайняла багато поля. З тих давніх часів і по сьогодні це поле зберігає назву «Санкович».

Санкович Іван мав сина Михайла, котрий перебрався до Ворохти. У Михайла був син Дмитро і три доньки. Всі три доньки одружилися в Ясенях /Закарпаття/. Гафія була одружена з Манівчуком, Явдоха вийшла заміж за Тимка Леся, а Анна – за Кравецького. Дмитро, син Михайла, оженився у Климпуша Михайла /по вуличному – Дука, бо мав багато дукатів, тобто грошей/ з дочкою Настунею. У Дмитра були чотири сини: Василь, Микола, Петро та Іван. Петро та Іван померли парубками. Василь оженився в Ільчука з границі Яблуниця, мав синів Дмитра, Юрка та доньку Марію. Микола оженився в Дорі з дочкою Сенюка Юри Анною. Мали шестеро дітей, але Федір і Дмитро померли в дитячому віці. Залишились доньки Параска, Василина, Марія та наймолодший син Микола, 1923 року народження, автор цієї книжки. Рід продовжується.

У Ворохті рід Санковичів започаткував Михайло, син Івана з Дори в 1703 році.

Кульб`як Микола, син Івана та Палагни, народився в селі Люча в 1817 р. Молодим хлопцем прийшов він до Ворохти шукати роботу. Найняв його до худоби Мочерняк Гриць. Своє прізвисько «Повх» він отримав за те, що був дуже бережливий. Своє убрання, навіть старе, не викидав, а складав у мішок, як повх тягне в нору запас на зиму. З того і пішла така вулична назва: Повх.

Пас худобу аж під Вороненкою, бо і дільниця Німатівка належала Мочернякам. Слуга так припав до душі Мочернякові, що він запропонував Миколі стати його зятем. «Виджу, що з тебе буде ґазда. Маю три доньки, вибирай котру хочеш».

Одружився Микола з наймолодшою, Оленою, і Мочерняк дав у віно ділянку над рікою «Луг», сорок вісім моргів. На цій ділянці було дуже багато заростей, лише на невеликій прогалині стояла маленька хатинка-зимівка. Молодята поселились у тій хатинці. Вони вклали дуже багато праці, поки розширили своє обійстя. Виростили одного сина, Олексу. У часі Олекса посватав у багача Чимиги з Микуличанських Поляниць старшу дочку Гафію, і Чимига дав дочці у віно полонину Кознєску. Дружину свою Олекса забрав до Ворохти. Тут нажили четверо дітей: Ілька, Катерину, Анну та Івана.

Життя Гафії обірвалося трагічно. Якось вона з найстаршим сином Ільком фірою поїхала на базар у Делятин. На зворотній дорозі їх застала велика злива. Коли прибули під Ворохту, вже стемніло і падав сильний дощ, а треба було перебратись через річку Прут. Ілько запропонував матері почекати поки він по кладці перейде річку, принесе лампаш і при світлі переїдуть річку. Але Гафія не захотіла чекати і направила коні у воду. В той час вода несла деревину, котра вдарила у фіру і розломила її. Гафія упала в воду і втопилася, бурхлива течія викинула її тіло на зарінок; коней знайшли на скруті річки у вільхах, Ількові покалічило руку, утворилась гангрена і незабаром він помер. Катерину в часі розбили коні. Так Олекса залишився вдівцем з двома дітьми, Іваном і Анною.

Як склалася подальша доля родини? Іван одружився у Андрія Мочерняка. Мочерняк дав у віно ділянку Ворохцелу, на якій вони і жили. Виростили двох дітей: Анну і Олексу. Анна вийшла заміж за Захарчука Івана з Білих Ослав. А Олекса мав жінку з Шешур, доньку Браківника Юри, Марію.

Вище ми згадували про родину Санковичів, до якої належить і автор цієї книжки, про те, що у Санковича Дмитра були чотири сини: Василь, Микола, Іван і Петро. Хочу зосередитись на важливій для цієї родини події.

Щоб прогодувати сім'ю, Дмитро взявся до лісової роботи, котра проводилася восени і взимі. Одного разу зрубана смерека впала на стоячу, відломився вершок. Сніги були глибокі, довкіл чимало поваленої деревини, тому Дмитро не зумів утекти і його вбило цим вершком. Залишилась дружина Настуня вдовою, а чотири хлопчики – сиротами.

Хочу простежити подальшу лінію долі однієї з гілок цієї родини. Через деякий час Василя призвали до австрійського війська у кінноту, де він

здобув офіцерський чин. Відслужив, повернувся у Ворохту. Одружився в Яблуниці з дочкою Ільчука — Явдокією. Працював у Ворохтянському лісництві лісником-мисливцем. Мав троє дітей: Дмитра, Марію, Юрка. 1914 року, коли вибухнула австрійсько-російська війна, котра переросла у Першу світову, Василя Санковича, як офіцера запасу, забрали на фронт.

Воєнне лихоліття відчували не тільки на фронті. Війна у великій мірі зачіпає і людей, котрі перебувають в тилу. Було сутужно з харчами. Син Василя Дмитро, на той час шістнадцятирічний парубок /1900 р.н./ добре вправлявся з рушницею і карабіном, оскільки часто ходив з батьком у ліси. А перед відправкою на фронт батько відкрив йому секрет де зберігається зброя та інше мисливське приладдя. Тож восени Дмитро взяв карабін і пішов полювати в недалеку Магуру. Була пора парування оленів, і сталося так, що Дмитро одним пострілом з карабіна поклав двох із них: одному куля поцілила в шию і пробила її, а другому – в пах. Тож відбігли вони недалеко. Дмитро знайшов, накрив смерековим гіллям і побіг по брата й сестру. Розібрали туші, роги заховали неподалік, а шкіри закопали. М`ясо засолили і склали у велику бочку /полубіч/ на 400 літрів, переложили кропивою. Але хтось завважив, що Санковича діти щось носять з лісу і повідомив у лісництво. Лісництво звернулося в поліцію. Лісник Яків Подерейський привів її до Санковичів. Зробили обшук, знайшли м'ясо. Кропива, котрою попересклададали м`ясо, змінила його колір, то діти твердили, що це батько, перед тим як іти на війну, різав худобу і засолював м'ясо, щоб сім`я не голодувала. М'ясо не забрали, зате Дмитра заарештували як москвофіла, московського шпигуна. Повезли в Чехію у Велику Моравію, де знаходився військово-польовий суд. При під'їзді до Моравії на одному з залізничних перегонів розминалися два потяги. Той, в котрому везли Дмитра, стояв. Дмитро дивився у вікно, як повільно рушає військовий потяг. У військовому ешелоні їхав батько Василь, і він упізнав сина по петеці, в котру був зодягнений Дмитро, а потім і по обличчю. Хотів вискочити з ешелона, але його утримали.

На суді, коли Дмитро розповів про свою сім'ю і про те, що батько його на фронті, суддя пройнявся до юнака співчуттям. «Видно, у нас з твоїм батьком однакові долі. Я теж залишив удома такого сина, і теж не знаю де він тепер знаходиться і де живе». Він змилосердився над Дмитром, виробив йому документи, так що Дмитро міг їхати куди захоче. Запропонував йому вчитися. Юнак погодився і дістав направлення до

військової ветеринарної лікарні, де виходжували армійських коней. Так хлопець з Ворохти придбав фах ветлікаря. Після закінчення навчання він поступив на службу до австрійського війська.

Ще одна родина, Романюків, походить з Косівщини. Першим до Ворохти прибився Романюк Іван. Це було ще до часів панування Австро-Угорщини. Спочатку замешкав у Михайлюка, прославився вмінням «морщити» постоли, та так і оженився у Михайлюків. Мав п'ятеро дітей. Василь і Стефан побудувались на місці, неподалік один від одного, а решта – на віддаленні. Майже одночасно Курило повдовів, а Онуфрій помер, і Курило одружився з братовою, котра мала сина Федора. Але стрийко дуже незлюбив племінника. Федір бідував, мусив ночувати у стайні разом з худобою. На це звернув увагу хресний батько Федора Михайло Мочерняк /Пелехун/ і забрав його до себе. Коли мати Федора (друга дружина Курила) померла, тоді М.Мочерняк /Пелехун/, як опікун сироти Федора, вигнав Курила з обійстя, віддавши йому частину верха Прийми. На тому полі Курило побудував собі хатину, оженився втретє в родині Никораків /родина Никораків від Петра, Василя, Олекси походить з Космача/ на Марійці.

Коли Федір виріс, то оженився на Анні з Грицулів-Росінських. Рід їхній продовжується.

Рід Хоминів. Нам вже відомо з історії родини Кульб`яка Миколи (Повха) про те, що Мочерняк Гриць мав поле майже до самої Вороненки, так що нинішня Німатівка і Хоминівка була вся Мочерняка Гриця.

У нього були три сини і три дочки. Старша – Параска, потім Марійка і наймолодша Оленка, з якою одружився Кульб`як Микола, син Івана, а з середущою Марією одружився Хомин Гриць родом з Снятина. Тож згадаймо як склалося життя Хоминів, котрі поселилися у Ворохті.

Можемо з повною відповідальністю стверджувати, що невеличкі містечка Обертин та Снятин були заселені ще в 1100-х роках, а на згадуваний відтинок часу в цих містечках щотижня відбувалися кінські ярмарки. Саме туди їхали господарі, якщо хотіли купити доброго коня. Щоправда, у Снятині ярмарок довго не проіснував, він перемістився суто в Обертин. Так от, Мочерняк Гриць, оскільки мав багато поля, вирішив вибратися до Обертина купити собі коня. Обійшов увесь ярмарок, але такого коня, якого хотів, не знайшов і повернувся додому без покупки. Другого тижня поїхав вже у Снятин, тут він побачив багато гарних коней,

таких веселих, вони жваво гарцювали і ржали, але Гриць був добрий і мудрий господар і знав, що перед тим, як вести коней на ярмарок, цигани закапували їм у вуха горілки, щоб вони були веселими. Мочерняк знав ці циганські секрети, тому не спокусився на цих коней, обминув циганів і знайшов одного господаря з гарним конем. Кінь сподобався Мочерняковi і він його купив, а заодно познайомився з господарем. Це був Хомин Іван, по вуличному Горбовий, бо родина ця жила на горбі. Восени вже Хомин Іван приїхав з своїм сином у гості до Мочерняків у Ворохту, поцікавився чи задоволений Мочерняк конем. Він висловив задоволення, подякував Хоминові за чесну господарську правду. Так два господарі подружилися ще тісніше, так що Хомин оженив сина у Мочерняка з дочкою Марійкою. І став другим зятем Гриця. Дав у віно дочці увесь низ від дороги.

Рід Хоминів розмножився, став господарним. Довелось їм ще немало попрацювати, щоб розширити поле від віковічних лісових пнів та завалів і багнистих лозовищ.

Нині важко відгадати де знаходилась перша хата Хомина Гриця, сина Івана. За переказами старих людей, дуже давня хата Хомина Михайла (Фройми) була там, де нині живе Тирський Василь, родом з Білих Ослав, котрий оженився з Федора Хомина дочкою Марійкою. Ще можна згадати давню хату коло колійного моста, де жив Хомин Василь, але це місце Лисецьких . Щоправда, у Лисецьких синів не було, були тільки доньки, і Лисецькі вийшли з роду. Зародилися там Хомини.

Рід Хоминів продовжує розвиватися.

КОЛІЙНА ДОБА ВОРОХТИ

Вліті 1884 року до Ворохти, буквально крізь гори, пробився перший потяг. Це стало великим дивом для горян. Вони бачили як будувався насип, укладались шини, знали, що в горах пробивали тунелі, мурували кам'яні мости, та і в самій Ворохті вже були побудовані чотири, чули розповіді про поїзд, але коли він все ж прибув, то збіглися з усіх кутків. Боялися спочатку навіть зайти у вагон.

Австрійський уряд вбачав у Карпатах першочергово курортну зону. Сюди прибували різноманітні комісії, обстежували довколишню місцевість. Віддавали належне джерелам лікувальних вод безпосередньо у Ворохті, його близьких околицях і дальших — Верховинщини, Закарпаття.

КУРОРТИ

ПЕРШІ САНАТОРІЇ

Залізниця зі Львова до Ворохти і далі, на Закарпаття, зв'язала в єдиний ланцюжок курортну смугу від нафтусі Трускавця до мінеральних вод Закарпаття.

Перший санаторій у Ворохті для лікування хворих туберкульозом з'явився в 1906 році, він і носив таку назву: «Перша санаторія». За радянських часів його перейменували у «Гірське повітря». Біля цього санаторію є джерело, воду котрого назвали кам'янкою. Вона надзвичайно чиста, має добрий смак і є лікувальною.

У Ворохті виникло ще чимало будинків відпочинку, спортових притулків. Приїжджі, котрих у Ворохті ставало щораз більше в усі пори року, винаймали помешкання і на окраїнах. Приїжджали на лікування, відпочинок чи полювання не тільки з Польщі, але і з інших держав Європи.

За річкою Прут навпроти першого санаторію з'явилася ще одна будова: санаторій Каси хворих. Фінансувало її об'єднане Товариство каси хворих Станіслава і Дрогобича. Цей санаторій споруджений у 1921 році, був розрахований на 117 ліжок. Збудований був з дерева, але мав гарне архітектурне рішення. На превеликий жаль, ця будівля згоріла під час війни від прямого влучання артилерійського снаряда.

А далі, говорячи про санаторно-відпочинкові об'єкти Ворохти, треба згадати про будинок відпочинку Товариства польських урядовців «Скарбівка» на 180 ліжок. Споруджений на горбочку навпроти польського костелу. Дерев'яний, покритий черепицею. Як вліті, так і взимі там завжди було повно панства, як говорили того часу. «Скарбівкою» управляв пан Маєвський, поляк, але був він не гоноровий і мав добрий характер. Чорнявий, високого зросту. У ті часи легкових машин тут не було, то пан мав маленького сивого коника і малий фіакр на дві особи. Пан сам собі фірманив і доглядав за тим коником. Упряж мав дуже гарну, вироблену косівськими спеціалістами. Взимі їздив маленькою залубнею, а на шиї коника був цілий пас шелестів (шелести – це дзвіночки закритої форми).

ВОРОНЕНКА – це Яблуницький присілок, який межує з Ворохтою і по колії вони собі близькі сусіди. Ще перед Першою світовою війною

Австрія почала будувати там два великі будинки, біля самої колійної станції, і лісництво. Це були будинки відпочинку. Одна будова з цього комплексу стоїть понині.

Вороненка була знана завдяки мінеральним джерелам. А ще більшу роль вона відіграла в церковному відродженні, про що мовитиметься в подальшому.

ДИТЯЧИЙ САНАТОРІЙ. Цей санаторій збудований на початку 30-х років. Будинок назвали «Дитяча колійова», який спорудила адміністрація колії для відпочинку та лікування дітей своїх службовців та робітників. У даний час тут лікуються діти, хворі на туберкульоз кісток.

ЖИДІВСЬКА САНАТОРІЯ. У 1930 році, вже за моєї пам'яті, на дільниці Німатівка жиди почали будівництво величезної, як на той час, цегляної споруди. Ворохтянці не відразу, але все ж довідалися, що тут буде чи то санаторій, чи то лікарня. Це справді виявився лікувальний комплекс.

Біля споруди звели котельню, всередині корпусу встановили великий круглий котел з водяною сорочкою — автоклав. Він був виготовлений з кольорового металу і привезений аж із Гданська /Польща/. Це все було пристосоване для виварювання ароматичних смол і приготування настоїв хвої шпилькових порід дерев, ялівцю разом з ягодами, навіть лелечію. Доставляли сировину з Говерли, Хом'яка – звідусіль, де можна було її заготовляти. Одержані екстракти використовували для лікувальних ванн від різних хворіб.

Пригадую, ми ще школярами виловлювали ящірок і продавали в цей санаторій по 50 грошей за штуку. Один жид нам пояснив, що ящірку настоюють на спирту /півлітри на одну/, вимочують її три доби і цим настоєм розтирають тіло. Допомагає від простуди.

Спершу тут приймали ванни для лікування нервової системи та профілактики і лікування шкірних захворювань. Потім почали виготовляти мазі. Ось деякі з них.

Живицю, бджолиний віск, олію і лій в рівних пропорціях перетопити. Прикладати до гнійних ран. Ця мазь лікує краще, ніж мазь Вишневського.А ще вона придатна в садівництві і при щепленні дерев.

Молоді смерекові шишки /робиться це в червні/ і відростки смерекові засипають цукром і виставляють на сонце на два тижні. Після

проціджування сік п'ють по одній столовій ложці зранку і ввечері. Так лікують серце.

Чорні ялівцеві ягоди сушать і запарують. Пити три рази в день. Лікує астму.

Взагалі, шпилькові дерева мають велику лікувальну силу. Колись під Говерлою був змонтований спеціальний прес, на якому з лелечію витискали олію, якою лікували астму. Але в 1927 році під час великих злив цей прес замулило. Його відкопали, демонтували і більше після цього не установлювали. Поговорювали, що перевезли кудись у гірське Закопане в Польщі.

ЗАСНУВАННЯ ХРИСТИЯНСТВА У ВОРОХТІ

Першим на території Яблуницького присілку оселився Іван Воронюк, родом із Закарпаття. Тому й назвали з часом цей присілок Вороненкою. Із розширенням села Яблуниці її околиці наблизились до присілку. Яблуниця на той час ще не мала церкви, а лише богослужебну каплицю. Це був 1600 рік. Цього ж року Іван Воронюк задумав збудувати невелику церкву у присілку, де оселився, і зорганізував для цього найближчих до Вороненки жителів Яблуниці. Так, в 1605 році у Вороненці була освячена церква Різдва Пресвятої Богородиці.

У 1700 році жителі Яблуниці звели власну церкву святого Іллі, і Вороненківська церковця втратила главенство. / Наприкінці 1800 року Яблуницьку церкву зруйнував дуже сильний західний вітер/.

До 1780 року Ворохта не мала своєї церкви. Лише на роздоріжжі, де дорога повертає до Вороненки, біля нинішнього Народного дому, в 1602 році була освячена богослужебна каплиця. Ця каплиця була знищена; потім, за часів Австро-Угорщини, відновлена у зменшеному вигляді, як пам'ятка, а вдруге її знищили за радянських часів у 1940 році.

У 1779 році онук сина засновника селища Михайла Ворохти Іван одружився з внучкою засновника Вороненки Івана Воронюка Явдокією, то останній дав вороненківську церкву внучці у віно. Цю церкву перевезли у Ворохту. Так у Ворохті виникла перша церква. У 1780 році її встановили вище нинішнього лісокомбінату, над першим цвинтарем, де поховані засновники селища Янюки та Ворохти.

З масовим заселенням Ворохти вихідцями сіл Косова, Кут, Нижнього Березова, Білих Ослав стало зрозуміло, що місце для церкви вибране не дуже вдале, бо місцина тут багниста, поросла кущами і не розрахована на великий наплив народу. Першими цю думку висловили Мочерняки, як вже корінні ворохтянці. У 1860 році Дмитро Мочерняк виділив свою ділянку і організував перевезення церкви на нове місце. Зробили це так: верх розібрали, бо він і так вже потребував ремонту, підлогу зняли, під коробку підставляли кругляки і чотирма парами волів перетягнули її на призначене місце. Вона стоїть тут по сьогоднішній день.

1862 року ця церква була втретє посвячена, тобто вдруге відновлена посвята. Ми вже згадували, що рід Михайла Ворохти перевівся, бо в нього не було синів. Тож господарями церкви повністю стали Мочерняки. Особливо піклувався про неї Мочерняк Дмитро разом з дружиною Марією. Вони й поховані біля самого кута церкви.

На жаль, не можемо простежити хто з священнослужителів були першими проповідниками слова Божого в наших краях. У викопаних з землі паперах про це написано, але вони настільки пошкоджені, що відтворити записи неможливо. Прочитується ім`я отця Антонія Наконечного, але в кого він перейняв парафію і кому передав потім виявнити теж неможливо. Краще збереглися записи часів панування Польщі, бо це ближчий до наших днів час.

Після Першої світової війни священиком став тут о.Дмитро Юган, котрий пробув на парафії до 1931 року. Його змінив о. Микола Куницький Ч.С.В.В. з 1897 р.

В той час Ворохтянський, Яблуницький, Татарівський священики підпорядковувалися о. пароху с. Микуличина Олексію Луціву як пароху, бо вони числились як сотрудники.

Наприкінці 20-х років у Ворохті будували нову велику церкву. В 1930-му із старої перенесли в нову всі цінності, в тім числі і дзвіницю з трьома дзвонами. Стара церква опустіла. Під час Другої світової війни угорці зробили з неї конюшню. Коні все погризли всередині, зовнішні стіни також потрухлявіли, огорожа впала. Історична церква стала пусткою. Ключ від цієї церкви знаходився у голови сільради, бо йшла мова про перетворення її в музей атеїзму. Частина віруючих не раз зверталась до громади діючої церкви, до пароха Чернявського з пропозицією полагодити стару, замінити хоча б старовинний хрест, котрий похилився і ледь тримався, але її ніхто не підтримував.

Аж після краху СРСР, в 1991 році у Ворохті відновився осередок «Просвіти», котрий очолив Мочерняк Василь з Верха. Він забрав у голови сільради ключ і доручив мені, як колишньому церковному дякові, взятися за справу. Я знайшов спільника, теж колишнього паламаря Тимінського Петра, і взялися за справу. Того часу головним лісничим Ворохтянського лісокомбінату працював Мочерняк Василь Олексійович. Він дав нам безкоштовно лісовоз деревини на огорожу. Почали з огорожі, бо на церковній території люди випасали худобу. Після огорожі почали ремонт внутрішній, у двох церковних коморах. Лісопиломатеріалами, а це дошки, плита ДСП, нам допомагали згаданий вже Василь Мочерняк та лісничий Озернянського лісництва Йосипчук Олексій Михайлович. Багато праці вклав у цю святу справу майстер меблевого цеху Ворохтянського лісокомбінату Кіб'юк Вернадій. Цим трьом керівникам ворохтянці будуть вдячні завжди.

Але була ще одна трудність. Відновленню церкви чомусь дуже противився парох Мирослав Чернявський. Цілих п'ять років він писав різні скарги, звинувачував нас у руйнуванні історичного пам'ятника. Незважаючи на те, що про всю належну документацію ми подбали заздалегідь. Через його спротив реєстрація проходила дуже важко. Соромно згадувати про цю антицерковну діяльність пароха Чернявського. Тричі він збирав своїх прихильників, тричі вони голосували проти відновлення церкви. Договорювалися до того, що, мовляв, церква гнила, може завалитися і побити людей.

І от настав час реєстрації. Статут нам виписав преосвященний Єпископ Ординарій Івано-Франківської Єпархії Софрон Дмитерко, за що ми йому дуже вдячні, бо отримали можливість зареєструвати церкву та другу церковну громаду, котру довірили мені очолити. В даний час наша Ворохта вже належить до Коломийсько-Чернівецької Єпархії, де Єпископ Ординарій Павло Василик. Ще цілий рік нам доводилось їздити спростовувати наклепи пароха Чернявського, котрий, навіть не будучи в церкві, доповідав владиці Павлу Василику про неготовність її до освячення. Наклепи не допомогли пароху, і в третій день Пасхи 1994 року з великим трудом відбулась третя, опріч першої, посвята церкви. Церкву посвятив сам Єпископ Ординарій Коломийсько-Чернівецької Єпархії Павло Василик. Священиком призначив преподобного отця Ярослава Свищука з Дори монашого згромадження св. Андрея Первозванного.

Отак через 64 роки німоти наша історична церква діждалась літургійних слів, церква, котра являється матір'ю церков нашого гуцульського краю, яку нехтували негідники різних часів і різними способами, але все одно в ній пролунали слова «Благословенне Царство...».

СИРОТИНА

У Ворохті на горбочку
Стоїть сиротина,
Боса, марна, заплакана,
Пірвана свитина.

Буйний вітер повіває,
Сироти питає:
«Чого стоїш заплакана,
Це думка лунає?»

«Я святиня занедбана,
Не одна терпляча,
Сотні є нас по Вкраїні.
Всім одна подяка.

Стіни на бік похилились,
Куполи здоймили,
Вікна дошками забили
Христи поломили.

Як по містах, так по селах
Опущені храми,
А декотрі ближче центрів
В музеї забрали.

Святих образи із церков
Взагалі здоймили,
А по стінах Божих Храмів
Ідолів прибили.

Зовні напис написали:
«Музей атеїста».
Це збереження пам`яток
Із тисячоріччя.

Котрі набік похилились,
Уже догнивають,
Сови гнізда поробили,
Вночі викрикають.

Всі каплиці коло доріг,
Це люди молились,
Зруйновані лиш каміння
Від вогню стопились.

Усі Дзвони замовчали,
Голос не лунає,
А дзвіниць сліду немає,
Терном заростає».

Відізвися, святий Юра,
Дай нам допомогу!..
Не приходять священики,
Не видно народу».

Відізвався святий Юра:
«Не сумуйте, діти,
Просіть Бога Всевишнього,
Мусимо терпіти.

Я закутий у кайдани,
Я сили не маю,
І не можу помочи вам,
Бо я сам страждаю.

Зійде сонце, роса згине,
Діброви заграють,
На знищених Божих Храмах
Хрести засіяють.

Тай і твоя, сиротино,
Доля усміхнеться.
Пірвану свитину скинеш,
В омофор вдягнешся!

Микола САНКОВИЧ

Друга церква селища Ворохта має назву Петра і Павла.

Потреба у її побудові назріла, коли збільшилось населення в селищі. 10 червня 1927 року церковне братство зробило загальне зібрання. Виступили новообраний старший брат церкви Росінський Дмитро з Грищулівки, Гаврилюк Микола і Гаврилюк Федір, багато інших господарів. На цьому зібранні був священик Дмитро Юган, надлісничий Іван Жупник, директор учительської оселі Івантишин та війт Ворохти Дудзік. Першим питанням стояло будівництво церкви і дому «Просвіти», бо для «Просвіти» була відведена тільки одна кімната при учительській оселі. На домі «Просвіти» наполягали Гаврилюк М. та Гаврилюк Ф.

Зібрання прийняло два важливі рішення. Ділянку під нову церкву погодився дати Мочерняк Андрій, син Дмитра, з віна своєї жінки Марусі, яка походить з родини Боднаруків. Ділянку під Народний дім погодився дати Пістиняк Стефан.

Ліс на будову нової церкви та частково на дім «Просвіти» має дати Гриджук Микола, син Ілька, в Чертежі, а решту лісу має додати Гаврилюк Микола, який жонатий у Мочерняків /верхових/.

Тої ж осені зібралась велика бригада і в Гриджуковім Чертежі нарубала лісу, обкорувала і зложила у три мигли /штабелі/.

Доручили Дедерчуку Миколі /Пістиняковому/ возити оброблений камінь /цоклі/ з Ямної, але ще додавали другу пару коней на допомогу. Коні були Ілитчука Федора /Дьорділ/ з Войтула і Хомина Федора /Фроймів/.

Дуже багато було роботи на розкопуванні площадки під будову, бо місцина хоч гарна, але була тоді нерівна. За цю роботу взялась переважно молодь і до зими все було зроблено. Зібрали знову нараду із згаданих вище керівників, церковні браття запросили на неї будівничих майстрів, котрі в основному спеціалізувались на будівництві церков. Це Василь Турчиняк з Луга, Юрій Менделюк та Іван Яворський з Делятина.На цій нараді затвердили проект церкви і погодилися на оплаті за роботу. Будівництво почалося в 1928 році і тривало два роки.

Усі підручні роботи виконували місцеві люди, всі вони мали визначену функцію. На трацьких пилах працювали Климпуш Микола з братом Дмитром, Романюк Петро з братом Василем /Курилихи сини/, Шовгенюк Олекса з швагром Дмитром Дедерчуком /Іваночуковим/. Вони різали плиниці безоплатно, а от парі трачів з Космача платили.

Дерево гиблили дворучними гиблями і лакували з обох сторін Санкович Микола з Вінтоняком Федором з Шимшорова; Мочерняк Яків і Михайло, сини Андрія з Янівського Груня; Проданюк Дмитро з братом Грицем, сини Юрія з Паленини.

Дерево з Гриджукового Чертежа возили фірами: Олексюк Іван, син Олекси /Шишуряків/, Пістиняків фірман, Гриджука Миколи фірман دручко Петро, Гаврищука Василя фірман.

Будова ішла успішно. Як ми вже згадували, священиком у той час був о.Дмитро Юган. Церковні браття: старший брат Росінський Дмитро, заступники – Санкович Василь Дмитрович, Мочерняк Андрій Дмитрович. Паламарями і гробарями – брати Палійчуки Іван і Михайло. Дяком був Вінтоняк Філип з Шимшорова, а пізніше став Санкович Дмитро Васильович.

Половину бляхи на церкву купив Лесь Біловусяк /Бойчаків/.

У той час у Ворохті нараховувалось 739 греко-католицьких парафіян, це опріч поляків та жидів. Будівничі майстри мешкали у будинку Говерла, власником якого був Стефан Пістиняк.

Церква вибудувалась велика, покрита бляхою шаховим порядком, з чотирма куполами /банями/ по краях і великою банею посередині. Поставили дзвіницю з трьома дзвонами. Коли всі роботи було закінчено, а це 1930 рік, церковні браття звернулись до Єпископа Одинарія Станіславської греко-католицької Єпархії Григорія Хомишина, щоб приїхав подивитися церкву і призначив посвяту Під час оглядин владика Хомишин не погодився з громадою, бо церква має п'ять куполів, а така архітектура властива православній Церкві і поставив умову зняти два куполи. Інакше він відмовлявся висвячувати. Громада Ворохти запротестувала проти вимог владики Хомишина і звернулася до Львівської Митрополії з поясненнями. Львів прислав Правата, котрий посвятив церкву літньої пори 1930 року.

Після посвяти о.Дмитро Юган передав священництво новопризначеному священику о.Миколі Куницькому Ч.С.В.В. народився 1897 році рукоположення 1931 року, мешкав у Ворохті у тій самій резиденції. Він був патріотом української нації, прихильним до народу, особливо до дітвори. Щоразу на останню годину навчання в понеділок і п'ятницю ми бігли зустрічати о.Миколая, обліплювали його, як мурашки, з усіх боків, а отець кожного погладить по голові та заводить до класу. Мав чудовий солов'їний голос, котрий і досі пам'ятають наші Карпати. Після посвяти відправлялась місія.

Церква стала ще однією окрасою Ворохти, за вдячності Андрієві Мочерняку та його дружині, котрі пожертвували своє поле під її спорудження. Андрій продовжив справу свого батька Дмитра, котрий виділив землю під стару церкву. Так, вони були дуже прихильні до Божих храмів, купили для них багато цінних речей: чаші, книги, дзвони та інше, допомагали у будівництві. Хай пам'ятають про це нащадки і хай моляться за упокій їхніх душ. І всіх тих, хто не згаданий у цій книжці, але допомагали хто чим міг.

ДЕЩО З ІСТОРІЇ ХРИСТИЯНСТВА ТА УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕРКВИ

Несправедливо вважати, що до 988 року, року офіційного прийняття християнської віри в Русі-Україні, наша Батьківщина не знала Біблії, не

мала церков. Християнство проникало на землі сучасної України ще з першого століття н.е., тобто, коли ще були живі учні Ісуса Христа – Апостоли. Існує твердження, що в середині першого століття на місце, де нині стоїть Київ, прибув Дніпром учень Ісуса Апостол Андрій і сказав пророчі слова, що тут буде місто велике і Бог підніме багато церков.

У наступні століття багато християнських громад виникло у південних областях України, зокрема, в Криму, де навіть була єпархія Сурезька і туди приїздили два папи Римські - Климент у Першому ст. і Мартин у середині VII ст. У IX ст. християнство на західноукраїнські землі поширювалось з Великої Моравії /Чехії/, де проповідували болгарські місіонери науки Христової Кирило і Мефодій; того ж століття хрещення прийняли київські князі Аскольд і Дір, а в середині Х-го охрестилась княгиня Ольга – бабуся Володимира Великого, який нарешті увів християнство як державну релігію по всій Україні. Українська церква є Матірною церквою. Від неї через кілька століть перейняло цю віру Московське князівство /майбутня Росія і Білорусь/.

ПРОТИ РОЗДІЛЕННЯ ХРИСТИЯНСТВА дуже ревно виступав Папа Римський Лев І. /440-461/. Одержавши високу всесторонню освіту, котра відкривала перед ним блискучу світову кар'єру. Лев І став Архиєпископом при св. Папі Сиксті III (432—440/, а після його смерті в жовтні місяці був обраний Папою Римським, Головою Вселенської Католицької Церкви. Це були важкі для католицької церкви часи, бо єретики своїми вченнями встановлювали твердині православія. Лев І. хотів, щоб Віра Христова не розділялася, він обстоював за всіма християнами, намагався переконати народ в єдності християнського вчення. Посилав послання константинопольським царем Феодосію II /408-450/ і Маркіану /450-457/. Але Собори в 447-449 рр. уклали православну науку у двох варіантах. На це дав згоду І Собор всіх єпископів.

Ось тут стає зрозуміло відколи існує Православіє.

ПЕРШУ ЛІКВІДАЦІЮ УГКЦ здійснив російський цар Микола І.

Після того, як Москва купила в Константинополя Київську Православну Митрополію за 120 соболевих шкірок і 200 золотих монет /1686 р./, настав лихий час для українських греко-католиків. УГКЦ була як більмо на оці для царського уряду і вищої російської церковної ієрархії.

Третій поділ Польщі 1795 року і ліквідація польської держави стали сигналом для «воссоединения» греко-католиків силоміць з російським православієм. Уже в 1807 році в Росії було скасовано Київську греко-католицьку Митрополію. Але Українські єпископи домоглися від папи Римського відновлення натомість Галицької Митрополії на українських землях Австро-Угорщини з тими ж правами, що ліквідована Київська. Проте цар Микола І все ж захотів цілковито знищити уніатство. В 1839 р. в Польську /Білорусь/ було скликано т.зв. «собор» греко-католиків, котрий прийняв акт про возз`єднання греко-католицької церкви з російським православ'ям. Насильницький характер цього «возз`єднання» відзначили навіть передові росіяни, не кажучи про українців. О.Герцен у статті «Секущее православие» писав, що цар Микола з благочестивою люттю усікав уніатів у православ'я.

ІНШІ КУЛЬТОВІ СПОРУДИ ВОРОХТИ

Після побудови колії, коли у Ворохті збільшилась кількість поляків, вони побудували тут костел. Невеликий, але дуже гарний зовні і всередині. Для своїх ксьондзів побудували цегляну двоповерхову резиденцію. Ця будівля збереглася.

Андрій Мочерняк, котрий пожертвував ділянку під будівництво церкви Петра і Павла, продав поруч ділянку жидам Крамару і Янкелю, віддав ділянку під будову сільської гміни, ще одну виділив під цвинтар, а ще одну, за цвинтарем, продав також жидам. На цій ділянці жиди і побудували Синагогу /«Божницю», як називали її наші люди/, а за нею — будинок рабина.Синагогу після війни знесли. Андрій Мочерняк продавав землю з віна жінки, бо треба було грошей на судовий процес з сестрою з-за маєтків. Щоп'ятниці понад вечір збиралися жиди до Божниці, кожний мав на голові шапку, пошиту з шкірок дорогого звірка. У синагозі образів не було взагалі, лише великі вікна, у верхній частині яких були великі шестикутні зірки /знак Давида/. При вході до Божниці на правому одвірку була прибита бляшана шкатулка, вона називалася жидівське приказаніє. Це десять заповідей, написаних на шкірі. Такі ж шкатулки були у кожного жида при вході в дім. Коли жид заходив до Божниці або до будинку, то вперше мусив великим пальцем правої руки дотулитися і трошки потерти це приказаніє, потім доторкнутись цим пальцем до чола, а вже потім заходив всередину. Не буду предметно зупинятися на жидівських

ритуалах моління чи святкування, скажу лише, що по суботах жиди печей самі не запалювали, а просили зробити це місцевих дітей. За це жидівки давала гроші або цукерку. М`ясо їли тільки теляче, куряче, качаче і гусяче. Для цього був спеціальний різник, бо в цьому був якийсь ритуал: різати треба було лише півтора раза довгим ножем; раз на повне лезо, а другий — до половини.

ВОРОХТЯНСЬКІ ЦВИНТАРІ

Перший цвинтар був розташований вище нинішнього лісокомбінату, де знаходиться водонапірна башта. В 1590 році, ще до того, як появилась назва села, тут захоронена дитина, внучка Янюка, п'ятирічна дівчинка Марічка, котру вдарив баран у живіт і від того дитина померла. На цьому цвинтарі поховані і Янюк Василь, і Ворохта Михайло, засновники села.

За радянських часів посеред цвинтаря прокладали дорогу і водогін до нового корпусу лісокомбінату, то вигортали ще трунви з прахом покійних, бо зроблені були трунви з ільмових або дубових плениць, котрих гниль швидко не береться.

Другий цвинтар знаходиться біля старої церкви. Він теж дуже старий. Хто і коли там похований – не пам'ятає ніхто, бо хрести поруйновані. Відомо лише, що там похоронений Мочерняк Дмитро і його дружина.

Третій цвинтар – за народним домом «Просвіти».

Четвертий цвинтар, котрий вже вдруге розширюється, знаходиться в центрі селища.

Були чутки, що був ще цвинтар там, де подвір`я Мочерняків Івана та Богдана, але це не цвинтар, а лише кілька могил, де поховано кілька невідомих нині осіб.

КАПЛИЦІ ВОРОХТИ

Вище ми згадували, що першу богослужебну каплицю біля роздоріжжя, де дорога повертає на Вороненку, збудували потомки перших Янюків. Це коло Народного дому. Вона служила замість церкви з 1602 року. Хто і коли її знищив – невідомо.

Друга, вже менша, як пам'ятна, була вибудувана на тому ж місці за часів Австро-Угорської окупації. Але хто розпорядився відновити найпершу каплицю – нині не відомо. Відомо лише, що відновила церква.

Як ми теж згадували у попередньому тексті, вона стала жертвою радянського войовничого атеїзму в 1940 році. Як і пам'ятні хрести, встановлені на окраїнах доріг, у горах нашого краю.

Третю капличку, кам'яну, побудовано в 1893 році посеред цвинтаря, яку неможливо було спалити. Капличка була історичною пожертвою Хомина Михайла /Фройма/. Вона існує понині.

Четверту капличку св. Володимира Великого, з цегли, побудував у 1994 р. за власний рахунок Паневник Володимир. Вона стоїть біля Стрілецької могили. Освячена Єпископом-Ординарієм Коломийсько-Чернівецької Єпархії Павлом Василиком.

П`ята каплиця побудована в честь п`ятиріччя незалежності України в Заросляку біля турбази під горою Говерла в 1996 році.

Шоста капличка побудована над центральною дорогою навпроти старої церкви Різдва Пресвятої Діви Марії. Її побудував Романюк Юрій з Добушівки зі своїм швагром Гудим'яком Юрієм з Космача, з допомогою старшого церковного брата Санковича Миколи, автора книжки. Посвячена 11 травня 1997 року, в неділю Мироносиць, коли і святкували св.Юрія. На посвяті були священики: старої церкви – Преподобний Отець монах Ярослав Свищук і від великої нової – парох Ворохти отець Мирослав Чернявський, участь брали дві процесії обох церков і жителі Ворохти.

Сьома каплиця побудована в 1998 році. Присвячена Архистратигу Михаїлу. Освячена 21 листопада того ж року. Каплиця побудована на місці старого обійстя родини Хоминів їхніми нащадками: дочкою Хомина Федора Марією з чоловіком Василем Тирським, родом з Білих Ослав, Хомином Юрою, сином Федора разом з дружиною Тамарою та Хомин Марією з чоловіком Іваном Вазарем. Вони основні фундатори каплиці. Допомагали і мешканці цієї дільниці Хоменівки.

Восьма капличка св.Параскови вдруге відновлена на тому ж місці, де стояла Богослужебна в 1602 році, за кошти Володимира Паневника.

ПАМ`ЯТНІ ХРЕСТИ

Перший пам'ятний кам'яний хрест закладений перед старою церквою Різдва Пресвятої Богородиці церковною радою в 1785 році на честь прийняття християнства Ворохтою.

Другий кам'яний хрест такої ж форми закладений над самою дорогою навпроти цієї ж церкви церковною громадою в 1875 році. Його виготовив майстер із Ямни. Цей хрест зняли у злощасному 1940-му році, але сумлінні християни встановили його на цвинтарі і в такий спосіб зберегли. Стоїть він там посьогодні, а в 1994 році на тому місці Хрест відновив старший брат цієї церкви Санкович Микола, син Миколи, з дружиною Антоніною. Хрест освятив Преподобний отець монах Ярослав Свищук, коли вже став постійно відправляти служби у Ворохті в 1995 році.

Третій великий кам'яний хрест був закладений на третьому цвинтарі на честь його відкриття. Коли відкрили четвертий цвинтар, то старий прийшов у занепад, на ньому залишились лише два хрести: цей великий кам`яний та залізний Санковича Дмитра. Церковна рада перевезла його в 1935 році на церковне подвір`я і встановила зліва при вході на подвір`я, де відправляється храмове Водосвяття.

Четвертий хрест закладений у 1908 році у Шимшорові на горі Ясень на П`ятихатках. Цей хрест заклав Санкович Микола, син Дмитра, в честь оздоровлення його родини, а посвячував його священик отець Антоній Наконечний. Постамент зроблений з каменю, а саме хрест — з чавуну. У 1949 році цей хрест повністю зруйнували свідки Єгови. У 1956 році, повернувшись з сталінської каторги, син Микола, автор цієї книжечки, відшукав обломки і цілковито його відновив.

Дуже цікава історія ще одного хреста. Недалеко від місця, де в часі був закладений хрест, жив Ілитчук Микола з дружиною Анною. Мали вони двоє дітей: Параску і Дмитра. Якогось дня зібралась Анна в дорогу, відійшла недалеко від хати, і коло стежки на полі привиділась Анні Матір Божа. Анна дуже зачудувалася, помолилася Богові і добре запам'ятала це місце. Повернувшись додому, розповіла про це своїм і пообіцяла поставити на цім місці пам'ятний хрест. Так склалось, що за життя не змогла вона виконати свою обіцянку перед Матір'ю Божою. Але дочка Параска, котра запам`ятала материну розповідь, виконала обіцянку матері. Також металевий, на кам'яному постаменті, цей хрест посередині дільниці Паленина помітний був здалеку. Але якась рука вандала виломила його, залишивши лише постамент. Тривалий час так і стояв він понівечений, але Бог і на це знайшов раду. Саме на цій дільниці наділили город Москалю Миколі, синові Василя з Вороненки. Москаль Микола змилостивився над цим хрестом і відновив його. За це йому щира подяка.

Хрест на полонині Пожижевська пов`язаний також з історією. Цей

кам'яний хрест встановили ще Довбушеві опришки, бо вище була печера, де вони часто перебували під час походів на Космач, Вижницю тощо. Він був встановлений якраз на межі двох полонин: Пожижевської і Данциш. Про нього часто оповідали пастухи, бо в Пожежевці була повнодіюча полонина з стаєю, бринзарнею і 80-метровою стайнею для худоби на випадок стихії.

До Другої світової війни на полонині Ріжа, під самим верхом, біля кринички стояв високий дубовий хрест, його пожертвував Боднарук Онуфрій, щоб на цій полонині велась худоба. Можливо, з часом хтось його відновить.

Восьмий хрест, капличний, дубовий, встановила громада в 1934 році навпроти нової церкви нижче центральної дороги. Висотою три метри, покритий спереду бляхою, а ззаду зашальований дошками, має велику цінність. На хресті – розп'яття Ісуса, в його ногах – голова смерті, з правого боку в підніжжі три цв`яхи, молоток і кліщі, зліва — драбина і на ній півень, над головою Ісуса – табличка з написом «ІНЦІ», що означає: Ісус Назарянин, Цар Іудейський. Не буду зупинятись на символах, бо вони відомі християнам. До речі, в Лютеранському обряді в Німеччині, на середньому куполі можна побачити не хрест, а саме зображення півня. Ми ж, християни, приймаємо за символ хрест, бо Ісус Христос помер мученицькою смертю на хресті, щоб своєю смертю очистити наші душі від скверни.

У пору войовничого атеїзму цей хрест перенесли на цвинтар. А варто б громаді нової церкви все-таки встановити його на історичне місце. Гонінь на релігію тепер, дяка Богові, нема.

З дев'ятим христом пов'язана історія, про котру оповів у своїй співаночці в 1927 році Курило Чентуляк з Космача.

Ой летіли три зозульки
Тай стали кувати.
Пішов Павлюк до Текучі
Вівчарів шукати.
Найшов Павлюк вівчариків,
Почав говорити:
«Йдіть до мене цього року
В Данциш вівчарити».
А як вони вівчарили,
В`ни ще не гадали,
Щоб вони ся восени
Д`хаті не вертали.
Ой зачєли вівчарики
З вівцями ходити,
Тай не знали що восени
Вже не будуть жити.
Ой кувала зозулечка,
Сіла в деревину,
А восени вийшли люди
В Данциш по маржину.

Стали люди вівчарикам,
обидвом казати:
«Не будете більше вівці
у провал пускати».
Тай ще люди вівчарикам
обом говорили:
«Доста ви ся провалами
вліті находили».
Ой летіли три зозульки
тай стали кувати.
Ще в`ни мали три години
вівці допасати.
А вівці сі файно пасуть
Йванко в фрілку грає.
Семен узяв кулю в руки
тай її обзирає.
Семен узяв кулю в руки
тай її обзирає,
він не знає, що від неї
смерть його чекає.
А Семенко до Іванка
зачєв говорити:
«Як муть вівці розбирати,
будемо стрілєти».
Вдарив кулев до каменя,
куля сплявдувала
і Семенка нап`ятеро
вмаху розірвала.
Розірвало руки й ноги,
голову здоймило,
а Йванкові праву ногу
два рази вломило.
А Йванкові праву ногу
два рази вломило,
тай у єго білі боки,
шрапнелів набило.
Іваночок як увидів,
що йому смерть буде,
ще два рази він закричав:
«Рятуйте нас, люди!»
Набіг хлопець із Данциша,
зачєв говорити:
«Вівчарі ся вистріляли,
ходім вівці взєти».
А як учув цесе Павлюк —
ручки собі ломит,
прибігає д`вівчарикам,
Йванко ще говорит.
А Іванко до Павлюка
зачєв говорити:
«Скажіт мені, пане Павлюк,
чи я буду жити?»
Ідуть люди до кошири,
вівці розбирати,
про вівчарів молоденьких
навіть не гадають.
На Семенка з цалівочок
скринечку ізбили,
а на Йванка домовину
вже файну зробили.
А додому вівчарики
вже ся не вертали,
у Данцищи в одну яму
обох поховали.
У Данциши в одну яму
обох поховали
на пам`ятку на могилі
хрест їм закопали.
Хрест їм закопали
та й на їх гробочку.
На третій рік вівчарикам
склали співаночку.
Ой кувала зозулечка
та й сіла на явір.
А Семенко був жонатий,
Йванко ще кавалєр.
А у моїм городочку
жито ся вродило
цю співанку ізложував
Чунтуляк Курило.
Він її ізложував,
овечки пасучи,
любив єї заспівати,
горівочку п`ючи.

Кам`яна фігура Матері Божої побудована в 1993 році коло старої церкви Різдва Пресвятої Діви Марії. Пожертвувала Савчин Марія, дочка Петра з дому Никораків.

Кам`яна фігура Матері Божої побудована у Шимшорові на подвір`ї Санковича Миколи і Антоніни в 1993 році в честь перемоги над напастю. Фігуру освятив Преподобний Отець монах Ярослав Свищук з Дори.

Десятий хрест. Встановлений на самій вершині Говерлі в честь п`ятиріччя незалежності України. Одночасно біля підніжжя гори зведено капличку. Освячення цих святинь відбулось саме в день п'ятиріччя, тому були присутні сотні людей з різних куточків нашої держави, в тім числі чимало народних депутатів України. Освятив символи Єпископ-Ординарій Коломийсько-Чернівецької Єпархії Павло Василик.

Одинадцятий хрест виготовлений і встановлений у 1912 році, за часів панування Австро-Угорщини. Металевий, старовинної ковальської роботи. Височів на центральному куполі церкви Введення в Храм Пресвятої Діви Марії. Церква згоріла від попадання снаряда в Другу світову війну, хрест упав в вогонь, але зберігся. Його встановили на першому цвинтарі, де захоронені засновники нашого села Янюк Василь та Михайло Ворохта.

СВЯТКОВІ ТРАДИЦІЇ

РІЗДВЯНІ СВЯТА проходять у нас дуже радісно . Напередодні святого вечора люди переважно постять. Кожен господар старається заздалегідь нагодувати худому і зробити все по господарстві, щоб зі сходом першої зіроньки сісти за святочний стіл. Вечеря готується з дванадцяти страв. На стіл накладаємо тонким шаром отаву, стіл накривають скатертю. Під стіл накладають солому, на неї заносять ярмо або шлею, щоб велося тягло, і дійницю або відро, в яке доять корів, щоб велась худоба. Ще кладуть шапки, хустки, щоб голова не боліла. Під стіл ставлять посудину, в якій запалюють ладан або смерекову живицю. У кутку ставимо вівсяний, житний або пшеничний перший зжатий необмолочений сніп, котрого називають дідом або дідухом.

Коли приходять гості, то господар виймає з цього діда гостинний напій і жартуючи, говорить: «Що приніс нам дід, такий буде і плід» /урожай/.

Першочергово запалюється кадило, щоб створити святковий запах, світимо свічку, що означає воскресіння, всі вклякаємо на коліна і молимось Богові. Сідаємо до столу. Господар першим бере

на кінчик ложки пшениці і кидає до стелі, промовляючи: «Поможи, Боже, діждати відтепер за рік на многа літ, щоб в нашій родині нікого не бракувало». Кутю, заправлену горішками і медом, їдять всі з одної миски або макітри. Це найперша страва.

А далі йдуть голубці, вареники, бурячок з грибами, квасоля з сушеними сливами та інші. Під час вечері колядують. По вечері дітвора іде від хати до хати з колядками. Рано, ще до зорі, народ збирається до церкви на Богослужіння. Перша відправа – звичайна /Повечеріє/, а пізніше – Служба Божа. Після відправи всі, як у нас називають, берези, збираються в церкві і колядують церкві одну давню коляду, а вже пізніше йдуть кожний береза на свою дільницю.

Цей порядок, коли спершу колядується церкві, заведений нашими предками, і цього порядку ми повинні дотримуватись. Гроші, котрі пожертвують люди коляді, мають іти на потреби церкви, а не справляння забави, так званої розколяди. Якщо хтось хоче розколяди, то нехай веселиться, але не за церковні гроші. То є гріхом.

МИЛАНІЇ зазвичай ми святкуємо перед Новим роком, по Різдві Христовім. У ніч Миланії ходять зі щедрівками. Переодягаються у діда, бабу, цигана, циганку, жида, жидівку, чорта, смерть – одне слово, весела компанія. І так ходять цілу ніч.

Рано діти бігають по хатах і посівають пшеницею, здоровлячи з Новим роком: «Сію, сію, посіваю, з Новим роком поздоровляю, хай родиться жито, пшениця, усяка пашниця, щоб веселий був ваш вік і на многа нам літ».

БОГОЯВЛЕННЯ (ЙОРДАН). Зберігся старий звичай цього святкування. На Богоявлення після відправи Надвечір`я та Служби Божої виходить народ з процесією на ріку, де відбувається велике водосвяття. Прорубують вздовж ріки довгу ополонку, перед нею виливають льодяний хрест, а перед хрестом – невеличкий льодовий столик, котрий служить для відправи. Після посвяти люди зачерпують воду з цієї ополонки, а священик кропить їх святою водою.

Ще ми святкуємо початок Богоявлення днем швидше. У повечір'ї люди йдуть до церкви. Відправляється Служба Божа, святиться вода і кожний спішить додому на кутю. За давнім звичаєм, цією водою кроплять поле, щоб Бог дав урожай, худобу, щоб велася, подвір`я і хату, щоб нечиста сила не появлялась; роблять хрестики над дверима при вході до хати та коло криниць, звідки беруть воду. Свічена вода стає у великій

пригоді. Навіть коли худобу виганяють навесні на пашу чи в полонину, то кроплять нею, щоб Бог боронив від шкоди. І в кожній полонині має бути свячена вода.

ПАСХАЛЬНІ ТРАДИЦІЇ Після відправи Пасхальної утрені та Служби Божої виходимо з процесією та пасхальними піснями на посвяту пасхи. Люди зі своїми кошичками стоять навколо церкви, кожний кошичок відкритий, щоб виднілась пасха, сир, яйця, ковбаса, масло, гурман солі, хрін, часник, крашанки, писанки та запалена свічка посередині.

Обходить священик з процесією і запаленим кадилом, а якщо два священики, то з кадилом передній, а другий окропляє свяченою водою пасху і людей Після посвяти кожний спішить додому. Коли заходимо до хати, то вітаємось: «Христос Воскрес». Так – тричі. Запалюємо свічку, всі молимося Богу і сідаємо до обіду. Найперше ділимося свяченим яйцем.

Хочу нагадати деякі пасхальні традиції, котрі призабуті, особливо в містах, а в окремих місцевостях, може, такі й не практикувалися.

По обіді молодь збиралась коло церкви. Малі хлопчики безперестанку дзвонили, бо для них, на невимовну радість, дзвіниця була відкрита, а більші «тягнули хвоста»: чіплялись один за одного ззаду до десяти хлопців. Передній тримав у руках пасочок або сажу і давав команду розтягнути «хвоста». Він старався наздогнати останнього і упарити пасиком або вимастити, але задній про це добре знав і втікав.

Дівчата, як статечніші, збирались в коло, бралися за руки, вихитували руками і співали пісню «Перепілонька». Цю пісню співають тільки на Пасху:

А по горі жито, жито,
По долині овес. /2р./
Отворились Райські двері,
Кажуть, Христос Воскрес! /2р./

Ударили усі дзвони,
Чути аж на гору. /2р./
Збирайтеся, люди, добрі,
До Божого дому. /2р/

Збирайтеся, люди добрі,
Слухати науки /2р./
А як Ісус, той син Божий,
Терпів за нас муки. /2р./

Ісус Христос, той син Божий.
Мученьку приймає, /2р./
Ми не годні відмолити,
Що нам Господь дає. /2р./

Ми не годні відмолити,
Ані відпросити /2р./
А що свєта та неділі
До церкви ходити, /2р./

А у церкві на престолі
Скатерті новенькі, /2р./
А там будуть присягати
Двоє молоденькі. /2р./

Забави ці тривали до заходу сонця.

Настає поливальний понеділок. То хто буде мокрий, а хто сухий?

У понеділок після відправи молодь залишається коло церкви, продовжуючи пасхальні забави. Вода вже готова, але спершу треба когось обдурити. Збираються хлопці і мають коло себе довгий, двотриметровий рукав, беруть цей рукав, піднімають догори, дивляться крізь нього і говорять: «Хто подивиться в цей рукав, той побачить у небі зірки і ангелів. Котра дівчина цікава і захоче побачити ангела, та буде мокрою, бо зверху поллється на неї вода.

Поливаються із засідок, але після цього більше мокрих хлопців, як дівчат, бо дівчата хитріші.

Ця обливка та поливка ведеться зранку; потім знову дівчата співають «Перепелоньку». Починається дарування писанок. Дівчата і хлопці збираються в гурт. Дівчата дарують хлопцям писанки, але писанка має бути завита у хустинці. Ось дівчина дарує хлопцеві першу писанку. Підносить і говорить: «Якщо любиш, то прийми». Хлопець бере писанку, дякує і цілує дівчину. Розвиває, а там дуже гарна писанка. Але буває й інакше, дівчина може обдурити, замість писанки завити просте яйце або крашанку, може і овальний камінь. Так хлопцям доводиться цілувати дівчат і за сире яйце, і за круглий камінець, але цілунок все одно солодший від образи.

Пізніше молодь ішла до Народного дому. Там ставили вистави, співав хор, молодь танцювала і забавлялася.

ЗАРОДЖЕННЯ ОСВІТИ І ПРОСВІТИ

З прокладенням залізниці горяни Ворохти та навколишніх сіл потягнулися до освіти. У Ворохті в 1906 році Львівський народний інститут побудував учительську оселю, директором якої став пан Івантишин. При оселі діяли кімнати відпочинку на 50 ліжок, одна кімната «Просвіти» і однокласна школа.

Потім, за часів другої окупації Польщею Західної України у 20—30-х роках, вже існувала школа повшехна. Це була польська школа, де вчилися польські і жидівські діти, 6-класова школа, а в руській, як тоді називали – чотири класи. Ще була платна рідна школа, також чотирикласна. Якщо хтось хотів одержати середню освіту, то треба було закінчити чотири класи руської школи, перейти до польської закінчувати п'ятий і шостий класи, а вже тоді можна було переходити до рідної платної і закінчувати ще чотири класи. Це вдавалося не багатьом.

У польській школі вчителювали Янка Янковська, а в руській – її сестра Емілія Янковська, а для помочі їм обом був педагог Муживачко. Цими школами опікувалася держава. Школа знаходилася в Олекси Олексюка (Шишурака).

У рідній школі вчителювали чоловік і дружина Дмитерки із Заріччя, вони були дуже прихильні до дітвори. Ця школа вже не мала державної підтримки, вона була організована товариством «Просвіта». Як утримували цих вчителів? У Народному домі ставили вистави, на Новий рік коляда, Меланка, добровільні пожертви людей і церкви, оплата тих, хто вчився і т.д. Тимчасово школа знаходилася у Миколи Гаврилюка і Дмитра Росінського, а пізніше перейшла до читальні у Народнім домі.

Як проходило навчання? Перший клас займався дві години, другий три, третій і четвертий по чотири години, крім релігії. Складався розклад і прибивався на стіну.

Релігійне навчання проводив отець Микола Куницький по вівтірках і п'ятницях на останній годині навчання. Такого слова, як урок, не існувало. Пригадую свої дитячі шкілярські роки, як ми щоразу вибігали зустрічати громадою отця, чіплялися за його одежу, раділи, бо о. Микола Куницький справді був до нас прихильний, бо він справді був отцем духовним. Любили його і дорослі. У травні на маївках о шостій годині завжди була повна церква ворохтянців, прихилялися до Матері Божої, а в червні – до Ісусового Серця. А гляньмо на себе тепер, як при радянській владі ми

відвикли ходити до церкви, а тим більше інтелігенція: вчителі, лікарі бухгалтери, інженери та і сам війт – господар села – ніби бояться церкви.

Водночас гуцульська молодь горнулася до спортивної організації «Січ», «Луг» та «Каменярі». «Січ» у Ворохті заснували в липні 1907 року бра-ти Гаврилюки Федір, Микола і Семен. В основуючих зборах взяв активну участь Іван Семанюк /письменник Марко Черемшина/ з Делятина. У члени вписалося тоді близько 50 чоловіків і 30 жінок, зглядно дівчат.

Про зв`язки Марка Черемшини з жителями Ворохти – окрема розмова. У творі «Моя біографія» він писав, що, крім адвокатської практики в Делятині, він «займався січовою організацією та просвітою селян, залізничних, солінірних та тартачних робітників. У кожнім селі знала мене і мала дитина, а мужики мене дуже полюбили».

Разом з Миколою Лагодинським, Миколою Климовичем /директор «Руської каси»/, суддею Грицем Онуферком і робітником залізничником, громадським активістом Юрком Флисом Черемшина в 1907 році бере активну участь у створенні в Делятині пожежно-руханкового патріотичного товариства «Січ». Організовуючи «Січ» у Ворохті, Марко Черемшина подружився з трьома братами Гаврилюками – Федором, Семеном і Миколою, які були знаними господарями і проводили велику культурно-громадську працю у своєму селі. Як згадував пізніше в еміграції Микола Гаврилюк, вояк Української Галицької Армії, на установчих зборах «Січ» у Ворохті в липні 1907 року доктор права і письменник Іван Семанюк /Марко Черемшина/ виголосив реферат про значення Січової організації для піднесення патріотизму українського населення. Виступаючи перед ворохтянцями на цих зборах, Марко Черемшина наголошував на необхідності відродження історії та культури України, виховання молоді на славних традиціях Запорізької Січі та ідеях Тараса Шевченка.

Згодом талановитий адвокат знову прислужився січовикам з Ворохти: коли польські жандарми незаконно арештували багатьох ворохтянців і утримували їх в Надвірній, за втручання Марка Черемшини у цю справу їх звільнили. А посли до Віденського парламенту Микола Лагодинський і славнозвісний адвокат Кирило Трильовський поставили це питання на сесії парламенту, внаслідок чого повітовий староста в Надвірній отримав службове попередження, а трьох жандармів перевели на службу до інших повітів.

З кінця 1912 року Іван Семанюк /Марко Черемшина/ відкриває власну адвокатську контору в Снятині, де одночасно плідно працює на письменницькій і громадській ниві. Однак він цікавиться життям ворохтянців, підтримує теплі стосунки з Федором Гаврилюком, писарем ворохтянської «Січі», якого згодом ворохтянські просвітяни обрали головою читальні «Просвіта». Між іншим, Федір Гаврилюк був талановитим музикантом-скрипалем і сам виготовляв ці надзвичайно складні інструменти.

Цікавий той факт, що коли в 1925 році в Києві вийшла книга новел Марка Черемшини «Село вигибає» за редакцією Миколи Зерова і в Снятині було влаштовано свято з цього приводу, то поряд з В. Стефаником, В. Хроновичем, Д. Осічним. В. Кобринським з вітальним словом до присутніх звернувся і наш краянин Федір Гаврилюк.

25 квітня 1927 року раптова смерть обірвала творчі плани видатного співця Гуцульщини, тонкого лірика, великого українського патріота і захисника селян Марка Черемшини.

Важко переживши непоправне горе, дружина письменника Наталія Семанюк, вчителька, але безробітна, бо за панської Польщі майже неможливо було для українки вчителювати в державних школах, іде до Ворохти, де бувала часто з чоловіком і де жила родина її приятелів Гаврилюків. Тут вона працює в санаторію для хворих туберкульозом і відвідує курси лікування травами.Після їх закінчення енергійна жінка відкрила у Ворохті власний пансіонат, названий в пам'ять про чоловіка-письменника «Черемшина». Цей пансіонат знаходився у вілії Олекси Олексюка, так і по сьогодні цей будинок має назву «Черемшина». В пансіонаті завжди було людно.Тут відпочивали такі знаменитості, як професор класичних мов Львівської академічної гімназії Михайло Посацький, художники Олекса Новаківський, Олена Кульчицька, письменники Денис Лукіянович, Михайло Яцків, Юрій Шкрумеляк та інші діячі української науки і культури. Як здогадувалась Наталія Семанюк, ці люди високо цінували особу її чоловіка, письменника і громадського діяча, і намагалися морально й матеріально підтримати її, вдову.

Наталія Семанюк проводила у Ворохті велику громадську роботу, організувала жіночий гурток імені Лесі Українки при читальні «Просвіта». Про це писала в часописі «Жіноча доля» /1931 рік/ Олена Кисілевська.

Збереглася унікальна листівка з світлиною Наталії Семанюк і листом на звороті до учениць у Ворохті, яку вона надіслала з Снятина в 1932 році, затримавшись там через хворобу. Працювала у Ворохті Наталія Семанюк до 1939 року.

Відзначаючи великий внесок в громадсько-культурне життя селища Ворохти, цього знаменитого колись карпатського курорту, подружжям Семанюків, давно треба би встановити на честь Марка Черемшини в цьому населеному пункті Яремчанщини хоча б пам'ятну меморіальну дошку. Заслуговує на пам`ять гуцулів і громадська діячка, авторка цілої низки книг-спогадів і перший директор Снятинського державного музею Марка Черемшини Наталія Семанюк.

Отже, основуючі збори відбулися. Старшину вибрали таку: Гриценко – кошовий, Лесь Кузів – осавул, Федір Гаврилюк – писар, Ілько Гриджук — скарбник. Четарі: Юра Джумаджук – перший, Олекса Будзуляк – другий, Микола Гаврилюк – третій, Ілько Гринько – четвертий. З дорадним голосом належав до старшин Михайло Походюк – хорунжий, а Іван Тинкалюк – господар «Січі».

У своєму дописі під заголовком «Січ» Ворохти повіту Надвірна» про діяльність Ворохтянської «Січі» описує Микола Гаврилюк: Кожної неділі «Січовики» ходили у лентах до церкви, а по вечірні читали або слухали, як їм уголос читав січові видання з історії України, як в той час існували та багато іншого.

Мій брат Федір пригравав на скрипці, а брат Семен учив січових прав, вільноруч. Із топірцями мужчини, а з лентами дівчата».

Тут варто згадати, що молодь Ворохти охоче горнулася до молодечої організації «Каменярі». Так, газета «Громадський голос» 1932 року повідомляла таке: «Молодь Ворохти не хоче залишитися позаду, тож рішили ми приступити до каменярського руху, з першого січня цього року відбулися установчі збори місцевого союзу каменярів у Ворохті. До ради обрані Василь Мочерняк Дмитра (Музиків), голова, Микола Бойчук /Подерейської/, секретар, Іван Олексюк (Шишураків), скарбник, Михайло Савчук, бібліотекар. Членів 39 осіб. Віримо, що праця піде на користь українського народу».

Існувала у Ворохті і партія «Українські націоналісти», яку очолив Микола Гаврилюк.

ВОРОХТА СПОРУДИЛА БУДИНОК «ПРОСВІТИ»

Як ми вже згадували, при учительській оселі працювали кімната «Просвіти», котру на перших порах очолив директор школи Івантишин. Ворохтянці були вдячні п. Івантишину за цей притулок, за цю кімнату не треба було навіть платити. Очолював «Просвіту» Івантишин недовго: в 1913 році її головою переобрали Федора Гаврилюка.

Із зростанням громадянської та політичної активності ворохтянців щораз більше відчувалась потреба у більшому приміщенні. З обранням нового голови товариства почався збір коштів на цю будівлю. Ось як мовиться про це у звіті товариства «Просвіта» за 1913 рік: «...такі гуцули з цього свідомого села, беручи участь у збірці на дар 3 грудня для «Просвіти», жертвували на будову по листу ч. 16725: Олекса Вінтоняк, Явдоха Боднарук, Петрів, Іван Молдавчук, Гаврило Дедерчук, Михайло Хомин Фройм, Михайло Мочерняк Андрія, Яків Росінський, Микита Пітиляк, Микола Пітиляк, Федір Ілитчук з Паленини, Микола Ілитчук пожертвували по 10 сотиків, то разом зібрано одна корона 30 сотиків. Андрій Дедерчук, Маруся Дедерчук, Борис Ткачук, Юра Боднарук (син Онуфрія), Василь Санкович (с. Дмитра), Юра Мочерняк (Верховий), Гриць Дедерчук (Цьвик). Анна Савчук (дружина Дмитра), Михайло Гундяк, Параска Белейович. Лесь Гасюк, Федір Микулиць, Михайло Палійчук, Параска Будзуляк, Іван Грищенко, Олекса Мочерняк, Ілько Будзуняк, Дмитро Кіндрачук,Федір Ілитчук, Іван Петруняк, Дмитро Пасічняк, Федір Мочерняк зібрали по 20 сотиків, разом чотири корони 80 сот.

Олекса Белейович 40 сот., Микола Гриджук 60 сот., Федір і Микола та Семен Гаврилюки по 50 сот. священик о. Антоній Наконечний дві корони, разом чотири корони. Петро Гундяк,Михайло Білоус. Олекса Штефак, Микола Мочерняк, Іван Ілитчук, Юра Джумаджук. Штефан Мочерняк, Василь Пітиляк, Штефан Мочерняк, Іван Белейович, Онуфрій Штефак по одній короні, разом десять корон.

Збір коштів тривав до 1929 року. Цього року було розпочато будівництво, а 29 травня 1930 року відбулась посвята будинку «Просвіта». Про цю подію писала газета «Жіноча доля». На той час товариство очолював Микола Гаврилюк.

КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЯ ПРАЦЯ

Закономірно, що культурно-освітня праця концентрувалася в читальні «Просвіти», де діяли аматорські гуртки, хори. Політичну роботу проводили в основному члени УСРП (Українська Спеціальна Радикальна Партія/, УНДО /Українська Народна Демократична Освіта). Радикальна партія під час панування Польщі, зокрема, займалася підготовкою та проведенням виборів українських послів до польського сейму, але й чимало сил докладала до того, щоб до місцевих органів управління обирались гуцули.

Після посвяти-відкриття Народного дому тут зусиллями Василя Мочерняка (Музиків), бібліотекаря читальні, Дмитра Росінського шваґра Василя Мочерняка і голови читальні Федора Гаврилюка була оформлена дуже гарна виставка, вона зайняла дві кімнати. На столах розмістилася література, на стіни вивісили портрети українських національних діячів, тут же красувалася ювілейна відзнака з дерева, виготовлена Павлом Юращуком. Оформив виставку художник Володимир Полутренко.

Серед літератури – видання Н.Т.Ш у Львові, українського наукового Інституту в Варшаві, «Рідна школа», школи сільського господарства «Червона калина», недорогої, а тому доступної серії «Самоосвіти», книжечки та плакати «Відродження», серії «Шлях молоді», «Світ дитини», «Малі друзі». Не бракувало на виставці й видань інших країн та регіонів: Югославії, США, Канади, Закарпаття, Буковини.

На столах красувалися різьблені з дерева вироби молодого митця з Брустора Івана Ментелюка. Виставка прикликала багато, понад 400 осіб, відвідувачів з подальших гуцульських сіл.

На той час це була резонансна подія. Крім того, що вона зробила багато длл популяризації української книжки і преси на Гуцульщині, виставка спонукала інші гуцульські села до наслідування. Закриваючи виставку 12 липня 1932 року, голова читальні Федір Гаврилюк у своїй промові якраз і підкреслив цю її похвальну сторону, що вона розбудила і інші гуцульські села і закликав брати приклад з Ворохти.

Підсумовуючи цю главу, назвемо актив Ворохтянського осередку «Просвіти»: засновник – Івантишин (1908), голови – Федір Гаврилюк (1913), Михайло Гасюк з Магурчика (1924), Микола Гаврилюк (1930).

ХЛІБОРОБСЬКИЙ ВИШКІЛ МОЛОДІ

З 1937 по 1939 роки у Ворохті існував хліборобський вишкіл молоді. Один гурток знаходився у Савчука Гриця, а другий – у Никорак Василини. Навчання відбувалося у вівторок та суботу ввечері. Навчання вели так звані «передовики». Передовиком був Мочерняк Василь Музиків і Цабанюк Федір, деколи приїжджав з Делятина агроном Андрій Чемерис.

Програма навчання була така: перша година – агротехніка вирощування буряків, капусти та різної ярини; друга година – садоводство та пасічництво; третя година – політзаняття (викладач Василь Мочерняк (Музиків). Були і зміни в годинах навчання: співи, танці викладав Дедерчук Дмитро (Іванчуків) з Магурчика. Гуртків було багато в читальні «Просвіти»: співу, танцю, драматичний, гурток відродження і спорту, так що Ворохта пішла на великий розвиток, про що будемо продовжувати далі.

Ще хочу повернутися до освіти 1900 року. Як вже згадував, у 1906 році була побудована Учительська оселя, де був директором пан Івантишин, але директор мав свої заняття, котрі стосувалися оселі. Він не був педагогом, а директором будинку відпочинку для наших українських учителів, одним словом це можна назвати згромадженням, що знаходилося в одному будинку. В кінці 1908 року директор Львівського пединституту направив до Ворохти до помочі директору молодого народного учителя. Він став першим учителем нашої Ворохти. Лев Швак, так називали його, народний учитель.

Лев Швак народився 3 березня 1883 року в Долині. Цей юнак був дуже прихильний не лише до дітвори, але взагалі і до народу. На превеликий жаль, не довелось йому довго вчителювати. Одного разу він зібрав дітей і пішов у гори, бо дуже любив Карпати. Зіпрів, напився зимної води, дістав гостре двостороннє запалення легень і 2 червня 1910 року помер. Похоронений у Ворохті. Вічна пам'ять йому.

СПОРТ

За австрійських часів спорт не дуже розвивався, бо великі кошти вкладали в курорти. Почав розвиватися з 1925 року, за часів Польщі. Цього року у Ворохті побудували будинок Товариства «Приятелі Гуцульщини» (він згорів під час війни, тепер на цьому місці

інша будівля). У це Товариство входили наші гуцули і польські гуралі з польських Татрів, «нарцяжи» (по-українському лищетарі, або лижники) з польської столиці лижного спорту Закопане. У Ворохті вони побудували таку ж скочню (трамплін), як і в Закопаному. У 1930 році були готові вже дві, велика і дитяча. Вони набули міжнародного значення. Проводились лижні гонки, так звані бригадні, по 5 чоловік у бригаді. Дистанція – 150 км, з 10-кілограмовим заплечником і карабіном. Наша бригада виступала під номером 29. Найкращими гонщиками були Хомин Федір, Семанюк Лукин, Никорак Іван, Дуцько Хомин.

Але найвидовищнішими були змагання на скочні. Сюди приїжджали знані польські спортсмени Лянкуш і Марусаж, з наших ворохтян відзначалися Дедерчук Макар /Цьвиків/, Бойчук Микола /Подирейської/, Лупаца Мілько. Виступав навіть сміливий жидок Хайм Гросман. Коли оголошували, що скаче Хайм Гросман, то жиди наперед дуже плескали в долоні, але Хайм, неборака, як пуститься від порога суньголов, то так аж до самого низу поре сніг носом.

Товариство «Приятелі Гуцульщини» організувало змагання щорічно, запрошувало спортсменів з Норвегії, Німеччини, Чехословаччини, Фінляндії та інших країн, так що Ворохта була наповнена гостями цілу зиму.

Виникло і ВОРОХТЯНСЬКЕ ЛИЩЕТАРСЬКЕ ТОВАРИСТВО, котре мало два відділення: бігу на лещатах і скочні (стрибків з трампліна). Головою товариства був Мочерняк Гриць. Він мав тренерів: з гонок – Бойчук Микола, Хомин Дуцько, Романюк Дмитро; зі стрибків – Лупаца Мілько. Дедерчук Макар. Бойчук Микола. Ще було дитяче лищетарство.

За радянських часів побудували спортбазу з лижного спорту «Україна», а на трампліні «Авангард» – будинок відпочинку для спортсменів.

ТУРИЗМ у Карпатах – заняття унікальне. Особливо, коли за відправну точку обрати Ворохту. Вийдеш на гірку Ясень, що на дільниці Шимшорів (вул. Шевченка), поглянеш довкола – і вибирай маршрут. Звідси видно гори Кичеру, Кукул, Костричу, Ріжу, Ребровач, Лисину; на півночі – Магуру, Кітилівку, Сліпо-куру, Говерлу, Форесок; на північному заході – Хом'як, Синяк, Горган та чимало інших живописних вершин.

Біля підніжжя Говерли на полонині Заросляк діє однойменна туристична база.

ПЕРШІ ПРОМИСЛОВІ ОБ`ЄКТИ ВОРОХТИ

Австрія доклала багато зусиль і коштів для побудови у складних гірських умовах залізниці, дбаючи першочергово про облаштування курортної зони у Ворохті. Але мала на меті і лісорозробку, враховуючи потужні неторкані лісові запаси Ворохти і околиць. Адже Прикарпаття було багате на різні деревні породи: граб, дуб, явір, ясен, береза, не кажучи про смерекові, ялицеві та букові праліси. Досить сказати, що окремі дерева давали до 30 кубометрів ділової деревини.

У 1910 році австрійський уряд побудував у Ворохті невеликий розпиловочний цех на дві пилорами. Спочатку ліс підвозили кіньми взимі, бо рубка тривала чотири місяці: листопад, грудень, січень, лютий. Згодом побудували вузькоколійку на сім кілометрів. Два маленькі паровози, котрі працювали на букових дровах, тягали спеціальні візочки /льори/ для перевезення лісу. На одну льору вміщалося до десяти кубів. Завантажували деревину на сьомому кілометрі, на Аргелуші, так що з Аргелуші сім кілометрів до пилорами візки котилися згори самокотом, лише на гальмах стояв бринзарь. Вантажили ліс вручну, спершу на миглу /естакаду/, до котрої возили його кіньми, а вже з мигли перевантажували на льори, теж вручну. Ця колійка мала і пасажирські вагончики, які називали сальонками. Ними їздили робітники та туристи.

Тепер повернемося до пилорам. Ці дві пилорами були під накриттям, під рамою була яма для збору пилиння (тирси), котру звідти вибирали у великі ящики і носили, як тоді говорили, до гайцу (котельні), котра гнала парову машину у вигляді паровоза без коліс з електричним генератором. Генератор давав струм на цілий фірес (тартак). Цей тартак був державний. Ще один тартак на одну пилораму розміщувався недалеко від державного, за дорогою над річкою Прут. Власником цього тартака був жид Ара. Світло на нього він брав з державного.

Отже, з'явилася робота. Але місцевим гуцулам гордість за свій край не дозволяла іти на роботу під чужоземний примус. Тих, хто ішов на роботу на тартак, зневажливо називали бараба фірисовий. Тому на роботу в Ворохту наїхало багато чужих людей.

Місцевий люд займався традиційним промислом: ткацтвом, кушнірством, вишиванням кептарів, кожухів, петек, виготовляв драниці для покриття хат (одно- і двометрові), ґонту. На цім промислі славились

майстри з Яблуниці Петро та Микола Капітанчуки. З'явилися власні будівничі майстри, столяри, різьбярі, токарі. А в розпилюванні лісу дотримувалися давніх трацьких традицій.

Хочу зупинитися на самому процесі ручного розпилювання лісу. У землю закопували два стовпи висотою два метри з інтервалом чотири. На верху стовпів кріпили сволок і дві пільги, по яких викочували кругляк до самого сволока. Знизу на сволок підкладали два клини, щоб кругляк лягав строго горизонтально. Відбивали шнуром мітку. Трацькі пили були різної довжини: 130, 150 і 200 см.

Ліс після рубки відразу корували, а вже потім зганяли донизу, до ракаша. Коли заженуть ліс до ракаша, там проходить рихта, це коли четверо людей цапінами та гріфами закладають цуги (з коней чи волів) і везуть на призначене місце.

Коней підковували на гострі підкови. Волам теж прибивали підкови у формі півмісяця на чотири цвяхи по краях на крайні паперки. Передній край підкови підгинали вгору, до паперка, а задній – вниз, до землі. Ковані чотирирічні воли могли тягнути десять кубів лісу зараз.

ПОЛОНИНА

Як любо гуцулу спочити поглядом на засніжених верховинах! Кожна гора – це мовби дитина, сповита білими пеленами снігу, під якими і колючий вітер не страшний, і мороз тріскучий не ворог. Але лиш поверне сонце на весняний пруг, лиш забуріють снігові замети – думка гуцула звертається до полонини. Ось і первоцвіт пробився, а там царинка замуравіла...

Не кожного року весна настає рано, але як прийшов святий Юрій – прийшла пора вирушати з худобою в гори. Нинішніх часів полонину орендують в держави.

Виганяє депутат з пастухами худобу в полонину, то найперше кропить свяченою водою стаю і ту поляну, де зупинився. Заносить до стаї свячену воду і шутку /вербу/, якою підганяв худобу. Зберігає їх до осені. Потім розпалює ватру, котра не має гаснути до осені.

Ми, ворохтяни, гордимося нашими полонинськими депутатами, такими як Проданюк Іван, син Юри, Проданюк Дмитро, син Юри, Гереджук Михайло, син Дмитра та його син Юра. Ці невтомні господарі утримували в порядку полудневі полонини Борсучня, Кукул.

Східну полонину, Ріжу, тримав спадкоємець Боднарук Юра, син Онуфрій. Чертежі були Гриджука Миколи, а Магуру в Шимшорові тримав старий Климпуш Юра. Це було за австро-польських часів.

У бік Говерли власником полонини Кознєска був Кульб`яка Олекса, син Миколи (Повха); Марішеска була братів Берланюків з Яблуниці Дмитра, Михайла, Івана, Андрія та сестри Явдокії Дряпак – родинна полонина. Данциш, Пожижевська, Заросляк, як і Магура, були державними. Форесок-Лаб'єска належала Поповичу Василю з Микуличина.

З розпалюванням полонинської ватри починався саме полонинський процес, але перед цим мусила бути молитва, щоб Бог допоміг щасливо, в здоров`ї і без всякої шкоди завершити літо.

Що таке стая? Це невеличка хатинка і невеличка комора з полицями для сухих, трохи продимлених будзів, котрі називаються комарниками. У стаї нема стелини. З одного краю даху випущений димар. Сам отвір навколо димаря накритий, але так, щоб між дахом і накривкою була щілина для виходу диму з приміщення. Підлогу в стаї настелюють, але під димарем її нема, бо там постійно горить ватра. Коло стіни кріпиться **барфела.** Це півтораметровий товстий (30-40 см) стовп, котрий вільно обертається на утрамбованій основі (можна використати і камінь). На барфелі кріпиться горизонтально півтораметрова стріла, на кінці якої кріпиться рухома планка. Фіксується вона по висоті чопиками. Завдяки цьому пристрою, барфелі, наставляємо над ватру казани і регулюємо ступінь їх нагріву від полум`я чи від жару.

Основна їжа на полонині – кулеша /кукурудзяна каша/. Її споживають з молоком, сметаною, бриндзею. Готують бануш: теж кукурудзяна каша, але зварена не на воді, а на сметані. Дуже поживна страва.

Як приготувати бриндзю? У полонині є широка дерев`яна 100-літрова бочка /путера/. У путеру сціджується овече і коров`яче молоко, додається «клег» /частина телячого рубця/. Путеру ставлять неподалік ватри. Коли це молоко «зловилося» його перебивають **збетелою**, вибирають в **цідило** і підвішують, щоб стекла жентиця. Це є будз. Будз ставлять на комарник, щоб висох і продимився, а потім перетирають на бриндзу.

Ще один вид сиру робиться так: у вурду, що лишилася від приготування будзу, додаємо трохи молока і виварюємо. Цей сир має інший смак.

Для доїння овець роблять спеціальні пристосіблення. Кошара, куди заганяють отару, має перегородку з метрових дощок. Окремі дошки виймаються, відкриваючи вузький прохід у друге відділення кошари. Він називається струнка. Один вівчар сідає на ковбанець перед стрункою і, коли інший підганяє до струнки вівцю, перший затримує її на хвилинку, підставляє дійницю і видоює. Вівцю не треба довго доїти: по 2-3 рази натиснути на вим`я і все. Так через струнку пропускають всіх овець. Коло овечих кошар і загородів для худоби ставлять маленькі колиби (застайки), в яких ночують вівчарі.

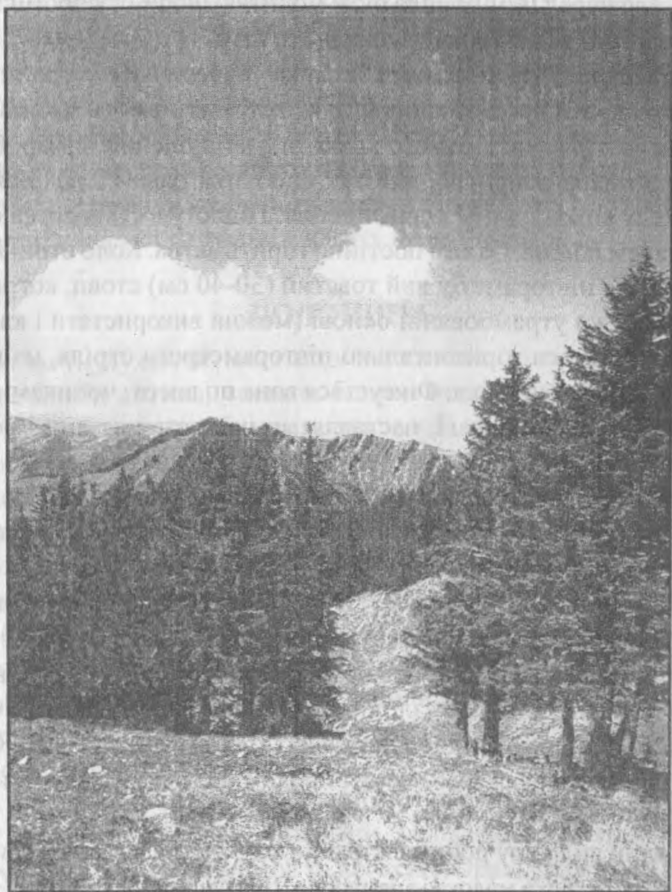

Володимир ПАНЕВНИК,
кандидат технічних наук, директор Ворохтянського держлісгоспу.

ВОРОХТА – ЦЕНТР ЛІСОВІДНОВЛЕННЯ ТА ЛІСОПЕРЕРОБКИ ЯРЕМЧАНЩИНИ

Ворохта – гірське селище міського типу з 1960 року, розташоване на висоті 850 метрів над рівнем моря, вздовж ріки Прут, однієї з найвисотніших рік Карпат. Населення Ворохти складає понад 5 тисяч жителів. Через селище проходить залізниця Івано-Франківськ – Рахів.

Клімат Ворохти середньогірський, з помірно холодною зимою та прохолодним літом. Знижений атмосферний тиск, насиченістю ультрафіолетовим промінням при достатній кількості озону в повітрі, насиченість фітоцидами сприяють лікуванню туберкульозних захворювань. Селище стало відомою здравницею.

Ворохта популярна як спортивна і туристична база. Такою її робить один з найбільших у Європі комплексів трамплінів, чудова гоночна траса.

Але хочу зосередити увагу читача на інших аспектах, котрі близькі мені як фахівцю лісогосподарської та лісопереробної галузей. А саме – на провідних підприємствах Ворохти – ВАТ «Ворохтянський лісокомбінат» та Ворохтянському держлісгоспі.

Спочатку трохи історії. 1945 року на базі місцевого лісозаводу, започаткованого ще в 1906–1910 рр., був створений лісокомбінат, головним завданням котрого стала лісозаготівля і переробка деревини.

У 1959 році, згідно з постановою раднаргоспу Станіславського /нині м.Івано-Франківськ/ адміністративного району /постанова № 505 від 15 грудня 1959 р./ та наказу по тресту «Станіславліс» № 1 від 19 грудня 1959 р. на виконання постанови Ради Міністрів УРСР № 1834 від 30 листопада 1959 р. «Про організацію управління лісовим господарством і лісозаготівлями області» був створений Ворохтянський лісокомбінат.

До складу лісокомбінату було включено з території лісів ДЛФ Делятинського лісгоспу чотири лісництва: Татарівське, Яблуницьке, Ворохтянське і Говерлянське. В результаті передачі в склад лісокомбінату земель колгоспів, радгоспів та інших землекористувачів виникла необхідність в реорганізації лісництв, і в 1961 році було

організоване Поляницьке лісництво. Враховуючи велику площу окремих лісництв, великі обсяги робіт по лісовому господарству і лісозаготівлях, а також з метою покращити стан ведення лісового господарства і лісозаготівель в лісокомбінаті, наказом по тресту «Прикарпатліс» № 479 від 22 грудня 1966 р. на базі лісів Ворохтянського лісництва було організоване Озерянське лісництво.

По рекомендації лісовпорядкування наказом по тресту «Прикарпатліс» № 437 від 17 червня 1968 р. утворено Вороненківське лісництво із частини територій Яблуницького і Ворохтянського лісництв.

На підставі наказу об'єднання «Прикарпатліс» № 358 від 29 грудня 1970 р. на базі Поляницького і Яблуницького лісництв було організоване Женецьке лісництво.

У 1973 році Говерлянське лісництво було передано Карпатському державному заповіднику.

Згідно з постановою РМ УРСР № 376 від 3 червня 1980 р. і наказу № 316 від 29 червня 1981 р. по Прикарпатському виробничо-лісозаготівельному об'єднанню «Прикарпатліс» «Про організацію державного природного національного парку» площа лісокомбінату зменшилась на 17661 га.

Зменшення площі сталося за рахунок передачі Женецького, Вороненківського і Ворохтянського лісництв повністю і Поляницького, Яблуницького, Кремінцівського і Озернянського лісництв частково.

У 1981–82 рр. у зв'язку з організацією Карпатського природного національного парку площа лісокомбінату понесла досить значних змін в сторону зменшення. В результаті передачі і прийомки земель площа лісового фонду лісокомбінату визначилась у 29922 га. У зв`язку із значним зменшенням площі лісокомбінату відбулись і значні зміни в його організаційній структурі згідно наказу Мінліспрому УРСР від 16.08. 1980 р. № 167 і наказу об`єднання «Прикарпатліс» від 29.06.1981 р. № 316. Сформувалися такі лісництва: Кремінцівське /3546 га/ за рахунок цього лісництва та окремих кварталів Яблуницького;

Озернянське /4166 га/ – за рахунок Озернянського лісництва та окремих кварталів Ворохтянського;

Поляницьке /4549 га/ – за рахунок земель тільки Поляницького.

Перше лісовпорядкування на території лісокомбінату /а тепер держлісгоспу/ було проведене в 1951 р., наступне – в 1957 – 1958 рр.

У 1961 році першою Київською лісовпорядчою експедицією у Ворохтянському лісокомбінаті було лісовпорядковано 5061 га земель, прийнятих від колгоспів та інших землекористувачів.

Наступне лісовпорядкування було проведене в 1968 році. У результаті проведених лісовідновних робіт загальна площа об'єкта визначилась у 34774 га.

Ще одне лісовпорядкування датується 1978 роком.

У 1995 році, на підставі Указу Президента України № 142/95 від 24 лютого та Постанови КМ України № 322 від 5 травня 1995 р. і наказу Міністерства лісового господарства України № 87 від 26 травня 1995 р. Ворохтянський лісокомбінат пережив процес реорганізації. Результат – створення Ворохтянського держлісгоспу та ВАТ «Ворохтянський лісокомбінат».

Як ми вже згадували вище, лісовпорядні роботи 1996 року проводились на площі 11746 га.

За станом на 1 січня 1996 р. по земельному балансу м. Яремче площа держлісфонду Ворохтянського держлісгоспу становила 12260 га.

На підставі розпорядження облдержадміністрації від 17 лютого 1996 р. № 85 та наказу обласного управління сільського господарства від 12 лютого 1996 р. № 17 Ворохтянська селищна рада передала землі сільфонду у склад Ворохтянського держлісгоспу в кількості 163 га в постійне користування і прийняла від Ворохтянського держлісгоспу 98 га.

Яблуницька сільська рада прийняла від Ворохтянського держлісгоспу 579 га сільгоспугідь.

Всього прийнято земель 163 га, передано – 677 га. Отже, площа Ворохтянського держлісгоспу на час лісовпорядкування становить 11746 гектарів. На цій площі працюють три лісництва: Кремінцівське, Озернянське і Поляницьке.

ЗА КОРОТКИЙ ЧАС Ворохтянський держлісгосп створив власну матеріально-технічну базу, а саме: автотранспортний цех, нижній склад; провів капітальний ремонт контори лісгоспу, побудував і обладнав господарські приміщення; встановив стрічково-пильний верстат для переробки деревини, утримує форельне господарство, пасіку. Проводить ряд лісогосподарських робіт, таких як проведення рубок, пов'язаних з веденням лісового господарства, створення нових насаджень з участю високопродуктивних вітростійких і технічно цінних порід дерев, вирощує

посадковий матеріал лісових порід, здійснює біологічні методи боротьби з шкідниками лісу, виконує протипожежні, біотехнічні заходи, розробку лісосічного фонду головного користування, вивезення деревини на нижній склад і часткову її переробку.

ПРИРОДНО-КЛІМАТИЧНІ УМОВИ ДЕРЖЛІСГОСПУ: згідно лісорослинного районування технологія держлісгоспу відноситься до Карпатської гірської фізично-географічної країни. Водороздільно-Верховинської області Ворохтянсько-Путильського низькогір'я, а також частково до Полонинно-Чорногірської області Чорногірської підобласті.

По структурно-морфологічній і ландшафтній зональності територія держлісгоспу належить до Гірсько-Карпатського округу Високогірного лісогосподарського району.

Клімат району розташування держлісгоспу є перехідний від м'якого західноєвропейського до більш континентального східноєвропейського і носить характерний для гірських систем зональний характер.

Кліматичні особливості держлісгоспу досить різнобічні, що пояснюється складністю рельєфу (гори, височини, річкові долини), наявністю великих лісових масивів.

У цілому клімат місцерозташування держлісгоспу сприятливий для успішного вирощування таких порід, як ялина, ялиця, бук, явір, береза. Це підтверджує наявність досить високих бонітетів усіх перерахованих порід.

Висотна диференціація території держлісгоспу на ряд геоморфологічних комплексів, на кліматичні і гідрологічні умови, а також на рослинність знаходить пряме відображення у висотно-поясному розподілі грунтів і грунтового покриву.

Ліси Ворохтянського держлісгоспу розташовані на землях Яремчанської міської ради. Крім лісів держлісгоспу, на території смт.Ворохта знаходяться також ліси Карпатського природного національного парку.

Лісистість зони діяльності держлісгоспу становить 75,2 відсотка.

Район розташування держлісгоспу характеризується розвинутою лісозаготівельною і деревообробною промисловістю.

Держлісгосп цілковито задовольняє потребу в деревині Яремчанської міськради та споживачів інших регіонів.

Найбільшими регіональними споживачами деревини є держлісгосп, ТзОВ «Ворохтянська лісова компанія» і ВАТ «Ворохтянський лісокомбінат».

Основні сортаменти, що заготовляються в держлісгоспі: пиловник, будівельна деревина, баланс й дрова паливні, технологічна сировина. Частину деревини лісгосп розпилює на пиломатеріали.

ЗАГАЛЬНОВІДОМІ і не вимагають зайвих підтверджень рекреаційне, бальнеологічне, психотерапевтичне, культурно-естетичне і науково-пізнавальне значення лісів Карпат, складовою частиною яких є ліси держлісгоспу у районі Ворохти. Тут вони мають всі переваги, щоб стати всеукраїнською здравницею і районом масового туризму та спорту.

Поглиблені дослідження природи Карпат виявили і виявляють щораз нові цінні природні об'єкти, які зустрічаються тільки в оригінальній природі даного регіону. На території Ворохтянського держлісгоспу є в наявності об`єкти природно-заповідного фонду, котрі взяті під охорону Законом.

Основним критерієм ведення лісового господарства в держлісгоспі є цілеспрямоване і ефективне використання досягнень науки і техніки, повного комплексу лісогосподарських і лісозаготівельних, лісовідновних, лісозахисних, протипожежних, біотехнічних та інших заходів, спрямованих на раціональне, невиснажливе використання і відтворення лісових ресурсів з метою охорони навколишнього природного середовища, здійснення контролю за охороною і захистом лісів, збереження тваринного світу.

ПРИМІТКА. Паневник Володимир Михайлович – автор наукової праці «Аспекти Верхньопрутської екосистеми та шляхи її стабілізації», в котрій піддає гострій критиці систему лісорозробки за радянських часів, наводить численні екологічні порушення гірських лісових екосистем.

«Москва залишила наші Карпати голими, – пише він. – Це має вигляд бідної сироти, котра має на собі одежину, а вона там подерта, а там полатані».

В даний час, пише він, якщо пройтись лісом, де проводилися лісові заготовчі роботи, то страшно подивитися на дороги, по котрих і пішоходу неможливо пройти. Трактори їздили потічками, тому дорогоцінну гірську рибу форель (струг) зовсім знищено. Наші Карпати були зодягнені в довговічні ліси, а нині залишилися пустою заростю.

Лісова промисловість у державі має велике значення, як у будівництві, так і в економічній сфері взагалі. Ліс ми використовуємо у незчисленних потребах. Недарма колись говорили наші предки: «Ліс тобі хату і хліб приніс». Це і гриби, і ягоди, це звірі і птахи, котрі прикрашають природу. А які гарні лісові парки, де можна провести відпочинковий час, дитячі майданчики та будинки відпочинку.

Тож бережімо ліс, закликає вчений лісівник Володимир Паневник, бо всю цю красу і користь зберігаємо не тільки для себе, але й для наших нащадків. Хай збуваються ці побажання Володимира Паневника.

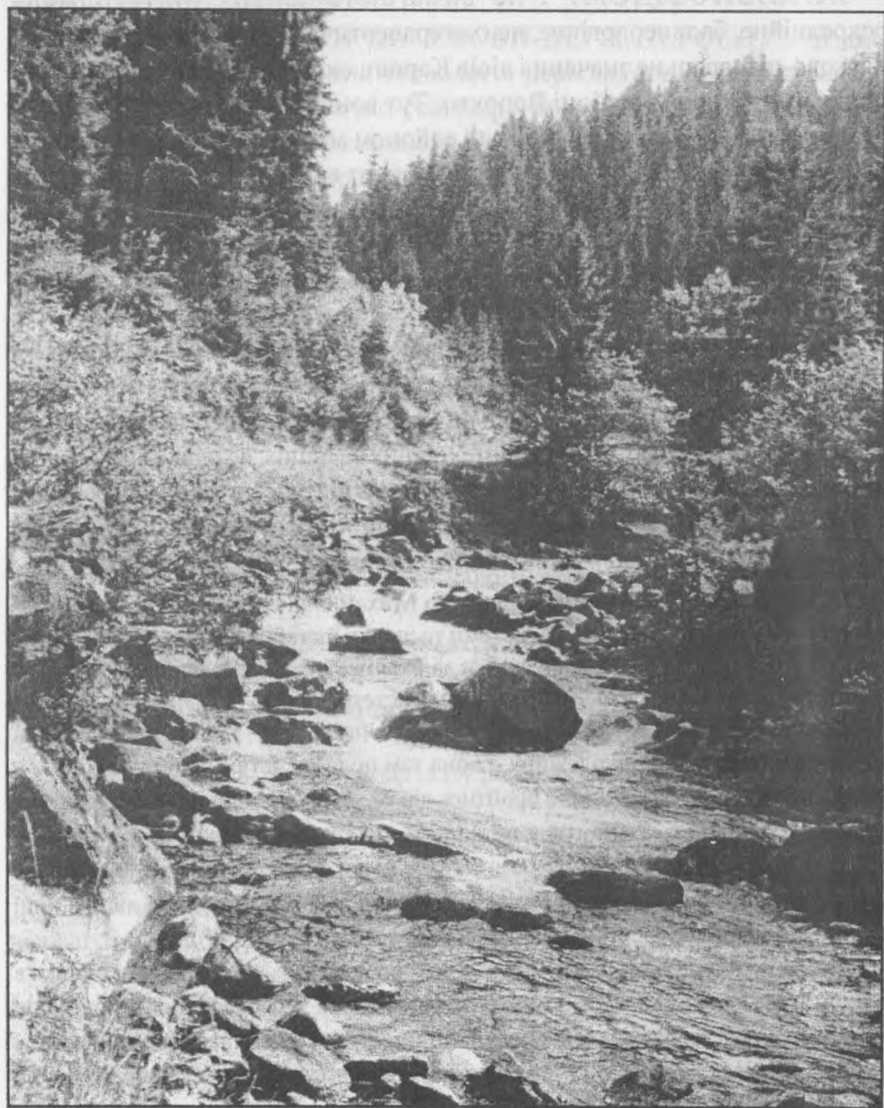

Частина 2.

БЕЗ ТРАДИЦІЙ НЕМА НАЦІЇ

МИСЛИВСТВО

Через розширення господарської діяльності дюдей дикій фауні залишається щораз менше життєвого простору. Але в наших Карпатах ще є багато різних звірів. Умовно їх можна розділити на дві групи: гостро-дикі. котрі ніколи не звикають до людей, і півгостро-дикі, котрі звикають. Перші – це вовк, рись, заєць, лисиця, видра, куниці; другі – олень, дика коза, ведмідь, дика свиня. Названі звірі – це ті, котрі водяться в наших горах.

Почну розповідь з **оленя**, котрого називають окрасою Карпат. Олені паруються на початку жовтня, як стверджують мисливці, від свята Воздвиження Чесного Хреста. Отоді виходять на них полювати. У пору парування самці дуже розпалені.Цю пору мисливці називають риковиськом, бо самці риком скликають інших на двобої за право продовжувати рід. У час риковиська олень втрачає всяку обережність, тому їх в цю пору оберігають корови /олениці/.

Мисливцю неважко підкликати до себе самця, використавши ріг буйвола, або велику морську мушлю, а на прикрий випадок – шкелко від гасової лампи.

Зимують олені в густому молодняку, переважно ялиновому, бо його корою і хвоєю вони живляться, а ховаються від вітрів у вузьких видолинках та западинках. Мають звичку гуртуватися для захисту самок від вовків. Олениця, як і самець, вміє боронитися передніми ногами.

Рік після народження олень не має рогів. На другий рік виростають так звані шпіци, на третій – над очима виростають пасинки /у нас їх називають надочники/ і так роги виростають до призначеного йому пасинка, поки в основі, так званих мішуликах, не заводяться черв'ячки. Оленю починає зудіти, він починає чіхатись рогами до дерев, кущів, аж поки не скине їх. Як правило, знайшовши один ріг, шукай неподалік другий.

Олень губить роги під весну, наприкінці лютого. Роги бувають різні: дуже гарні і недолугі, криві. Можна зустріті роги, увінчані трьома пасинками /мисливці називають їх косицею/ в той час як на другому

розі – два пасинки. Ще є роги, які називають **цуфак**. Їх може носити старий олень, двадцятка. Як правило, в таких старих оленей роги відростають на десять пасинків, але є винятки, коли вони виростають тільки на чотири пасинки. Такого оленя теж називають цуфаком. Вони, ці роги, грубі, порожнисті, тому не цінуються.

Олені звикають до людей, деякі пасуться коло хатів як домашні тварини. Колись по Ворохті ходив один олень з дзвіночком.

Полювання на оленя – тільки по ліцензії.

Дикі кози. Дикий цапок також губить роги щовесни, але в нього постійно відростають тільки три пасинки. Старого цапа можна відрізнити по наростах на рогах у формі горошин. Паруються дикі кози в ту ж пору, що й олені, їх можна приручити.

Полювання на них — тільки по ліцензіях.

Ведмідь, пан Михась, найсильніший господар лісів. Харчується дарами природи, але є і м'ясоїдний. Може напасти на худобу, коней. Худобу звалює ударами пазуристих лап між лопатки, висисає кров, а тушу ховає під хмизом, щоб з`явився душок. Коли повертається по тушу, тоді його найзручніше полювати.

Ведмеже м'ясо їстівне. Дуже велику силу має його жир, він виліковує туберкульоз. Дуже цінится його жовч.

Плодяться навесні. Ведмедиця народжує одного або двох ведмежат, дбайливо доглядає за ними і ніколи не залишає позад себе.

Ведмедів можна приручати. Довоєнного часу по Ворохті ходило троє циганів-музик /дві скрипки і контрабас/, а четвертий водив на ланцюжку ведмедя. Ведмідь під музику скрипки грав з ними у волейбол, а під звуки контрабаса виконував різноманітні танцювальні рухи. Їх охоче запрошували пани. Хто хотів, міг за 50 грошів зазнимкуватися з ведмедем. Йому можна було сідати на коліна, на плечі або на спину, як на коня. Був дуже задоволений, коли його частували цукерками, вмів самостійно їх розвивати з обгортки. Ці цигани приїжджали з Закарпаття, котре тоді було під Чехословаччиною. Вони їздили по всій курортній місцевості і всюди мали великий успіх. Ось що може ведмідь, вуйко Михась, як його ще називають.

Відстріл ведмедя нині заборонено.

Лисиця – це вже гостро-дика звірка, якщо її змалечку прив'язати

біля собачої будки, то вона буде гавкати, як собачка, але до буди не ховатиметься. Вириє собі під будкою нору. Якщо наблизиться курка, гуска чи качка – хапає, тягне в нору і там ласує. А якщо вирветься на волю – більше на те місце не повертається. Лисиця – хитрий злодій, за один день може повитягувати всіх курей, якщо годує лисенят. Виправлені шкіри з лисиць використовують на коміри, шапки та інші потреби.

Чисельність лисиць регулюється.

Борсук. Цінний гарним хутром і салом, що має лікувальні властивості. Сало топлять і п'ють. Лікує бронхіт, туберкульоз. Простуджені місця тіла натирають борсучим салом (як і ведмежим), потім спиртом, щоб добре всмоктувалося.

Раніше на борсука полювали сітками, капканами, попередньо змастивши капкан гарячою олією, щоб знешкодити запах металу. Його маскували листям або травою на його стежці або перед норою.

Борсук живе в норі, як і лисиця. Ловлять його ще так: запалюють вату або матерію перед норою. Борсук дуже не любить саме цього запаху і вискакує з нори просто в мішок, попередньо напнутий перед норою. При полюванні треба переконатися, що нора не має другого виходу.

Свою нору бурсук облаштовує дуже ретельно. На зиму сушить молоду дрібну травичку, гарно складає в коморі. Заготовляє листя суниці, малини, а якщо близько сад, то й яблука заготовляє. Нірку, зроблену в сухому, захищеному від затікання місці, устелює мохом. Для туалету теж має окреме відведене місце. Хутро борсука теж використовували на коміри, шапки та інші вироби.

В даний час полювання на борсука заборонене.

Дикий кабан. Навесні самка народжує цілий виводок поросят, як і домашня свиня. Пересуваються стадом, живляться грубим корінням рослин. Навесні, вліті і восени намагаються поживитись городиною. Взимку ховаються в густий яловий молодняк і харчуються хвоєю.

Сало дикого кабана багатошарове, з прожилками м`яса, що пов'язане з щедрим харчуванням влітку і недостатнім – взимку. Сало і м`ясо дещо віддає хвоєю.

Полювання на дикого кабана ліцензоване.

Заєць – гризун. Може нанести шкоди садові взимку, а вліті нищить посіви капусти і конюшини. Його можна часто побачити взимку коло

оборогів з сіном, коп'яків. М'ясо зайця подібне до кролячого, шкірку використовують переважно на шапки або рукавиці.

Видри. Живуть над річками в печерах. Кормляться вони переважно рибою. Видра чудовий плавець, бо має перетинчасті лапки, подібно до гусячих. Має чудовий нюх, тому полювати на неї було дуже складно. Треба було мати чисто випраний одяг, і щоб від нього йшов тільки запах води. Раніше з хутра видри дозволяли собі носити коміри або шапки лише багачі. Жиди у Ворохті з хутра видри або куниці шили собі т. зв. сабашівки, в котрих йшли до синагоги молитися.

В даний час полювання на видру заборонене.

Куниця і білиця – це рідня. Куниці – це мовби старша сестра білиці, подібно до того, як ми мали старшого брата-москаля. Але з куниці дуже цінувалося хутро, особливо на коміри жіночого зимового верхнього вбрання. Жиди за одну куницю платили по сто і більше польських злотих. За таку суму можна було купити корову. А на шапку-сабашівку треба було дві куниці або одну видру.

Виводяться куниці і білиці в дуплах дерев: смереки, ялиці, бука, інших. Куницю можна принадити на м`ясо і ловити в сильце, або спеціальну пастку.

Відстріл куниці заборонений.

Рись – це буросмугаста звірка, подібна до кота, але значно більша. Знищує молодняк диких звірів. Може напасти на людину. Пригадую випадок, про котрий писала преса: на західному кордоні в районі ріки Тиси нічної пори рись скочила з дерева на прикордонника. Його врятувало те, що багнет на автоматі був примкнутий, і рись проткнулася на нього. Шкірка рисі теж годиться на хутро.

Вовк – це звір, котрий може за день подолати до сотні кілометрів. Нищить звірів, свійських собак, худобу в полонинах. У грудні вовки збираються у зграї для парування. Загалом, дуже небезпечний хижак.

Полювання на вовків влаштовують так: територію, де вони зосереджені, оточують дротами чи шнурами з нанизаними червоними прапорцями. Вони бояться цього кольору і не вискакують за цей своєрідний кордон. Тут їх і відстрілюють.

За відстріл вовків мисливцям видають винагороду.

Кілька зауваг про звірів взагалі. При помірній і небагатосніжній

зимі звірам біди нема. вони завжди знаходять корм. Біда, коли сніг глибокий, та ще на ньому утворюється кірка. Олень, козуля, дикий кабан, тобто копитні потають у ньому, пробивають кірку, котру називають сирен, і обмежені в русі. Вовк же не провалюється в сирен, тому легко наздоганяє здобич і поїдає. Навесні, коли сходить сніг, можна знайти багато слідів таких трагедій.

Зимової пори лісівники влаштовують годівниці і підкормлюють диких копитних.

Дикі птахи. З видів птахів постійними жителями наших Карпат є «дрібка, горобець, ворона, синичка, дрозд, каня, глухар, орел, крук, сова; сезонні – зозуля, ластівка, плиска /пастушок/, колопельничка. джоя. сорока, шпак та лелека /бузько/. Ці птахи прилітають до нас на своєрідний пташиний курорт і тут виводяться. Є цінними санітарами природи.

КРАЩІ МИСЛИВЦІ

За часів Австрії та Польщі кращими мисливцями вважалися: Мочерняк Микола / з Верха/, Санкович Василь /син Дмитра/, Санкович Дмитро /син Василя/, Проданюк Василь /син Юри/, Проданюк Іван /син Юри/, Кузів Тимофій, Коренюк Дмитро з Татарова.

За радянського часу і нинішнього часу незалежності України: Проданюк Михайло /син Василя/, Бербеничук Дмитро, Боднарук Василь /син Дмитра/, Проданюк Володимир /син Михайла/, Кушнір Степан Леонтович, Гасюк Юра, Дило Юра, Боб`як Михайло, Зибелюк Іван Лук'янович, інші. Хомин Олекса Юри.

ЛІЦЕНЗІЯ НА ПОЛЮВАННЯ

До наших Карпат приїжджали на полювання з Німеччини, Австрії. Польщі та інших держав. Переважно на оленя заради чудових рогів. За це полювання вони платили, купували ліцензію. Для них мисливці-лісники прокладали і прочищали стежки, в районах зрубів робили вишки, щоб був добрий обшир і щоб було зручно вполювати оленя. Ще в лісах були побудовані маленькі однокімнатні хатинки, їх називали «полюванками», де можна було відпочити і переночувати. Приїжджали і рибалки на форель

/струг/. Ліцензоване полювання запровадив у Ворохті, в Поляницях Поповичівських австрійський губернатор Йоан II Ліхтенштейн в 1905 році. Подробиці цього полювання дізнаємося з історії Поляниць. Гроші за ліцензії надходили до місцевого бюджету.

ТРАГІЧНА РОЗПОВІДЬ ПРО ПІТИЛЯКА ЮРУ

Звичайно, не всі мали можливість оплатити ліцензію, в тім числі і Пітиляк Юра, двадцятирічний хлопепь з родини трьох братів: Івана, Василя і Миколи, котрі прибули на проживання з Яворова. Сім`я Івана складалася з п'ятьох чоловік: батьки, сестри Гафія та Марія і Юрій. Сім'я була небагата, на прожиток доводилося заробляти щоденною працею, бо ж вони не були корінними ворохтянцями. Так от, Юра мав знайденого після Першої світової війни карабіна і інколи потайки ходив на полювання. А про трагедію вам розкаже пісенька, котру склали Мочерняки Гриць та Михайло, сини Івана.

Співанка про Пітиляка Юру

Послухайте, люди добрі,
Як ся життя має.
Жодний чоловік не знає
Це го смерть чекає.

Як ся чоловік в дорогу
Яку виряджає,
То нехай ся з фамілієв
Своєв попрощає.

Послухайте, не думайте,
Всі ви, добрі люди,
Як чоловік молоденький
Умирати буде.

Чи старого, чи малого
Смерть не вибирає,
Чи старого,чи малого
З собов забирає.

Послухайте, люди добрі,
Тай ви, людські діти,
Через панів, тих барабів,
Нема де ся діти.

Ой ті пани тай бараби
Збираються в ровту.
Тай зі Львова Граб`я, Мазур,
Приїхав в Ворохту.

Як приїхав він в Ворохту,
То виглядав паном.
Ніхто не знав, що пізніше
Стане таким драбом.

Він ся людим підлещував,
Як котик пищений.
Наполслідку такий зістав,
Як той пес скажений.

Закупив він полювання
Від риби, від звіра,
Ніхто такий не знайдеться
З кальвінської віри.

Бо у двадцять п`ятім році
Йшов на полюванні
У Магуру на оленя
Дної днини зрані.

Пішов він на полювані
На тую Магуру
Тай не знати як він здибав
Пітиляка Юру.

Ой як здибав, ой як здибав,
Тай зачав кричати:
«Стій та стій, один ти драню,
Бо буду стріляти».

Юра кинув карабіна
Тай зачав тікати,
А Грабовський з карабіна
Кулев доганяти.

А Юрочка молоденький
Гадав, що утече,
А Грабовський з карабіна
Дігнав кулев в плечі.

Як ударив кулев в плечі –
Та вішла крізь груди.
Були би го вратували,
Якби були люди.

Так скачився молоденький
Ще на сорок кроків,
Так погинув молоденький
Ще лиш двадцять років.

А Грабовський, пан проклятий,
За другим ударом
Він пішов на посторунок
Тай сказав шандарам.

Ой виходять шандарики
На тую Магуру,
Тай знаходять убитого
Пітиляка Юру.

Не могли його пізнати,
Бо кров обілльила,
Тай тогди вони післали
По Івана Дила.

Ой виходить Іван Дило:
«Це Юра Пітиляк».
Розійшлася вість сумная,
Це велике диво.

А з п`єтниці на суботу
Дуже плова била.
Приїхала комісія
Аж із Делятина.

Приїхала комісія
Аж із Делятина,
Порізали, попороли
Пітиляка сина.

А як його попороли,
Лоб з голови зняли,
Ще й до того із голови
Мозок вибрали.

Комісія непорядна
Не позашивала,
Зібралася в дванядцятій
Тай вже від`їхала.

А Михайло Мочерняків
Береться нарешті,
Запрєтує мозок в голову
Печінки тай легкі.

Запрєтує мозок в голову
Тай береться далі,
Розірвав на нім сорочку
Тай заповиває.

А він його вповиває
Злегка, помаленьку,
Так як мати вповиває
Дитину маленьку.

Ой якісь там дошки були
Та як ся узьили,
Та з Федунем Бабчуковим
Тут мари зробили.

Положили на ці мари,
Як малу дитину,
Так Юрочку молодого
Знесли надолину.

А як знесли надолину,
Аж ся змурдували.
Коло Марти на потоці
З ним відпочивали.

Як принесли добрі люди
Тай до його хати,
Тато плакав, мама вмліла,
Що не могла встати.

Як принесли добрі люди
До його покою,
Та дай, Боже, йому царство,
Души супокою.

А в п'ятницю Юру вбили,
В суботу врядили,
А в неділю пополудню
Вже похоронили.

А віднесли милі друзі
Чотири до гробу.
Вертаються тато й мама
Сумненькі додому.

Вернулися тато з мамов
Сумненькі, сумненькі,
Що лишився в сирі земли
Синок молоденький.

Грабовського не судили –
Він мав Фарашіців.
Підписали му моральність,
Що він був Рабшіцом.

А людина молоденька
Також може вмерти
Як би так хлоп пана убив
Сидів би до смерти.

Мочерняки славні хлопці,
Уміли співати,
Тай за Юру Пітиляка
Співанку складати.

Гриць й Михайло, сини Йвана,
Співанку зложили,
А за душу добрі люди
Богу ся молили.

Ой летіла зозулечка
Попід крильці сива,
Тай уже ся за Юрочку
Співанка скінчила.

Ця співанка розказала нам цю трагедію.

Пояснення:
***Бараба** – бездомний волоцюга*
***Ровта** – гурт*
***Драб** – негідний лінюх*
***Здибав** – зустрів*
***Мари** – ноші*
***Змордували** – змучилися*
***Фарашіци** – неправдиві свідки*
***Моральність** – характеристика*
***Рабшіц** – браконьєр*
***Плова** – раптовий дощ.*

ОБІД МИСЛИВЦЯ

У наших лісах мисливець почувався затишніше, ніж де-інде, завдяки згадуваним вже мисливським хатинкам /польованкам/. Що брали у наплечник з харчів? Найперше, сирої помитої картоплі, шмат сала, саламаху, розведену водою і невелику посудину. У польованці розводили ватру з сухих дров, щоб було більше грані, розрізали картоплини навпіл, клали розрізом догори на грань, а на довгий патичок нанизували шматки сала, щоб скапувало на картоплини, доки на зрізах вони не зарожевіють. Очищену від попелу споживають, вмокаючи в саламаху. Ще смачніша така печенка з сметаною.

ЩО З ГОРОДИНИ РОСТЕ У ВОРОХТІ

Ворохта – село високогірне, то й землі тут відповідно не є дуже родючі. Я б визначив три типи грунтів: псєнковажий, кам'янистий та багновистий. До кожної категорії цих грунтів треба пристосіблюватися.

Псєнковатий, на котрому ростуть щіточки цієї цупкої трави, загалом пухкий грунт, але хоче багато гною. Він годиться під городину. На багновистому грунті треба робити глибокі дренажні фоси, він теж годиться для землеробства, але все ж придатніший під сінокоси. А от на кам'янистих росте хіба що ліс: сосна, смерека, береза, бук.

Раніше землю обробляли волами і кіньми, орали веснооранку і зяб, щоб земля добре перемерзла. Вона стає пухкіша і бур'янів сходить менше. Нині основна тяглова сила – кінь.

Волів можна впрягати з півторарічного віку.

Що родить наша ворохтянська земля? Картоплю /ріпу/, капусту, буряк, моркву, біб, горох, часник озимий. Родить сяка-така цибуля, льон, овес, ячмінь, озима пшениця та жито. Але, ще раз наголошую, хоче дуже багато органічних добрив.

Не родить квасоля, кукурудза, соняшник – надто прохолодно.

Часом можна чути нарікання, що капусту не варто садити, бо її з'їдає гусінь. Що би я відповів такій ґаздині? Якби гусінь гризла їй вуха, то вона швидко знайшла б на це раду. А стосовно капусти... Перед облетом білих мотелів розсаду треба обприскати розсолом квашеної капусти. Є ще одна рада: на кінчики паличок намотати шматки матерії, намочені в солярці, і понатикати біля розсади. Білі мотилі втікають від цього запаху. Ось і вся рада.

Колись люди говорили, що у Ворохті не можна займатися садівництвом, бо холодна місцевість. Неправда. Можна виростити добрий сад, але треба підбирати відповідні районовані сорти, звичні до гірського повітря і температурних перепадів. Добре спочатку посадити дичку, а вже потім нащеплювати сортові прививки.

Недовіра до садівництва, напевне, привилася тому, що раніше наші предки мало дбали про сад, дбали в основному про худобу.

БДЖОЛИ ЛЮБЛЯТЬ КАРПАТИ

Бджоли дуже люблять Карпати, особливо лісові зруби, де є багато малини, ожини та суниці. Бджола збирає нектар з дикої конюшини, з

великих білих суцвіть так званих у нас баранячих хвостиків, іншого різнотрав`я. Збирає бджола смерекову манну, липовий цвіт, дикого маку, явора, садових дерев. Гірський мед має палевий колір, приємний смак і запах. Він очищає легені, лікує абсцеси. Прополісом лікують язву шлунка. Або п'ють з гарячим молотком при простуді.

Наведу один з рецептів для лікування гнилої екземи. Віск, живиця (смерекова смола), товарій, лій топлений і олія перемішуються в однаковій пропорції, перетоплюється – ось і мазь, набагато ефективніша від мазі Вишневського. А ще її можна використати при щепленні садових дерев.

На відміну від гірського меду долішній і колір має блідіший, і поступається якістю.

ДЖМІЛЬ СЛУГУЄ ОВОЧІВНИКОВІ

Джміль також працює, як бджола. Його можна знайти влітку під час косовиці, бо вони переважно оселяються у мохах. Зимує в землі, а навесні в мохах робить вощину. І продовжуює свою працю.

Чому я згадав про цю працьовиту муху? Хто займається теплицями, може перенести гніздо джмеля зовні теплиці, вони там поселяться і будуть запилювати рослини не гірше, ніж бджоли.

Джмелиний мед можна розводити теплою водою наполовину і закапувати очі, коли є загроза утворення більма. Цим препаратом широко користувалися ще наші предки.

З ЖИТТЯ ГУЦУЛІВ

Кожен народ має свою історію, національні традиції, котрі береже, щоб залишитися нацією. Зрештою, навіть кожна людина має свою основну життєву історію, котру можна назвати долею. Навіть сусідні села мають і свої мовні особливості, своєрідність обрядів, звичаїв, традицій. Але почнемо першочергово з одежі.

Як ми вже згадували, гуцула вдягала вівця, а взувала інша свійська живність. Із шкір шили кожухи, кіптарі, з ягнячих шкірок – шапки. Але спершу шкіри треба вичинити. Отже – способи вичинки шкір.

Вичинка свинячої шкіри. Знявши шкіру, її треба розтягнути і щоб вона розтягнута висохла. Після того її ріжуть на смуги шириною до 30 см. Цю смугу кладуть на круглий дрючок і віконним склом зшкріптують шерсть.

Розпалюємо ватру з самих букових дров і чекаємо, щоб вони згоріли на попіл. Цей попіл збираємо в горнець, заливаємо водою і добре переварюємо. Виварюється луг.

Беремо вільхову кору, варимо її до того часу, поки вода не набере темночервоного кольору. Цей розчин називається дубило. Виливаємо дубило у луг, цей розчин конче щоб був теплий, поміщаємо оці смуги шкіри, щоб вони помокли з годинку. Шкіра має дістати рум'яний колір. Виймаємо, натираємо сухим буковим попелом з обидвох сторін, складаємо в яку-небудь посудину, заливаємо цією ж сумішшю лугу і дубила, зверху накладаємо вільхової кори і кладемо в тепле місце, скажімо, на піч, на три доби. Готовність перевіряється.

Виправка шкіри з рогатої худоби. Шкіри вперше, як виправляти, то треба зігнати шерсть, бо це лицева сторона. Шкіру кидають у вапняну воду, але це не дуже практично, бо коли вона втягне у себе цієї вапняної води, то не можна відмити. Є кращий спосіб. Змочити шкіру трошки соленою водою, теплою, тою стороною, де є шерсть, змотати у рулончик і поставити у тепле місце. Коли шкіра вже зачутиться, тоді розвиваємо і шерсть сама опаде, бо вона вже зігнила, але шкірі це нічого не шкодить. Тоді беремо смерекової кори, січемо на кусочки і варимо, так щоб ця вода була темна.

Ще мусимо мати кору суху і потовкти на муку. Шкіру треба в цій воді намочити, де була шерсть, посипати цією мукою і звити, положити цю шкіру у бочку, заляти цією водою, а зверху дати цю варену кору. І поставити бочку з шкірою у тепле місце. Якщо шкіра велика, то мочити три тижні треба, а як теляча, то через два тижні. Кінчик шкіри витягнути з цієї води і кусочок урізати, якщо краї жовті, а середина синювата, то це ще сировець. Хто хоче сирівця, то може викидати, а хто хоче повної виправи, то треба цей процес поновити ще на такий час. Коли кусочок уріжемо, і шкіра вже жовтувата,то вона готова. Викидаємо, вішаємо через якийсь озолок, низ зчіплюємо докупи, засуваємо у середину шкіри й якусь дошку, на дошку накладемо вагу каміння, щоб шкіру шпанувати, щоб не було зморщок. Не допускати шкіру до повного засушення, а напівсиру змащувати жиром. Чим ми можемо змащувати шкіру? Жиром який є: старе масло з олією разом перетопити, тваринний лій з олією перетопити, чи солений свинячий смалець. Самою олією не можна, бо олія шкіру палить.Ось тут є постоли і упряж для коней /шлея/, робили широкі ремені та різні пасики гуцульського виробу.

Готовність перевіряється так: якщо проріжемо ножем кусочок, і якщо всередині вона має ще синій відтінок, то вона ще не продублена. Має мати темночервоний колір. Це ознака того, що шкіра вже достатньо продублена і її можна викидати на просушування і морщити /робити/ постоли /ходаки/. З такото хутра можна робити і широкі гуцульські ремені.

ВИПРАВКА ОВЕЧИХ, КОЗЯЧИХ, ЯГНЯЧИХ ТА ІНШИХ ШКІР ДРІБНИХ ТВАРИН І ЗВІРІВ

Знявши шкіру, засолюємо її грубою сіллю, розпинаємо – розтягуємо до повної висушки, щоб і ця сіль висохла. Здираємо цю сіль разом з личком, бо це личко ізолює квас від шкіри. Гріємо теплу воду, солимо до смаку, щоб була трохи пересолена, сиплемо муку, добре кукурудзяну, ретельно розмішуємо. Добре ще додати кілька товчених картоплин і зробити такий собі чир. Шкіру простелити, намастити цим квасом, звити в рулон. Овечу треба покласти у посудину і залити теплою, трошки соленою водою. Через тиждень спробувати: якщо вовна відстає, то треба викинути на жердку, розправити тістом догори і разом з тістом сушити, тільки не на сонці.

Малі шкіри заливати водою не треба. Повну засушку шкіри не допускати, бо важко їх м`ягшити. Шкіри м`ягшаться ключем. А взагалі, кожен майстер має свій спосіб, рецепт і досвід.

ВОРОХТЯНСЬКИЙ ЧОЛОВІЧИЙ СТРІЙ

Як ми вже згадували, майже кожне село мало свою ношу. В загальних рисах вона подібна, але й має відмінності. Почнемо з Ворохти. Чоловіки одягалися так: суконні гачі (штани), плетені капчури на ноги, постоли з нісками, сорочка поверх гачей, в на сорочці низом і по бокових рубцях до пояса була вишита цирка, це така доріжка з чорних ниток. Хто носив сорочку заправлену в гачі, з того сміялися і називали барабою, тобто бездомним волоцюгою. Вліті кіптар простий або вишитий, взимі петек або кожух. Ще взимі носили шапку, а вліті капелюх, як тоді називали, кресаню, з підкоченими догори крисами. Ремінь на три або на п'ять пряжок. Через плече мали ташку (гарно вироблену торбинку). У ташці носили тютюн і кресало. Курці в той час ще не мали тютюнарок, але робили з свинячих та овечих міхурів такі міщулики, котрі носили в ташках. А ще носили за ременем, бо ремінь був подвійний.

Тепер повернімося до того, як добували вогонь. Була така дерев'яна дрелька, котрою крутили і від того тертя появлявся вогник, але це для курців було непрактично. І придумали кресало.

Кресало – це гладенький камінь темного кольору, по котрому можна кресати залізним предметом або іншим куском кременю і висікати іскри. Цього кременю багато під полониною Магура (Кремениця).

Щоб добути вогню, то спершу треба заготовити букового гриба-губки, котрий росте на старих буках. Його треба зварити і добре звареного – потовкти. Він стає м'ягенькою, як вата, губкою. Коли крешемо кремінь чи кременицю, то підставляємо цю губку, іскра падає на неї. При роздуванні з'являється вогник. Ось таким кресалом користувалися не тільки курці, бо сірників не було.

СТРІЙ ВОРОХТЯНСЬКИХ ЖІНОК

Наші жінки мали дуже гарну гуцульську одежу (ворохтянська ноша). Кіптарі були спочатку прості, але вже пізніше їх прикрашали гарною вишивкою, бо Ворохта має своє власне узірцеве вишиття, котре придумав перший кушнір Іван Дедерчук, родом із Середнього Березова. Потім його вдосконалив другий майстер – Кушнир. Так що маємо чим гордитися.

Запаски жіночі були заведені ще за часів Михайла Ворохти його жінкою, як тоді називали її, Явдошкою Ткачихою, але це були прості запаски. Це пізніше почали виготовляти так звані дротові: блискітливі ниточки ткачі почали перемішувати із звичайними нитками. Це можна буде побачити в ілюстраційній частині книжки.

ГОЛОВНІ МУЗИЧНІ ІНСТРУМЕНТИ

Як вже згадано, на Гуцульщині переважно народ займався і понині займається випасом худоби. У давні часи пастухи, коли пасли худобу, то книжок не читали, бо не мали освіти, а чимось зайнятися треба. То вперше з лозової гілки робили свиставки: знімали з гілки кору, але цільною трубочкою, в ту трубочку з одного кінця вкладали коротенький корочок з виструганим рівцем, а збоку вирізали невеличкий отвір, щоб коли подуєш через корок з рівчиком, виникав звук. Цей корочок називають денце.

Пізніше ту свиставку переробили, зробили її довшою, посередині провертіли шість дірочок, щоб можна було почергово затикати пальцями і виробляти мелодію. Цей інструмент вже називали не свиставкою, а денцівкою, бо мав денце, котре виробляло звук.

Цього виявилось замало, і придумали дві денцівки, злучені разом, але одна з шістьма дірками, а друга без дірок. Обидві разом брали до рота, пальцями на одній виробляли мелодію, а друга видавала один тон. Дуже гарна виходила мелодія. Це вже була не денцівка, а мунтелів.

Тепер перейдемо до сопілки. Сопілка, або телинка, може бути довжиною до 80 сантиметрів. Сопілка-телинка дірок жодних не має, і без денця. У сопілку дується під певним кутом, а мелодія виробляється регулюванням діаметра отвору нижнього кінця за допомогою пальців.

Сопілка славилася у ватазі Довбуша. Як мовиться у співанці: «Настрійте ми горло голосом сопілки. А я вам співати готов».

Скрипка, котра є матір'ю музики і котру всюди поважають, прийшла і до нас на Гуцульщину, і ми дуже радо прийняли її за свою. Вона є у складі наших інструментів і веде перед.

Цимбал – це брат бандури. Вони мають однакові голоси, тільки струни рушаємо нігтями пальців, а в цимбал вдаряємо блацатками по бунтику струн. Кожний бунтик має свій звук, у бунтику є сім одноголосих струн. Цимбали є великі і малі. Основні інструменти гуцульської музики – скрипка, цимбал, фрілка і бубинт.

Ще є у нас на Гуцульщині давній інструмент – трумбета (трембіта). Трумбета робиться з двох частин з берези або смереки довжиною 2 метри 80 сантиметрів, в яких вибрані два жолобки. Ці два жолобки клеяться докупи і обмотується корою молодої берези на добрім клею. Від закладеного пищика вузенька, а вже вкінці може мати до 15 см в поперечині.

Ще були трумбети бляхові кручені, але це не так практично.

Трумбети переважно уживали на полонинах. Коли ватаг вийде з стаї, подивиться на сонце і стане ногою на один крок на голову своєї тіні, то, значить, вже полудне, бере трумбету і трумбіче, дає знати пастухам, щоб йшли з худобою на полудне, доїти вівці і корови. Годинників не було.

Трумбету використовують і нині на похоронах, в коляді, на інших гуцульських парадах та урочистостях.

Ще згадаймо про космацьку дримбу. Дримба – це металічне кільце з двома хвостиками, з одного боку прикріплений до кільця, а в другому кінці загнений буквою «г», щоб можна торкати його пальцем. Тоді кладемо між зуби, рушаємо вказівним пальцем сталевий язичок і робимо мелодію. Ротова порожнина служить резонатором.

ГУЦУЛЬСЬКЕ ВЕСІЛЛЯ

На Гуцульщині є різні звичаї, багато в чім подібні, але мають і деякі відмінності. Беремо нашу Ворохту.

Спершу наречений бере своїх родичів, а як не має родичів, то бере близьких йому приятелів, йдуть до нареченої по її згоду. Коли домовляться, тоді наречені йдуть до лікаря, лікар видає їм довідку про стан здоров'я. Родичі і наречені з цією довідкою йдуть до священика отримати на оповіді. Священик дає завдання нареченим, які молитви мають вивчити і що з катехизму до шлюбної сповіді. Священик протягом трьох неділь повинен виголосити три оповіді. Чому так довго? Щоб наречені мали час вивчити завдання, котре їм задав священик. На превеликий жаль, декотрі священики не знають як треба вінчати за греко-католицьким обрядом. Тому знайомлю з ним.

ОПОВІДІ (зразок). Наміряється вступити в подружній стан Дедерчук Іван син Івана і Марія з дому Молдавчук, 19..... року народження, родився (місто, село), обряду греко-католицького, стану вільного, замешкали (місцевість) з Мочерняк Анною дочкою Василя і Явдокії, з дому Романюк, родилася 19.... року (місцевість), обряду греко-католицького, стану вільного, оповідь (1–2–3). Коли б хто знав якусь перешкоду, то прошу донести до Парафіяльного уряду (місцевість).

Шлюб дають переважно там, звідки наречена. Після третьої оповіді.

Йде повна підготовка до весілля. П'ятниця, рано сходяться свахи, а старша сваха починає латкати. Латкання – це ритуальна пісня, котра має свої слова та мелодію весільного звичаю. Старша сваха починає:

Ангели воду носять, (2 р.)
Святу Пречисту просять: (2 р.)
«Ой ти, Божая Мати, (2 р.)
Ступай же нам до хати, (2 р.)

Будеш нам помагати (2 р.)
Віночки зачинати (2 р.)
Білими рученьками, (2 р.)
Добрими ладоньками. (2 р.)
Дай нам, матінко, голку, (2 р.)
Та й дві ниточки шовку. (2 р.)
Ой сипалася рудка (2 р.)
Та й з золотого клубка. (2 р.)

Вінки шиють у нареченого і нареченої. Після пошиття молодий бере собі одного або двох дружбів, а молода бере собі одну або двох дружок, убираються в вінки і йдуть до родини, знайомих, просять на весілля. Напередодні вдень, коли шиють вінки, то молодята йдуть до святої сповіді та святого причастя.

У суботу вранці господар виносить стіл на подвір'я, староста накриває спершу для музик та весільних гостей. Приходять музики і починають грати на подвір'ї. Це називають «на добрий день». Виходить господар або староста, гостять музикантів, запрошують до хати і слідкують за прибуттям гостей, бо всіх гостей музики мусять приґравати, господар або староста ґостити і запрошувати до хати.

Запрошують гостей за стіл. Погостилися, всі встають. Виходять з-за стола тато з мамою, а в кого нема рідних, то є хресні батьки або близькі знайомі, сідають обличчям до людей. На середині стола староста бере в ліву руку весільне деревце, як його називають, а правою рукою бере за руку молодого або молоду і обводить за сонцем поза стіл. Коли доходять до сидячих родичів, молода вклякає, а староста просить так званої прощі. Молодий б'є поклін, а староста дякує родичам за виховання, за турботу та за віно.

«Простіть йому і благословіть на шлюбну допомогу та будуче шлюбне життя».

Родичі: «Най його Бог благословить».

Коли три рази обійшли навкруг стола, тоді родичі встають, а молодий сідає на те місце, родичі кладуть вінок на голову. Цей процес проходить окремо у молодого і в молодої, аж коло церкви стрічаються.

Свахи латкають, коли молодий поклін б'є:

Ой золоте деревечко
Стіни гне,

А молода молоденька
Поклін б'є.
Він дякує родині (2 р.)
За добрі слова милі, (2 р.)
Що годували тай одівали,
За добрих людей дали.
Не папоротця паде – (2 р.)
Матінка вінок кладе
З дрібними сльозоньками, (2 р.)
З добрими газдоньками,
Бо він йде межи люди, (2 р.)
Слава родови буде. (2 р.)
Ой до цугу сиві коні, до цугу,
Збирається молоденький до слюбу,
Най ся збирає, най ся збирає
Най'му Бог помагає.
Ой летіли білі гуси понад став,
Хотіли води пити, там лід став,
Ударили крильцями до леду. (2 р.)
Солодка молоденька від меду. (2 р.)
Низько сонечко, низько,
Бо вже до шлюбу близько.
Ой ти, попе-попоньку, батьку наш, (2 р.)
Та розмикай церковицю проти́в нас, (2 р.)
Та не будеш вінчати усіх нас, (2 р.)
Лишень двоє діточок з-межи нас.
Ой нема попа дома, (2 р.)
Поїхав він до Львова (2 р.)
Ключики купувати,
Церковцю розмикати.

Музики і гості прийшли до церкви з весільною радістю, всі заходять до церкви, а священик, як звичайно, даного обряду веде шлюб. Після шлюбу знову йдуть собі по домах, музики грають, продовжується весілля. Коли вже недалеко хати, то закликають маму до зустрічі, а мати готує пшеницю, пахучі квіти, дрібненькі цукерки. Але пшениця обов'язково мусить бути.

Свахи, не доходячи до хати, починають латкати:

Ой печико колачики пшеничні,
Бо йдуть твої діточки величні.
Вийди матінко з хати (2 р.)
Пшеничков посипати (2 р.)
Вийди матінко з хати (2 р.)
Діточок пізнавати.
Чи калиночка, чи малиночка,
Чи твоя дитиночка.
Пускай же нас до хати, (2 р.)
Не можемо стояти. (2 р.)
Поболіли нас ноги (2 р.)
З далекої дороги. (2 р.)
Тучі, бурі нас убили, (2 р.)
Сукні нам помочили.
Сукні у нас дорогії,
Бо самі шовкові.

Мати посипає пшеницею, а тато частує гостей, староста попереду. Заходять до хати і сідають за столи. Столи, як звичайно, застелені, на столах по краях розкладають різаного кусками хліба та ріпу (картоплю), приносять ложки дерев'яні,миски великі глиняні, але дуже гарно вироблені. В ту велику миску наливає сербавку (суп) кухарка, а господар наливає собі трошки горілки і п'є до гостей. Одним або двома килішками обходить всіх. Їдять по 5–6 осіб з одної миски. Пізніше нарізають м'ясо, голубці, пироги (вареники) з капустою, або сиром, бриндзю, сир з сметаною, бануш, а наостанку кашу.

На велике весілля готували десять літрів горілки і малу бочку пива, 25 літрів. Коли вже погостилися, вставали із-за столів і танцювали. Танці були різні: гуцулка, голубка, колесо та аркан (це танець ватаги Довбуша), але на превеликий жаль, мелодію Аркана сильно покалічили радянські композитори та зробили з нього дурний танець.

Танці були прості, але гарні. Ще згадаймо, що гуцульські танці є різні. Жаб'є (Верховина) має свій танець і багато танцювальних мелодій. Космач своє, Дора має своє, Микуличин, Ясеня також мають своє. Але все одно вони подібні одні на других. Декотрі кажуть, що то коломийка.

Ні. Коломия має свій спів. А загалом вся Гуцульщина багата на музику, танці та співанки.

Але вернімося на весілля. Коли вже потанцювали, тоді господар просить другий раз за столи. При другій частині староста вперше запрошує на дари. Дарують хто що може: ліжники, переписують худобу, вулики. Свахи дальше виконують свій обов'язок і починають латкати, але це латкання вже має свою мелодію.

Ой кувала зозулечка на згари,
Дякую Вам, Татку й Мамко, за дари.

Так само латкають братові, сестрі та іншим. Цей весільний час називають **повниця,** бо після другої частини гості йдуть на відпочинок.

Другого дня приходить молода до молодого зі своїми гостями, або молодий по молоду. Там вже проходить цілий концерт та різні прибаги. Якщо йде молода, то перебирають якогось діда, зроблять йому вуса, горб. Він зустрічає жінку, лізе цілуватися... Закладають ворота, бо без горілки не впускають. Після цих весільних жартів заходять до хати, сідають за стіл, гостяться, а по гостині йдуть до молодої. Там також гостяться, а по гостині витанцьовують кружок. За столом стають свахи на лавку, дружок ховають поза себе, а дружби відгадують де схована дружка. Як відгадав, то цілує дружку і йде з нею танцювати. І так на цьому закінчується весілля.

Ще хочу нагадати, що у нас на Гуцульщині не було тої моди, щоб брали шлюб у вельоні. На мою думку, це не мудра для нашого краю мода, та і взагалі для України.

ВЕЧОРНИЦІ НА ГОРОХ ТА БІБ

Вечорниці на всій Україні заведені здавна, бо вечорниці для молоді були чимось надзвичайним. Кіно не існувало, а вистави і концерти появилися десь пізніше. Треба сьогодні згадати про вечорниці, бо ми повинні пам'ятати про наші давні традиції, звичаї та назви і передати пам'ять нашим нащадкам. Адже історії – це воскресіння культури.

Ось зібралися на вечорниці.

«А що ми будемо там робити?» – запитує хлопець хлопця.

«Ого, у моєї тети Явдохи, подивись, яка копиця висока гороху, а бобу під стінами повно! Це все вже сухе, вже птахи дзьобають».

«Це ми за один вечір не полущимо. Це марниця, горох сухий, я зроблю тік, візьму татового ціпа, котрим він жито та овес молотить, а дівчата най готове витрясають».

«Добре, швидше змолотимо – довше ввечері з дівчатами потанцюємо».

Зібралися хлопці та дівчата і швидко упоралися з цим горохом та бобом.

Хоч би як не хотіла тета Явдоха, а музику привести мусила.

ВЕЧОРНИЦІ НА ЛЬОН (ЛЕН)

Такі вечорниці вже зовсім інакше ведуться. Лен в полі вибирали, в'язали у так звані горстки і ці горстки (по п'ять) ставили на полі як полукіпки, щоб висохли качулки (насінні коробки). Коли вже висохли, то господиня переважно сама вибирала з цих качулок насіння. Пізніше брали ці горстки, розв'язували і тоненьким шаром рядочками стелили на поле до сонця, щоб він добре, як казали, висмаг, щоб легко ломився. У дощову погоду їх збирали і заносили в курнинку, де горіла ватра і тепло йшло разом з димом на той лен. Горстки тут розстелювали по гридах (полицях) і так досушували. Коли лен ломився, починали вечорниці.

До вечорниць треба було підготуватися, але це залежало від того, скільки лену. До курнинки заносили камені, ставили їх попри стіни. Робили дерев'яні товкачі. Суху горстку ставили на камінь і зверху били товкачем, поки не лишиться саме волокно без терміття. Пізніше волокно брали на терлицю і вишморгували з нього клоччя. Залишалося саме повісмо.

Сухий лен ще можна було ломити на малій терлиці, але це важчий процес.

Ось це льняні вечорниці.

Ще збиралася молодь на вишивки, плетіння та різні інші потреби. Ще робили толоку. Це хати ліпити, сіно косити, хату засновувати та зводити.

Ще були на Гуцульщині «зав'язки». Переважно в день ангела (іменини) йшли сусіди, знайомі і зв'язували іменинника вишитим рушником або вишитою сорочкою. Пізніше цей зав'язаний робив розв`язки, тобто гостину та музику.

ГУЦУЛЬСЬКА ХАТА

Коли ще не було трацьких пил, то круглі колоди кололи на плениці,

обтісували сокирами. З них робили стіни нової хати, стелину, підлоги. Лавиці робили з грубої шрокої плениці, яка ставилася попід вікна через цілу кімнату і повертала ще поза стіл. У цій лавиці місцями на краю були виверчені п'ять або шість невеликих дірок, щоб можна було в ті діри забити куделі для прядіння, на котрі навивають вовну або лляне повісмо. А чому багато дір? На випадок вечорниць на прядіння. Пряли вручну веретеном. Ще пряли машинівкою: ногою натискали на таку педаль, крутилося колесо, на нього накручувалася нитка, а руками сукали з куделі вовну або повісмо.

Вікна були невеликі, в чотири скла. Двері були прості, гладкі.

З давніх давен гуцульську хату будували у вугли, або, як ще називали, в «коні», а вугол, рівний з стіною, називали у німецький вугол. Хата складалася з однієї або двох кімнат, але сіни робили посередині. Ще могла бути і комора. Дехто будував комору окремо, перед хатою. Покривали хати драницями, або, як у нас називають, дошками. Дошки були довжиною від одного до двох метрів. У ті часи був довговічний гонтовий ліс.

На стелину укладали спочатку два сволоки, напоперек – один і на ті сволоки стелили гіблені шпунтовані дошки. Зверху навалювали два сволоки. Стіни теж були гіблені. В ті часи таку називали малою хатою. Її ніхто не ліпив. Щороку перед Великодними святами хату мили лугом: водою з переваренним попелом з букових дров. Це називалося параїти в хаті.

У кожній хаті була піч на підвищенні, зробленому з плениць, щоб можна було залізти на піч. На це підвищення накидали мішеної глини і вбивали її. Піднімали на висоту до 70 сантиметрів, пізніше звужували і робили два відділення: для ватри, щоб варити страви, та піч для хліба на шестеро або восьмеро круглих хлібин. Цей звід також робили з добре мішеної глини і вбивали без цегли. Усе перекриття робили добре мішаною глиною і вбивали.

З приходу печі зводили комин. До появи металу під комин спереду ставили дві кам'яні підпірки, а як появився вже метал, то ставили трибічну металічну раму: перед і два боки, і на ту раму ставили вже не мішену глину, а цеглу, і мурували восьмигранний комин. Верх комина перекривали широкими плитами і замащували глиною.

Від половини комин звужувався і залишалися такі виступи з чотирьох

сторін, котрі називали окомінком і на котрі можна було положити малі предмети, як от сірники або кресало.

Комин мав висоти до одного метра, він стелини не досягав, так що зверху на ньому можна було сушити гриби чи щось інше. На рівні верха комина у стіні вирізували діру. Від низу комина тягся лежак на димохід, якого називали каглою. Ця кагла мусила бути навскіс, щоб була ліпша тяга диму і вигідно чистити. Каглу робили кам'яну і в стінній дірі обкладали каменем. Дим з печі йшов через каглу до сіней, а з сіней на під (горище). Ще люди цей дим мали за синоптика. Якщо сіни наповнювалися димом, то це на дощ, а якщо була добра тяга – на погоду добру. У каглі перекриття – шубрів не було, але була така кругла, пошита з непотрібної вже одежі каглинка, котрою після ватри затикали каглу для збереження тепла. Каглу затикали з сіней. Піч мурували велику, на ній можна було спати чотирьом особам. Особливою радістю, особливо в холоди, вона була для дітей.

У хаті була полиця на миски з чотирма або п'ятьма поличками; на другій стіні була ще одна велика, де складали речі. Ліжко було одне широке, на котрому стелили солому, застеляли веретою, а ліжником накривалися.

Миски були глиняні, ложки, водоніски для води, теж дерев'яні; цебер для прання, ділітка для молока, замість відра дійниця; для бриндзі – бербениця і півбербениця, це на 30 та 15 літрів; полубіч капусту квасити, скопець для посвяти пасхи, ящик для масла, видовбане корито місити тісто, макогін картоплю товкти, кулішір кулешу мішати; дуже багато було чавунних горшків, у яких варили їжу в печі. Навіть були такі чавунні риночки з хвостиком і трьома ніжками, у яких топили сало. Для цього вигрібали з печі грань, клали цю риночку на грань і нарізали сало.

Ще були заведені жердки на задній стіні хати і перед комином, щоб можна було сушити мокру одежу. На цю жердку вішали ліжники, одежу. А ще жердки прибивали у коморах.

ЧИМ ОСВІТЛЮВАЛАСЬ ХАТА?

Спочатку – липиною. Це тоненькі, довгі, сухі колені скіпочки, ними світили переважно діти. Пізніше почали використовувати лій. Цей лій топили і наливали до вузенької посудини, всередину вставляли полотняний гнотик. Використовували також вершкове топлене масло. Потім

навчилися використовувати бджолину вощину і віск, виливати такі воскові стовбури, а вже пізніше пішли свічки. Це були дорогі світильники.

З появою нафти почали робити з бляхи такі маленькі лампочки, які називали настуньками. Їх ставили на комінку комина. Людям стало трохи легше, бо приспособлялися робити саморобні лампи. У маленьку пляшку заливали нафти, робили з бляхи маленьку трубочку, вирізали теж з бляхи мале кочільце, насередині пробивали отвір і в цей отвір всиляли гнотик з лляного полотна, впускали в цю пляшку з нафтою і ставили на окомінок, щоб видно було варити вечерю. Цю лампу також називали настунькою.

Пізніше появилися лампи великі з циліндрами 9–11 номерів. Вони були висячі і настінні

Почали випускати лампаші. Це бляхова лампа з широким циліндром і з ручкою. На циліндер натягувалась дротяна охоронна сітка. Лампаш використовували для вечірнього ходу до стайні чи до сусідів, чи на друге село, бо лампаша вітер не гасив.

До Другої світової війни вулиці в центрі Ворохти освічували карбідовими лампами, котрі висіли на стовпах і опускалися вниз.

ЖОРНА

Жорна складаються з основи на чотирьох ніжках і двох круглих каменів. Основу виготовляли з товстої ялиці, один метр довжини і вісімдесят сантиметрів ширини. В цій колоді видовбували заглибину, щоб повністю потонув перший круглий камінь товщиною до 15 сантиметрів. Його закріплювали намертво. На осях нижнього і верхнього (рухомого) каменів кріпили дві металеві планочки довжиною десять і шириною три сантиметри. Верхній камінь крутився за допомогою ручки.

На середині цієї планочки є такий пупчик, а у верхньому камені ця планка має отвір; і вона вложена на отворі, пробитому наскрізь у верхньому камені. Ця планочка має дірку і вона вложена на отворі наскрізному і через неї засипають зерно. В основі жорен на рівні нижнього каменя видовбаний отвір, через який витікає борошно. Ще нагадаю, що планочка нижнього каменя піднімається, щоб піднімати верхній камінь для грубого помолу, а як на муку, то опускаємо. Коли камені згладжувалися, то їх можна було знову надзьобати гострим пробивачем.

СТУПА

У першу чергу треба заготовити з породи твердого дерева основу.

Ця основа має висоти півтора метра, ширини 80 сантиметрів. На середині основи видовбана кругла діра діаметром до двадцяти см, на цій основі робиться раму: одна поперечина на середині, а друга – під верхом. В цю раму посередині закладаємо брай довжиною півтора метра, а товщиною згідно з діаметром діри. Цей брай теж робиться з твердого дерева. На верху брая ставиться вагу, а низ, який заходить в діру основи, треба обкувати, щоб не зношувався. Під верхньою поперечкою закладали круглий брусок, щоб він міг крутитися в обидва боки. З правого боку ступи до цього бруска прикріплювали корбу, а до корби – шнур або тоненький ланцюжок аж донизу, до самої основи. На кінці прив'язували дощину, щоб можна було натискати ногою. Цей брусок повинен був кріпитися до брая, на котрім є вага. В діру основи засипали обсушене зерно, щоб легше обзувати луску з зерен ячменю, пшениці, пшона тощо.

ОЛІЙНИЦЯ

Сухе насіння льону або конопель змелюють на муку спеціальним млинком. Коли помололи, то цю муку засипають у корито, заливають водою і місять (матують) до того часу, поки між пальцями не покажеться олія. Тоді вибирають у посудину, смажать, щоб випарувалась вода. Тоді вибирають у мішок із мішковини і подають під прес. Прес, зазвичай, – це два дерев'яні круги і гвинт, щоб між кругами витискати олію. Макуху можна давати свиням, худобі до січки. Лляна і конопляна олія дуже смачна до багатьох страв і запашна. Цю олію вживають переважно на пісні дні: різдво, святий вечір, Йордан та великий піст.

КОЛОТІВКА

Колотівка – це посудина, в якій виготовляють (колотять) вершкове коров'яче масло. Колотівка зроблена з вистругиних дощинок висотою 70–80 сантиметрів. Верх має діаметр десять, а низ приблизно 15 см. Зверху має дерев'яну кришку з діркою посередині. В цю дірку закладається кусок держака, довший від колотівки, котрий на кінці має круглу натягнену дерев`яну сітку. Разом це називається збетела.

Зливають сметану, накривають накривкою і цією збетелою рухають вгору–вниз і так колотять масло.

У полонині масло колотять у бербениці від бринзі, бо в полонині є

багато сметани. У бербеницю наливають сметану. Можна і половину бербениці. Добре накривають. У двох кінцях її в'яжуть шнур і вішають бербеницю лежма десь до сволока, легенько гойдають і так колотять масло.

Колотівки є різного виробу, ще є з крильцями всередині і корбою зовні, і так тими крильцями колотять масло.

ГУЦУЛЬСЬКА КУХНЯ

Найсмачніша страва та, котра вариться в печі. Всі страви гуцульської кухні є прості, смачні, пожиточні.

Кулеша. Її ще називають мамалига, вона дуже прийнята у нас на Гуцульщині. Кулешу варять вдома, у полонині та в колибах, де лісоруби живуть по тижневі. Кулеша розділяється на три види. Кулеша-ріп'янка (картоплянка). Горнець для кулеші повинен бути чавунним полив'яним. Накладаємо в цей горнець на третину вареної картоплі, заливаємо на її рівні водою, солимо, засипаємо кукурудзяного борошна і засуваємо в піч. Коли закипить, беремо колішір і мішаємо, але куліширом цю картоплю тремо до криси горшка, щоб розтерти разом з мукою. Так мішаємо три-чотири рази, і горнець прокручуємо на грані, щоб кулеша не пригоріла. Коли вже зварилася, то беремо цей горнець, добре потрясемо ним і кулешу висипаємо на дерев'яний кружок. Цю кулешу переважно вмокають у сметану, топлене масло, топлену солонину, але ще в сало кидають бриндзю.

Кулешу без картоплі готують так само. Цю кулешу їдять з молоком солодким, квасним, сметаною.

Ще є третій вид кулеші, про яку вже згадував у розповіді про полонини. Зварена на сметані. Її їдять без мачінки.

Мачінка. Варимо мачінку на сметані, тільки з кукурудзяної муки. Можна додавати різну заправку, рекомендується накришити зеленої цибулі. В цю мачінку можна мокати кулешу, пироги (вареники), картоплю.

СТРАВИ З КАПУСТИ

Капуста на Гуцульщині дуже поширена. Свіжу, як говорить, солодку капусту обварюють, воду після обварки виливають, а в капусту додають

сметани, кришать трошки зеленої цибулі, солять до смаку і переварюють. Страва готова.

Ще роблять голубці, як з свіжої, так і з квашеної.

Капусту квасять по-різному. У нас на Гуцульщині її січуть на шатківниці, перетирають з сіллю, додають тертої моркви, тменю, ще можна дати трохи цибулі і накладати в бочку та добре набивати, щоб вийшов сік. Пізніше навалюємо каменем і нехай кисне протягом двох тижнів. Коли вже викисла, то можна перебрати в другу посудину або зберігати в цій самій бочці.

Можна квасити капусту по-закарпатському. Капусту січуть, солять, додають небагато соку з квашених червоних буряків, щоб вона мала рожевий колір. Разом перетирають і накладають в бочку. Замість лаврового листа дають дубове листя, котре тримає кріпість капусти. Додають тмін.

Головки капусти ми переважно квасимо окремо. Обчищені головки складаємо в бочку, заливаємо літньої температури соленою водою майже до рівня бочки, ставимо наверх кружки, на кружки камінь – і нехай собі кисне.

Голубці. Вони у нас прийняті як повсякденна, так і ритуальна страва. Подають на урочисті свята, весіллях, празниках. Їх можна варити на піст пісні, а на загальницю скоромні. Голубці можна варити з листя квашеної, свіжої капусти, ще можна варити з листя червоного буряка (але не кормового!). У давні часи в голубці додавали кукурудзяний фарш. Це запарена кукурудзяна мука разом з невеликим додатком вареної товченої картоплі або трошки сирої, потертої на терці, щоб це тісто не розсипалося. Ложкою накладають на листок і закручують з двох кінців. Сирі голубці накладаємо в каструлю, заливаємо водою. Коли трошки обварилися, то можна вибрати у другу посудину, додати масла і засунути в піч, щоб добре упарилися. Голубці можна варити по-різному, їсти з сметаною, олією, солониною та саламахою, про яку згадаємо нижче.

Росільницю варимо так: кидаємо в горнець жменю квашеної капусти і наливаємо води до верха, солимо до смаку, переварюємо, тоді засипаємо трошки кукурудзяної муки і варимо. Коли вже беремось до їди, то додаємо сметани чи топленої солонини, а в пісні дні – олії. Цю росільницю їдять з вареною картоплею.

Розповім жарт про росільницю. Оженився гуцул з подолянкою. На

Поділлі росільниці не варять, і вона не вміла варити таку страву. Коли свекруха зварила і сіли до столу з чоловіком, жінка подивилася, запробувала на смак цю росільницю, поклала ложку на стіл і каже до чоловіка: «Ти ж знав, на що брав мене, подолянку. Я не їла та й не буду твою росолянку».

Ще візьмемо таку заправку, котру взагалі до багатьох страв придається. Це – саламаха. Робиться вона з часнику, переважно гірського, який садять восени. Цей часник має зубки великі і має дуже велику міцність і аромат. На зиму грядку треба накривати хвоєю, пластами. Ярий часник у нас родить погано.

Саламаху виготовляють кількома способами.

Саламаха з сметаною. Очищаємо часник, додаємо солі і товчемо у дерев'яній посудині, яку називають саламашницею, розмішуємо з сметаною.

На пісні дні саламаху розводять водою та олією.

Для чого ми вживаємо саламаху, розведену водою? Перед будженням свіже м'ясо натираємо цією саламахою і ставимо у посудину на три дні, щоб воно її увібрало. Після трьох днів несемо до буджарні. Зразу треба добре припекти, а пізніше лиш тримати димок і протягом п'яти-шести годин м'ясо чи сало вибираємо і ще гаряче злегка змащуємо тією ж саламахою. М'ясо стає духм'яне. Буджарню треба дуже добре топити вільховими дровами.

Недарма говорять в народі, що часник – брат цибульки, бо вони дуже придаються до заправки різних страв.

Юшку теж варять по-різному. Беруть кусок м'яса, кладуть у горнець, додають трохи кришеної картоплі і варять. Пізніше кладуть трохи капусти, переважно квашеної, і продовжують варити, але вже додають заправку. Це три-чотири стебельця чебрецю, але не городнього, а дикого, котрий росте по купинах та понад дорогами. Цю юшку можна підбілити сметаною.

Ще варять таку ж юшку, але без сметани і чебрецю.

А ще не забуваймо про нашу гуцульську сербавку (зупу), бо сербавку можна варити з усяких продуктів, які лише є на господарці.

Пироги (вареники). У нас на Гуцульщині вареники називають пирогами. Перш ніж почати виготовлення пирогів, коли баба лінувалася це робити. Устав дід вранці, потягується, а баба вже в печі наклала

ватру і вже гримить коло печі чавунними горшками. Дід помився, помолився тай вже хоче снідати. Питає баби: «А що ти, бабо, вариш на сніданок?» Баба – дідові: «Ріп'янку-кулешу». Дід: «Я тобі пораджу, що зварити. Ти звари пирогів, але коли ми були молодими, то ти варила п'ятдесят, а тепер ми постарілися, то ти звари менше, бо ми вже не годні стільки з'їсти». «А скільки зварити?» – питає баба. «Звари сорок дев'ять, але побільших».

Отак дід заохотив бабу пироги варити.

Пироги варили переважно з пшеничної разової муки (обойної). Ще варили наполовину з картоплею: товкли її, додавали муку і робили таке тісто. З тіста робили паляниці, додавали бриндзю і ліпили пиріг. Ще пироги варили з капустою, сиром. Вліті у пироги додавали різні ягоди.

ГРИБИ

На Гуцульщині росте дуже багато видів їстівних грибів. З них готують багато смачних страв. Білий гриб, опеньки, лисички, пістряки, бабині вуха або дряпаки, козарики та маслюки мають в собі трошки отрути, тому їх потрібно добре проварювати. Тільки голубіночка, котру називають сироїжкою, не має отрути. Голубінку можна зірвати і відразу, трошки посоливши, пекти на вогні і споживати.

Білий гриб можна сушити, маринувати. Так само опеньки, лисички та інші згадані гриби.

Рижки та груждалики – гриби для квашення. Їх парять гарячою водою, відціджують, роблять окрему заправку, переважно часникову, додають сіль, можна і кропу, і так заквасити.

ПЕЧИВО

На Гуцульщині хліб не випікали, хіба що на урочисті свята. Зазвичай пекли коржі. Основна причина та, що не було в достатку муки, адже землі у нас не дуже родючі, особливо в горах.

Коржі пекли по-різному. Корж-тертяник. Терли на терці картоплю, додавали трохи муки і робили такий великий корж-пляцок. На лопаті саджали в натоплену піч. Пекли до півгодини.

Як визначити тмпературу в печі? Коли вигрібаємо з печі грань, готуючи її до випікання, то хвилин п'ять тримаємо її порожню, а потім

беремо трошки муки і видаємо в піч. Якщо мука горить-іскрить, то піч загаряча, нехай ще простине, а як тільки куриться, то можна саджати корж чи хліб.

Печуть ще такий корж: варену картоплю сиплять в корито або, як ще називають, нецки, товчуть макогоном, додають муки, місять разом, роблять корж і саджають в піч. Це – корж ріп'яник.

Ще печемо корж з кукурудзяної муки. Муку запарюємо гарячою водою, але води багато не даємо, лишень щоб з цієї муки зробилося густе тісто, тоді це тісто розводимо (не на рідко) свіжим молоком квасним, яке колись називали самукиша. Це тісто заливаємо в бляхові форми і кладемо в піч. Це дуже смачний корж.

Корж капустяник. Тісто розтачуємо на тонкий коржик, на цей коржик накладаємо сирої квашеної капусти, капусту посипаємо дрібними шматочками сирої солонини; а другим коржиком цю капусту накриваємо і засуваємо в піч на півгодини. Капустяник готовий.

Так само печемо корж з сиром.

На Гуцульщині переважно страви готують однакові, тільки Жаб'є (Верховина) виробляє характерну будженицю з м'яса і гуслянку з молока.

ЩО МОЖНА ПРИДБАТИ У КАРПАТАХ

У Карпатах можна придбати різних видів грибів. А ще подивімся навколо себе і побачимо, скільки є у нас смачного чаю. Чай з тменю смачний, запашний і лікує шлунок. Чай з малини. Можна готувати і з сушеного листя. Можна сушити листя і цвіт суниці. Листя смородини, липовий цвіт, ягоди смородини, ягоди калини, ягоди горобини. Листя та ягоди брусниці – від захворювання нирок. Стільки маємо лікувальних трав, що не потрібні нам чай грузинський, індійсий чи цейлонський.

КОЛИБА

Ми часто бачимо на власні очі, що будуються усякі та повсюдно «Колиби». Та запитаймо себе, чи знаємо що це таке колиба, звідки ця назва та форма узялася. Всі полюбили цю назву, вкладають у неї романтичний зміст, хоч ніколи в ній не бували.

Правду про колибу розкаже ця співанка:

Ми лісові робітнички
З-під гір, з Підкарпаття,
Як живемо, як працюєм –
Послухайте, браття.

Прийшла осінь, йде до ліса
Смереки рубати.
Праця тяжка, страва лиха,
Ночуєм без хати.

Серед ліса на обочи
Маленька колиба,
На двох сохах кілька жердок,
Дах лубом покрито.

Всюди ліжко чітиною
На землі покрито,
За подушку торба з муков
Там маєм спочити.

Прив'язали дріт до лати,
Над ватру спустили,
У кітлику на цім дроті
Кулешу варили.

Боклаг з молоком у зголовах
Уже докисає,
Ніхто їсти не злагодить,
Ніхто не подбає.

Той робітник, що працює
Від світла до ночи.
А до того ще і лихо:
Курить дим у очі.

Ріжуть пили, із пня валять
Смереки високі,
А з троскотом навбіч паде,
Йде гомін широкий.

А з тих смерік, що вже впали,
Сучє обтинають,
Луплять луб'є, тай стук чути,
Піт з чола втирають.

На руках мозіль великий,
До того пекучий,
Рубаючи на обочи
Зарість й тверде сучє.

А два тижні, добрі люди,
Добре ся робило,
А на третий у середу
Одного побило.

А узяли добрі хлопці,
На льору поклали,
З Аргелуші до Ворохти
Скоренько спускали.

Аж до фіриса спустили,
Аж ся змордували,
Тай післали аж до Львова
За дохториками.

Ой як вийшли дохторики,
Тай стали казати:
«Чи даєш ти, чоловічку,
Цю ніжку рубати?»

«Ой рубайте, дохторики,
Рубайте, рубайте,
Лишень прошу, дохторики,
На спання ми дайте».

Ой стали дохторики,
Стали, закурили,
Йому ніжку відрубали,
Лиш кусок лишили.

Стоїть цапіна в колибі,
Підкови на клинку,
Прийшов тато, прийшла мама:
«Де ти дівся, синку?»

Ходить мама попід шпиталь,
Ходить заплакана:
«А де тота біла ніжка,
Щом її кохала?»

«Не дивуйся, рідна мамко,
Це ся ніжка діла,
Дванадцятка відорвала,
Як з гори летіла».

Ой кувала зозулечка
Попід крильця сива,
Тай уже ся лісорубам
Співанка скінчила.

У тодішні довоєнні часи ліс рубали, суччя обчімхували, а потім корували і хлистами ризували десь в одне місце, або і два-три місця нанизу. Це місце називали Ракаш, до того Ракаша підробляли дороги і взимі вивозили кіньми та волами, але ліс заготовляли хлистами, аж на Порташі крижували і миглували, тобто складали у миглу (штабель). Ось яка то була колиба і для чого лісоруби йшли десь на далеку лісосіку то звідти не йшли додому тижнями, а спали в колибі.

А тепер ми повернімся і добре подивімся на що переродилася колиба при радянській владі. Про це нам розкаже складена співанка.

Співанка лісоруба

Тепер будують колиби коло свої хати,
Горівкою торгувати, грошей вшахрувати.
Пияк до церкви не піде Богу ся молити,
Лиш в колибу біда тягне, щоби ся напити.

Як горівку треба пити, тай коли вживати?
Цуже добре горівочку в себе в хаті мати.
Бо горівка добрим ліком собі тай худобі,
Добре випити горівку, як болить в утробі.

Добре випити горівки, коли є з-за чого,
Лиш коби вітак не було біди з-поза того.
Послухайте, люди добрі, пару слів вам скажу,
Про горівку оковиту, всю правду розкажу.

Бо горівка оковита так ся називає,
Сімдесять сім кондовітів у собі в'на має.
Бо чоловік як ся нап'є, у лице зміниться,
Він заплаче, заспіває, вітак засміється.

Бо теперішня молодіж розваги не має,
За гріш вип'є, а за десять показати знає.
Та збереться шайка хлопців, п'ють та попивають,
Вітак ідуть дорогою, людей нападають.

Який впертий, то з дороги їм ся не вступає,
Його наб'ють, а він вітак єднашки шукає.
Та як його заєднають, то так обійдеться,
А як ні, то перед судом сидіти прийдеться.

А в ту клітку два-три разом на лаву сідають,
А суддя із прокурором їм статтю читають.

Стаття буде груповая, так ся називає,
Бідна жінка, стара мати плаче тай ридає.

***

Та присудять два-три роки,
Треба відбувати.
Цю науку на все життя
Буде пам'ятати.

Бо це, браття на все життя
Є добра наука.
Кажуть люди, що наука –
Не лізти на бука.

Бо це усе з-за горівки
Так ся файно стало.
Люди видять, тай п'ють далі,
Бо клопоту мало.

А чи свято чи неділя,
Народ ся гуртує.
Ще й по центру буфетами
П'є тай райдикує.

Ой не один також пропив
Зароблені гроші.
Діти голі тай голодні
У хаті голосять.

Жінка плаче, чоловіка
Свого проклинає,
Тай усякими словами
Його називає.

«Та воліла я скочити
Стрімголов в криницю,
Ніж я мала віддатися
За таку п'яницю».

Отак жінка чоловіка
Свого проклинала.
Та не одна з чоловіком
Разом попивала.

Бо такі тепер на світі
Випадки бувають:
Жінка й любка з чоловіком
Разом випивають.

Отак, люди, подумайте,
Що то за горівка.
Так не одна при горівці
Віддалася дівка.

Звінчалася при горівці,
Без попа, без кума.
Тай не одного горівка
Вивела з розума.

Тай не один з-за горівки
Добре попосидів,
Так що дівки, тай горівки
Роками не видів.

Та не один спав рівцями
Тай перестудився.
Тай не один п'яний шофер
З машинов розбився.

Та не один п'яний шофер
Розгромив машину,
Людей побив, покалічив
Тай самий загинув.

Не одного засудили,
Що варив горівку,

Тай не один без горівки
Не висватав дівку.

Бо то юда, не горівка,
Кажуть старі люди.
Карта, дівка, тай горівка –
Газда з тебе буде?

Як хочете послухати.
Я щось вам розкажу,
Скільки пити горівочки
Кожного пораджу.

Стільки пити горівочки,
Аби несли ноги.
Най чоловік у білий день
Не блудить з дороги.

Бо як ти забільше вип'єш –
Вся твоя дорога,
Море тобі по коліна,
Та старший від Бога.

А чи старший, чи не старший –
Так тобі здається,
Та не один коло тебе
Задурно нап'ється.

Та при тому ще бувають
Отакі моменти,
Що украдуть в тебе гроші,
Шапку й документи.

А ти вітак почухався,
Що тут ізробити?
Документи виробляти –
Треба штраф платити.

Та не один рано п'яний
Шукав свої згуби,
Не одному пси рівцями
Облизали губи.

Не одного до горівки
Ще добре набили,
Лице йому обідрали,
Голову провалили.

Подивіться, люди добрі,
Що може п'яниця:
Голий як пень, дурний як цап
Обідрані лиця.

Та не один зарікався,
Що не буде пити,
Тай «Колибу» обходити
Поки буде жити.

Та це, що він зарікався,
Нічо не поможе,
Сохрани від цього злого,
Милосердний Боже.

Та сохрани і п'яницю
Від чарки горівки,
А злодія від напасти,
Старого від дівки.

А скільки є таких п'яниць,
Що грошей не має,
«Колибами»-буфетами
Ходить–заглядає.

Як увидит знайомого,
То почне просити,

Що той мусить відчіпного
Сто грам заплатити.

Та не один за горівку
Дав би ся карати,
Та за сто грам горівочки
В Пістинь козу гнати.

Та не одного горівка
В болото звалила,
Та не одного горівка
З торбами пустила.

Та не один був богатий,
Посідав маєтки,
А він тото усе пропив,
Обголів до нитки.

Тепер маєтків не пріп'є,
Маєтків не має,
Лише штани тай куфайку
З себе пропиває.

Я вас прошу, послухайте,
На вус намотайте,
Та послідні з себе штани
Ви не пропивайте.

Бо без штанів йти до хати,
То так не годиться,
Бо з такого чоловіка
Корова сміється.

То вже доста горівочку
Цисю обрікати,
Без горівки на весіллі
Годі заспівати.

Ой не раз я так напився,
Що рипів зубами,
Так не раз я так рівцями
Переспав з жабами.

Скажіть мені, милі браття,
Чи співанка мила?
Отепер ся про горівку
Співанка скінчила.

Кожна людина на шляху свого життя зустрічається з бідою, бо біда це такий «друг» людини і завжди може бути з людиною, якого годі позбутися. Ось послухаймо:

Співанка про біду

Чи ви чули, люди добрі,
Що то біда може?
Як ся біда тебе вчепить,
Борони тя Боже.

Борони та заступи
Ту погану віру,
Як не найде тя в суботу,
То найде в неділю.

Поможи ми, милий Боже,
Та й ту біду вбити.
Біда має штири ріжки,
Ме ся боронити.

Сидить біда на припічку,
Як мала дитина,
Та й не маю скільки грошей,
Щоби біда п'єна.

Ой не маю скільки грошей
Біду напоїти,

А Господи милосердний
Куди біду діти?

Ой за слідом ходить біда,
Ходить тай пильнує,
Не зачіпай, брате, біду,
Бо біда лютує.

Любила мя, браття, біда,
Нема що казати.
Я задумав біді з леду
Хату збудувати.

Збудував я біді хату
На ріці широкій:
Маєш, бідо, свою хату,
Лиш дай моїй спокій.

Прийшла весна, пішли дощі,
Леди поломило,
Потихонько мою біду
Ледом привалило.

Пішли води великії,
Тай леди забрало,
Біду з хатов долів ріков
Із шумом пігнало.

Слава Богу, добрі люди,
Біди`м відчепився.
Здається що`м на другий
Світок уродився.

Прийшов в хату тай ліг спати,
Розправити кости.
Чую, гримає у двері
Із криком зі злости.

Уклякнув я на коліна
Тай молюся Богу:
Певно ж біда несе платню
За хату ледову.

Урвалася біда в хату,
Біда як скажена.
Не зачіпай, брате, біду,
Бо біда учена.

Семирічку закінчила,
Ще й вечірню школу,
Та й без мапи д'кожній хаті
Все знайде дорогу.

А хто живе-проживає,
Про біду не знає.
Своєї хати в`на не має
В кожній побуває.

Людина, яка живе на цьому білому світі, на шляху свого життя зустрічається із бідою. Коли людині добре живеться, то вона не думає про біду, а коли людині біда, то не годна діждатися добра. Біда, це близька подруга смерти, бо до кожної оселі вони заглядають. Де і хто в біді хату не будував, то все одно вона до кожної хати загляне. Біду можна побороти на якийсь час, але смерть побороти ніхто не міг і не може, опруч Ісуса Христа, який смертію смерть подолав.

ГЕОГРАФІЧНІ ПОЯСНЕННЯ

Назви дільниць, з яких складалася Ворохта в 1568–1598 роках.

1. Янівський Грунь, яким започатковане село Ворохта. 2. Буковина. 3. Поломи. 4. Чертіж. 5. Десятий кілометр. 6. Луг. 7. Ропи. 8. Паленина. 9. Грицулівка. 10. Клива. 11. Осередок. 12. Німатівка. 13. Хоминівка. 14. Параджин. 15. Шишорів. 16. Магурчик. 17. Верх. 18. Войтул. 19. Долини. 20. Центр села.

ГРАНИЦЯ ВОРОХТИ

Ворохта займає велику розлогу площу, як в низині, так і на стрімких схилах. Смуга Ребровач з похилим краєвидом, заросла смерековим лісом, відділяє із східної сторони від Татарова. Ця смуга тягнеться через полонину Ділок і Ріжу, яка вже відмежовує Ворохту від Космача, та полонина Великий Янівський Діл.

Від полонини Ріжа тягнеться вже друга смуга: Буков'єла і Перевал до полонини Озірний і Кострича. Кострича – це вже Верховинська смуга, і ця смуга відділяє Ворохту від Верховини. Від Костричі тягнеться перемінна смуга лісів з полянами; далі гора Гомул, полонини Данциш, Пожижевська – і підходимо до Говерли. Частина полонинського поля належить до полонин Пожижевська, а друга – до полонин Заросляка.

Сама гора Говерла розділена навпіл: північна частина належить до Ворохти, а полуднева – до Ясеня, це вже Закарпаття.

Після Першої світової війни посередині гори Говерли проходив польсько-чехословацький кордон. Ще в даний час є закопані кам'яні стовпці висотою до 80 см з написом з Ворохтянської сторони RL., а з Ясенівської – CS. Ця границя тяглася з Говерли до Вороненки і через Яблуницю до гори Хом'як, через полонину Довга і т. д. Границя Ворохти від Говерли на захід проходила через Підбердо, Ломпарівку, де колись був власник Ломпар, а пізніше Гудим'як Петро і Параджин. Від Параджина пішла смуга через Середній, Вівчину, від Яблуниці на заході, а гора Магура – від Татарова – на півночі. Половина Магури належить селу Татарів, а половина – Ворохті.

Тепер назвемо полонини, котрі належали Ворохті.

Малі полонини. Ділок – це була спільна Німчуків і Тисячних. Ріжа – це полонина родини Боднаруків. Янівський Діл перейшов під державу. Чертіж – Гриджука Миколи. Борсучня була теж державна, але її винаймали постійно Проданюк Дмитро і Проданюк Іван сини Юри. Гора Кичера була спадщина Онуфрія Вінтоняка (Кичірського), який там постійно мешкав. Форесок – це родини Поповичів з Микуличина, Лаб'єска, Кукул – державні. З полудневої сторони Говерли Маришеска – це родини Берланюків з Яблуниці, сусідня Кознєска – це родини Кульб'яків (Повхів). Данциш, Пожижевська, Заросляк і Підбердо – державні , як і Магура.

Ось ці полонини оточують довкола Ворохту. Так добре подумати і

поглянути і ще й запитатися самих себе, чого ми такі ліниві, недбалі господарі, і запитаймося ще, чи і такі були наші предки? І немає чого нарікати на наших керівників, але самі на себе, кого ми вибираємо собі в керівники.

ІСТОРИЧНІ ДОДАТКОВІ ПОЯСНЕННЯ

1. Чому назва села пішла не по Янюках, а по Ворохті? Тому, що Ворохта прославився своєю майстерністю, а Янюк Ворохту поважав як майстра, як свого зятя і не заперечував назвати село по зятеві: Ворохта.

2. Рід Мочерняків. Цей рід споконвіку великий. Мочерняки були і при утікачах в той час, але давали і опір цій банді і багато людей врятували. Ще були і у ватазі Довбуша, але до нас вони прийшли з утікачів. Так переважно у наших селах перші люди, які приходили, то це всі з утікачів, а пізніше, то вже мішався народ з села до села. Хто одружився, а хто пішов у прийми, як звичайно буває у народі.

3. Янюк Василь прибув до нас на постійне проживання з 1568 року, а назва Ворохти з 1598 року. Так що ми могли святкувати і з 1568 року відколи поселилися перші люди, але Ворохта ще тоді своєї назви не мала, і ми беремо чотириста років від названня нашого села, з 1598 р. відколи поселився Ворохта.

4. Космач – це дуже давнє село, з 1412 р. довго не мав своєї назви. Так само довго не мало назви с. Березів, бо було мало жителів і то вже пізніше назвали Великий Березів, Середній і Нижній, ще і Баня-Березів.

5. Попередньо, коли села не мали своєї назви, то рахувались як поселення: перше поселення, друге, третє і т. д.

6. Коли вже села мали назву, то все одно ділилися на перії (дільниці), кожна перія мала свою назву.

7. Чому Ворохту, Яблуницю, Татарів називали присілками Микуличина?

Тому, що в Микуличині був сільський громадський уряд. Так само парафії були в тих селах, які мали статус села і де був уряд. Священнослужителі церков, котрі знаходилися в населених пунктах без статусу села, називалися сотрудниками.

ІСТОРИЧНІ ДАНІ СІЛ ГУЦУЛЬЩИНИ

У докладному історія Гуцульщини не має, під собою докладного

підгрунту. Кожний автор хоче себе прославити, але не знає як. В архівних даних, та в історії Гуцульщини в бібліотеці Івано-Франківського університету ім. В. Стефаника посилаються не на започатковану дату села і рік його започаткування, а на сторіччя, які села зберегли свій рік народження то мають, а котрі віддали під архівну опіку, то архіви понищили і нібито посилаються на століття. Архіви треба відроджувати – обновляти і про це ніхто не дбає, бо кожний директор чи професор женеться за грішми.

XIV століття. Історичні дані сіл Гуцульщини.

Давнє село – Уторопи 1367 р., там добували і варили сіль.

XV століття.

Пістинь і Люча	– 1416 р.	Березів і Пнів	– 1462 р.
Богородчани	– 1441 р.	Делятин	– 1473 р.
Печеніжин	– 1442 р.	Шешури	– 1472 р.
Рибний і Кути	– 1448 р.	Яблониця Косівська	– 1497 р.
Рожнів	– 1452 р.	Микуличин, Космач	– 1412 р.
XVI століття.		**XVII століття.**	
Хімчин	– 1592 р.	Ростоки і Довгопілля	– 1622 р.

В цьому сторіччю з 1630 до 1648 р. входять села, дати яких не визначені докладно. Зокрема, Зелена, Тюдів, Кобаки, Пороги, Манява, Ослави.

Чорний Потік, Вілавче, Бистриця, Устиріки, Довгополе, Рунгури.

Ще є Дем'янівка і Молодятин – 1646 р. Інші села виникають у XVIII ст. і XIX ст., а зокрема дати кожного села немає. Це і не відгадаєш. Річка, Ясенів Верхний, Яворів, Голови, Гринява, Рожнів Великий. Дора і Ямна – 1618 р. Яблуниця – 1644 р.

XVII ст. Соколівка і Жаб'є (Верховина) – 1753 р.

Татарова в архівах немає, але є тільки з 1948 року Кремінці переіменовано за радянського часу. А з переказів людей – Татарів з XIV ст., де була війна з татарами і там татари потерпіли поразку і палили зі злости село. І від того пішла назва Татарів. По історичних даних передбачається залишки кам'яного віку, або ця подія відбувалася після смерти Данила Галицького.

ВОРОНЕНКА

В архівах чи історії Гуцульщини докладних даних немає. Ми маємо дані Вороненки від будови церкви в 1600 році, котра була закінчена в

1605 році. Пізніше ця церква була передана до Ворохти, яка і по сьогодні існує, а Яблуниця вже з 1644 року, коли поселилися перші люди Яблончуки, Стефаки, Савчини та інші.

ПОЛЯНИЦЯ

Поляниця має свою збережену історію повністю з 1650 року, про що говорить нам історія Поляниць. Поляниця була присілком Яблуниці.

ВОРОХТА

Ворохта в архівах згідно географічної мапи (Гуцульщина) числиться з XVII століття, але ці факти не підтверджуються.

Дані про дату існування Ворохти знайдені, про що висвітлює нам історія села. 1568–1598 р. а в архівах немає, тому, що ніхто не подав, а закопали в землю. Котрі села подавали то є, а котрі не подавали, то немає. В ті часи існували, як вже згадано, братства переважно по церквах, які вели історію своїх сіл та міст, після цього архів збирав дані по селах, але за радянського часу ця історія була занедбана і давні записи знищені.

Посвята пам'ятника Тарасові Шевченку у Ворохті

Боже Великий, єдиний,
Невже ж воскресає Ворохта в ці дні?
Чи це сон, чи дійсна правда –
Не віриться народу й мені.
Карпати наші рідні,
Говерла, П'ятросул і Хом'як.
Ви високі, вам далеко видно,
Скажіть нам, чи це дійсно так?
Ось неділя, година 14–30,
Б'ється серце у грудях,
Зібрався народ Ворохтянський на посвяту
До пам'ятника Шевченку в нашому селі.
Процесія церковна йде впереді,
За нею жовто-блакитні прапори.
Прийшов народ до посвяти
І в національній одежі повно дітвори.
Посвятили пам'ятник Генію України
І жовто-блакитні прапори.
Український Гімн заспівали,
Як підіймали прапори догори.

Ворохто наша прекрасна,
Серце високих Карпат,
Віддаємо честь нашому Генію,
Але ні кроку назад.
Шевченко. ти гординя наша у Ворохті,
Віддаємо тобі честь в нашому селі.
Ти учиш нас любити Україну,
Тільки тебе не розуміють українці всі.
Кобзар – твій композитор вічний,
Котрий грає в горю і в тьмі
Не тільки для нас, українців,
Але для народу, живущого на землі.
Не поборов тебе з'їзд Петербурзький,
Ні Білінський, вірний син Москви.
Не змогли тебе зробити переживанцем,
Бо таких недолюдками називав ти.
Ти навіки з нами, Генію Слави,
І рідна мова в наших вустах.
Слава тобі, Генію України,
Котра на віки залишилась в наших серцях!

Микола САНКОВИЧ

ВОРОХТА

Серпанково-промениста,
Наче дівчина пречиста,
В зелен-гори зодягнена.
В парі з Прутом заручена.

З Татарова в Кривополе
Простяглась ти, наша доле,
Кичера дрімотно-ясна,
А там Лисина прекрасна,
Магура і П`ятихатки –
То чарівні є придатки,
То придатки-крутогори,
Із них видно Чорногору.
А між ними і Говерлу,
Найціннішу нашу перлу.
Заводські тут видно труби,
І гуцульські красні зруби.
І сучасні велет-хати
Звідси можна споглядати.

Тут видніються повсюдно
І завжди в них шумно,людно
Світлі здравниці чудові,
І спортбази гонорові.

У придаток діорами
Є прекрасні два тут храми,
Це громада молить Бога,
Це луна пересторога,
Щоб любились всі як браття -
Це додасть усім завзяття.
Щоби чесно працювати,
Незалежність закріпляти.

І освітній є тут храм,
Це на радість всім батькам
Пізнають ази науки
Їхні діти і онуки.

А який тут дитсадок–
Просто чудо-теремок.
Дітки бігають довкола
Біля плоту-частокола,
І танцюють, і співають,
Україну величають,
Бо ростуть в прекрасний час
І є зміною для нас.
Будуть жити для Вкраїни,
Що підноситься з руїни,
Будуватимуть життя –
Наше славне майбуття.

А повітря, а природа –
Це фантастика казкова,
Хтось таким лиш може снити.
Нам же Бог звелів тут жити.

Сонцесяйна, зеленвбрана,
Наче дівчина кохана,
В парі з Прутом лине, охка
Дорога всім нам Ворохта.

Ігор АРСЕНИЧ.

Фотолітопис
ФОТО
Ворохта

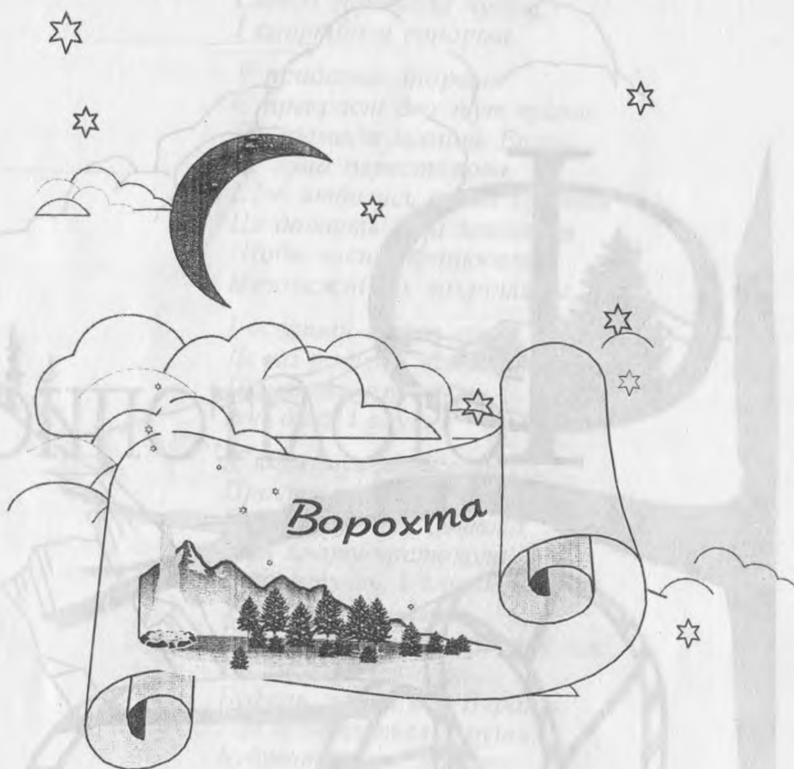
Ворохта

Санкович Микола Дмитрович (1877-1961), батько автора книжки.

Санкович Ганна (1893-1933), дочка Юри Сенюка, з Дори, мати автора книжки.

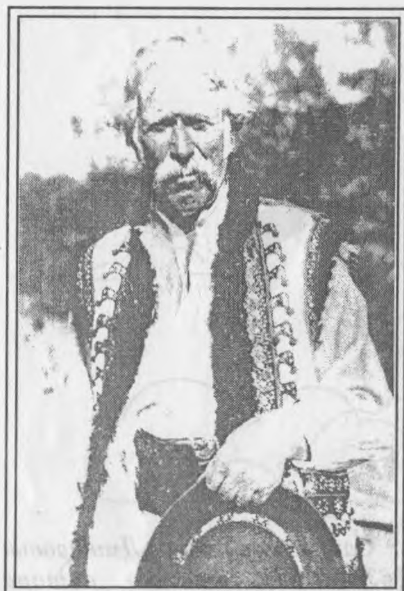

Нащадок Довбушевих опришків - Мочерняк Іван Григорович (Івано) (1856-1939), котрий зберігав історію села. За часів Галицької України був війтом.

Нащадок Довбушевих опришків - Гриджук Ілько (Хімчаків) з дружиною та внучкою.

Однокласник автора Хомин Дмитро Васильович (Лисецький), 1924 р.н., загинув у Чопі у лавах Радянської Армії в 1944 р.

Санкович Василь з жінкою Явдохою (справа).

Був церковним братом і березою давніх колядок. Зберіг історію церкви села Ворохти. Ще був добрим мисливцем.

Гуцулка біля печі кухарить.

Інтер'єр гуцульської хати.

Зовнішній вигляд гуцульської хати.

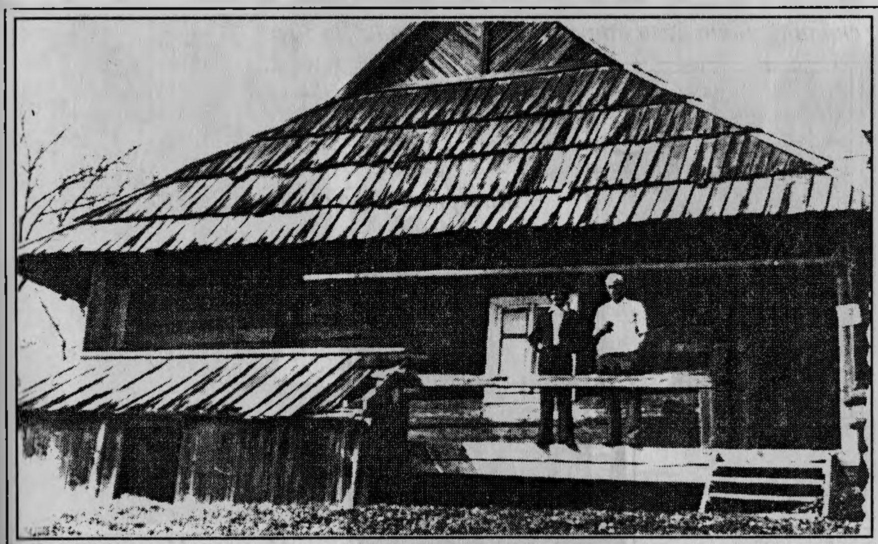

Давня хата Мочерняків: Гриця, Миколи, Дмитра та Андрія.

У гуцульськім строї - Мочерняки (зліва направо): Олекса, син Юри (Гриця з Верха), поруч Яків, Курило та Михайло, сини Андрія (третій справа). Вони були патріоти Гуцульщини. 1930 р.

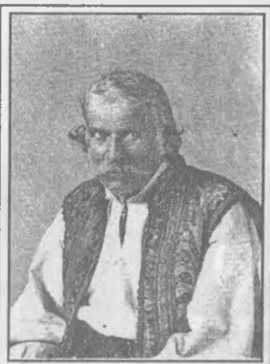

Мочерняк Юра (Гриць з Верха).

Могила Мочерняка Юри (Гриця з Верха). 1857-1939 р.р.

Похорон Мочерняка Юри (Гриця з Верха).

На санях зробили Парон, у нього помістили труну з тілом і дві пари волів обвозили його по межах його поля.

Мочерняк Андрій (у другому ряду) з відвідувачами з Польщі, які приходили оглянути гуцульську хату. Таких гостей Андрій мав чимало. 1934 рік.

Мочерняк Іван (Івано) з родиною: дружиною Оленою, дочками Меланкою і Параскою, синами Олексою і Михайлом (на руках). Мешкали у центрі Ворохти, де нині знаходиться спортбаза "Україна". 1889 р.

Санкович Василь Дмитрович з дружиною Явдохою.

Під час Першої світової війни служив в австрійській армії, мав офіцерський чин. 1919 р.

Санкович Дмитро Васильович під час служби в австрійському війську. 1918 рік.

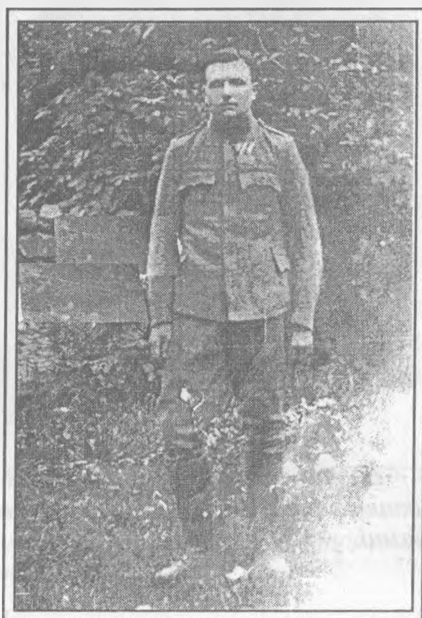

Гриджук Микола Ількович під час служби у австрійському війську. Був нагороджений двома медалями. 1917рік.

Так одягалися наші Ворохтянські чоловіки. Біловус Стефан (справа) куховарив у пана Дудзіка.

Бабчук Федір, гмінний поліціянт, котрого отруїли незнайомці.

Дедерчук Іван (Плаюський).

Цей дідусь був господар без дітей, але його всі запрошували у старости на весілля, бо він був великий жартівник і ретельно виконував довірену йому функцію.

Справа: Попович Іван, Санкович Василина і її сестра Параска. Зліва - Філіпчук Яків (Куба Проболовський). Учасники аматорського гуртка, який існував у будинку "Просвіта". 1934 рік.

Групове фото. 1926 рік.

Біловусяк Олекса (Лесь Бойчаків), який дав гроші на половину бляхи на покриття нової церкви (1200 польських золотих).
1929 рік.

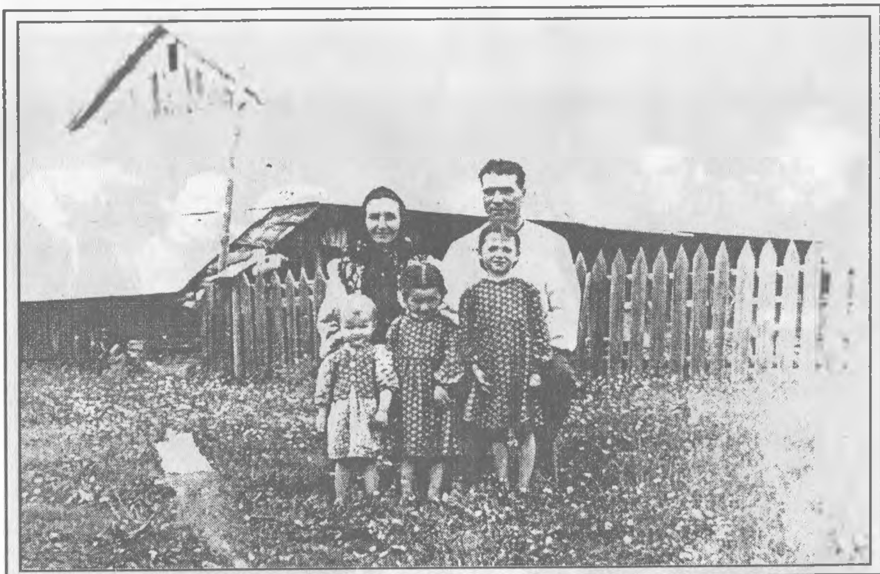

Прийомна дочка Олекси Біловусяка – Марія та її чоловік Іван Проданюк з дочками Марійкою, Василинкою та Ганнусею.

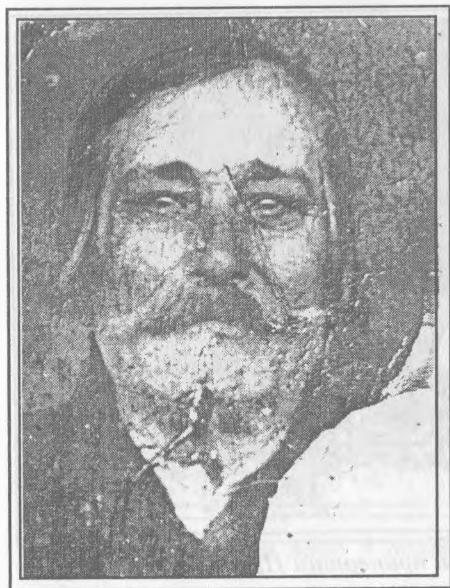

Кульб'як Олекса, син Миколи (Повх). Володів половиною Кознеска.

Господарі, які щойно дали свою худобу на випас. Справа - Проданюк Іван з домарями, котрі прийшли по бриндзю.

На полонині Борсучня. До кошари припертий Проданюк Іван, друга зліва його дружина Марія з подругою.

Доїння овець на полонині.

Весняний хід на літо в полонину.

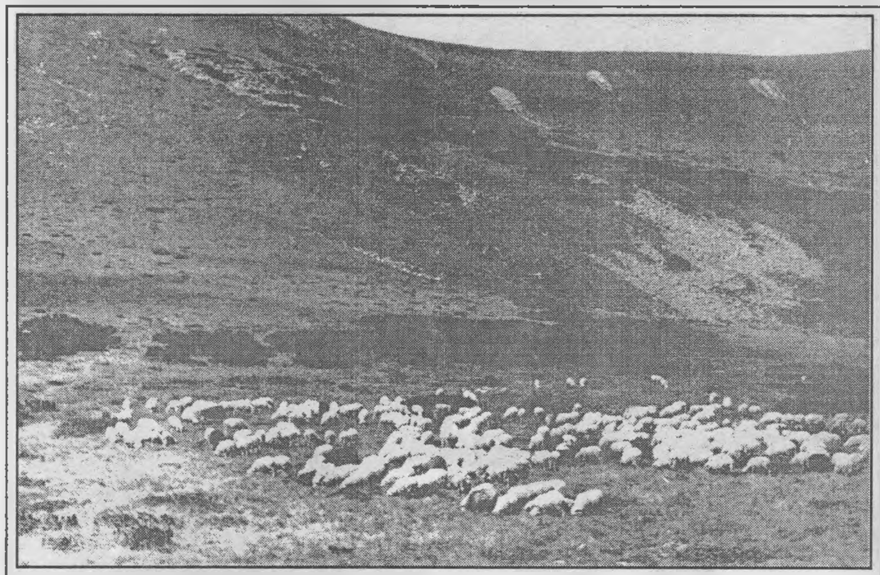

Полонина Пожижеська, 1929 рік.
Під горою Брескул, сусідкою Говерлі.

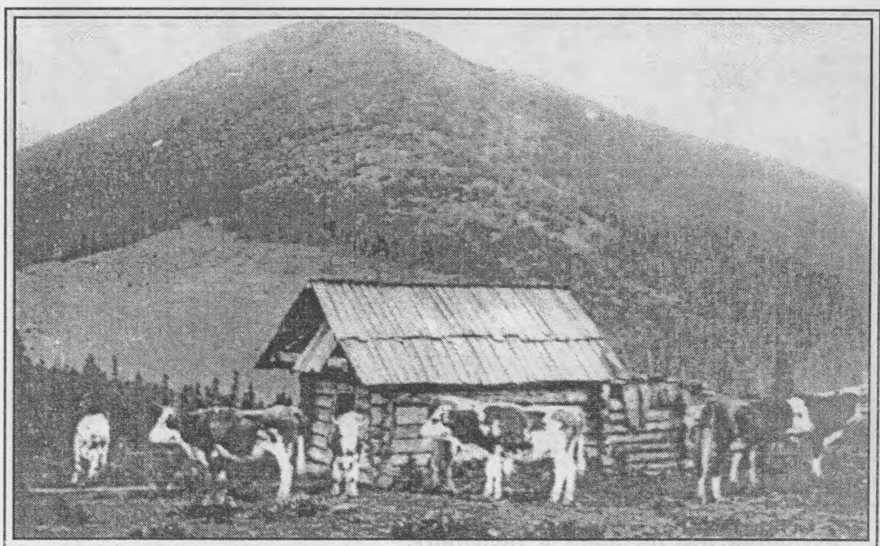

Стая на полонині Борсучня під Острою Кливою. 1981 рік.

Проданюк Іван з вівчарем Гриджуком Миколою.

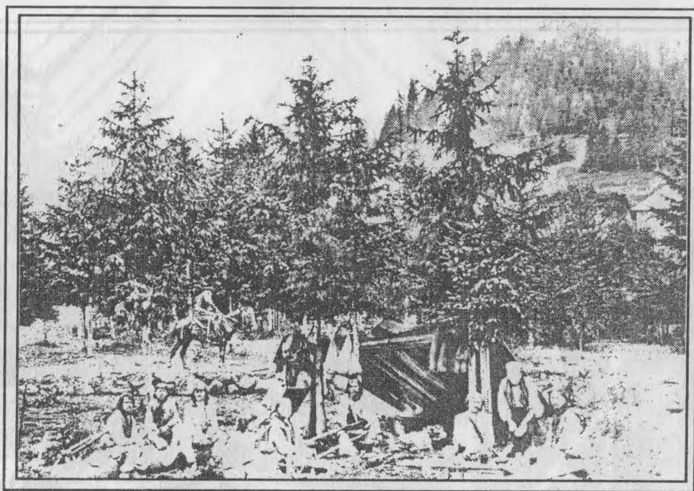

Пастухи коло застійки. В полонині, де перебуває рогата худоба або вівці в кошарі, є така застійка. Це маленька колиба, де на ніч пастухи розкладають ватру (вогнище) і там відпочивають.

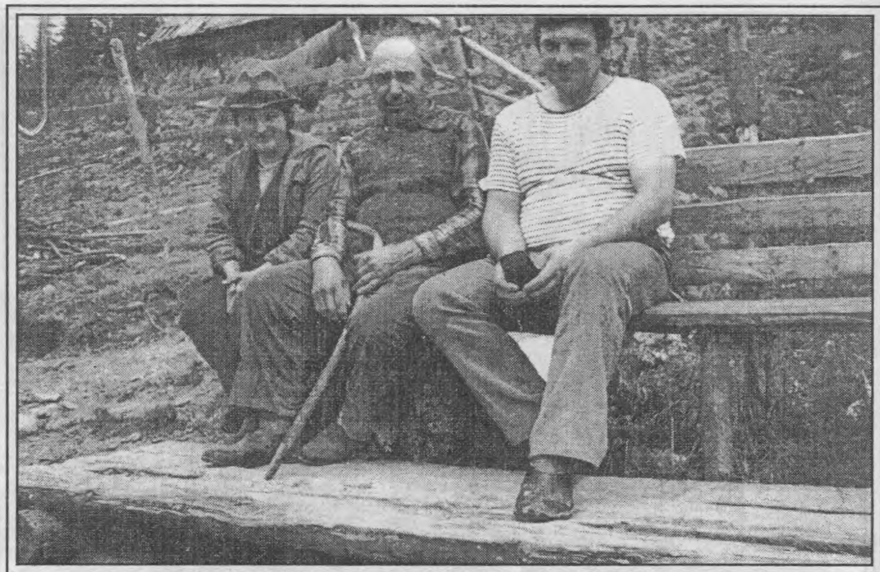

Полонина Закукул.

На фото: Гереджук Юрій зі своїм батьком Михайлом, який був депутатом полонини Борсучня та Закукул.

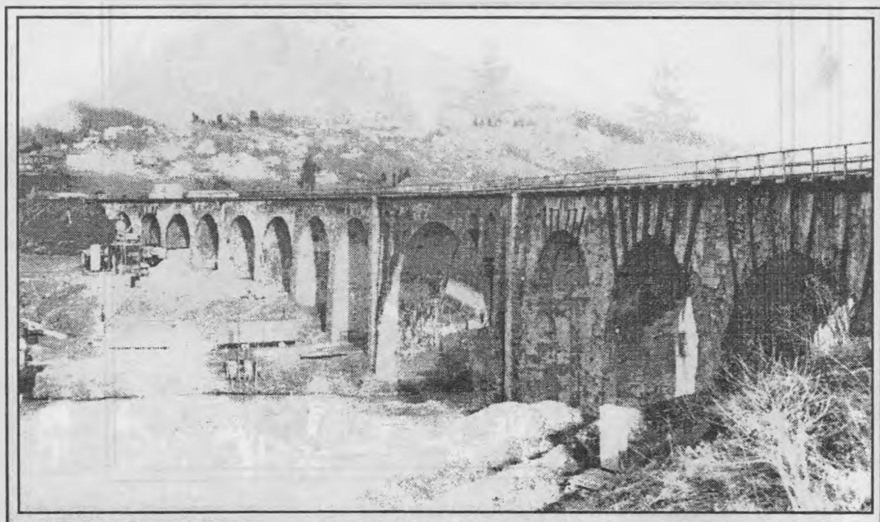

У Ворохті є чотири кам'яні колійні мости, але цей міст через р. Прут найбільший. Він має довжину 130 метрів.

Ватаг варить кулешу на обід.

Ватаг коло путери (в центрі), а домар набиває бриндзею бербеницю (зліва).

Домар йде на полонину по бриндзю.

Громада Ворохти з київськими кінематографістами під час зйомок кінофільму “Гори димлять”, 1985 рік.

Ворохтянська церква Різдва Пресвятої Богородиці убирається у свій рідний "Омофор"

Священик отець Дмитро Юган.

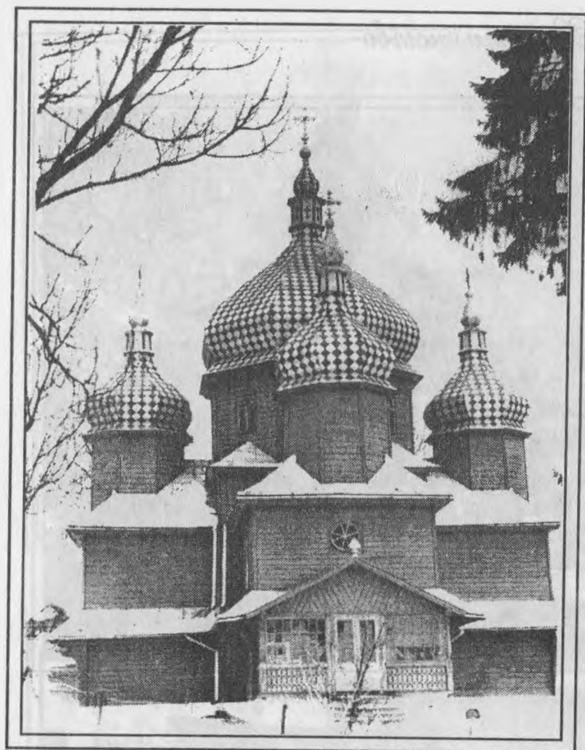

Церква Петра і Павла. 1930р.

Старший церковний брат, який керував будовою разом із отцем Д.Юганом, Росінський Дмитро Григорович. 1929рік.

Справа Гриджук Микола, зять Паневник Михайло і Гриджукова донька, Паневникова дружина Параска, яка прекрасно співала у церковному і в народному хорі. Микола Гриджук дав ліс на будівництво церкви.

Зліва дяк Олекса Гасюк, священик отець Стефан Малафій і паламар Стах Сарафин. 1964 рік.

Посвята овочів, 1973 рік. Священик отець Любомир Головацький. Народився в с. Ямній у родині лісничого. У Ворохті був парохом сімнадцять років.

1932 рік. Йде народ на ріку по свячену воду з священиком отцем Миколою Куницьким.

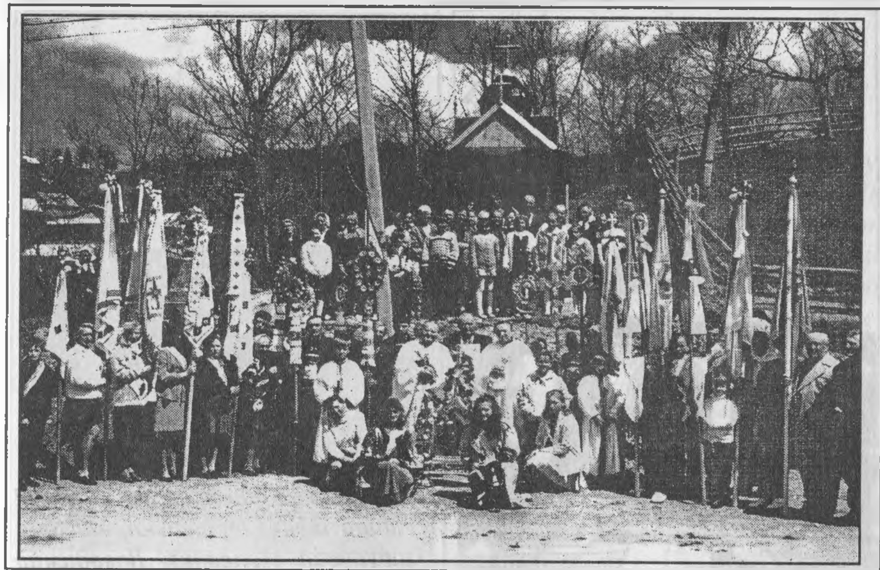

Посвята каплиці св. Юрія у Ворохті, 1996 рік.

Справа отець Чернявський, а зліва отець Ярослав Свищук, служитель старої церкви (монах).

Каплиця на середині цвинтаря, котру побудував Хомин Михайло (Фройм) в 1894 році.

Каплиця св. Володимира, котра знаходиться в центрі селища біля Стрілецької могили. Побудував Паневник Володимир Михайлович власним коштом.

У давньому Ворохтянському роді Хоминів, започаткованому Михайлом, це ім'я переходить з покоління в покоління до наших днів. Залишилася і назва цієї місцевості - Хоминівка. Тож на знак вдячності прародичу Марія Хомин (по чоловікові Тирська) та Юрій Хомин, син Федора, одружений на Тамарі, на відзначення 400-річчя Ворохти побудували на Хоминівці капличку.

На світлині: капличка св. Архистратига Михаїла, 1998 рік.

На цьому місці була богослужебна каплиця, побудована в 1902 році, котра служила замість церкви і звідси вперше пролунали голосом священика слова Святої Літургії: "Благословенне царство.."

На фото: пам'ятна капличка св. Великомучениці Параскеви.

Відновлена в 1998 році, з нагоди 400-річчя Ворохти, з допомогою директора держлісгоспу Володимира Михайловича Паневника.

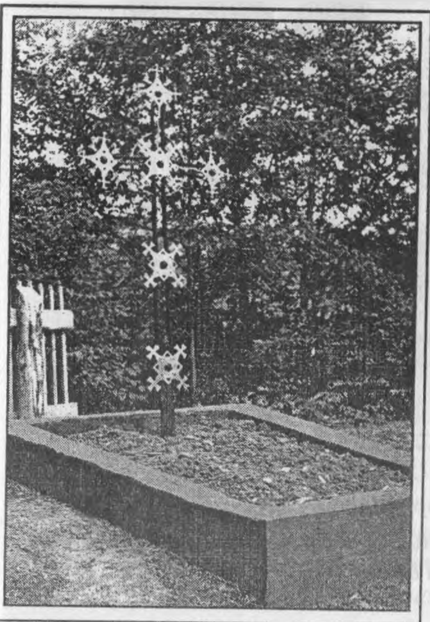

Перший цвинтар, де була захоронена внучка Янюка, а потім - і засновники села Василь Янюк і Михайло Ворохта.

Упорядкований в 1998 році - через 418 років після першого захоронення.

Залізний пам'ятний хрест ручної ковальської роботи початку XX століття.

Оксана Винницька і Микола Санкович.

Пані Оксана Винницька – дочка Михайла Лебідя з Торонто (Канада) – відвідала 10-го квітня 1990 р. Ворохту, де проживали її батьки з 1932 до 1939 року.

Згодом п. Оксана передала п'ять гарних молитвенників.

Отець Микола Куницький і молодий дяк Антон Рекрут родом з Тернопільщини, 1932 рік.

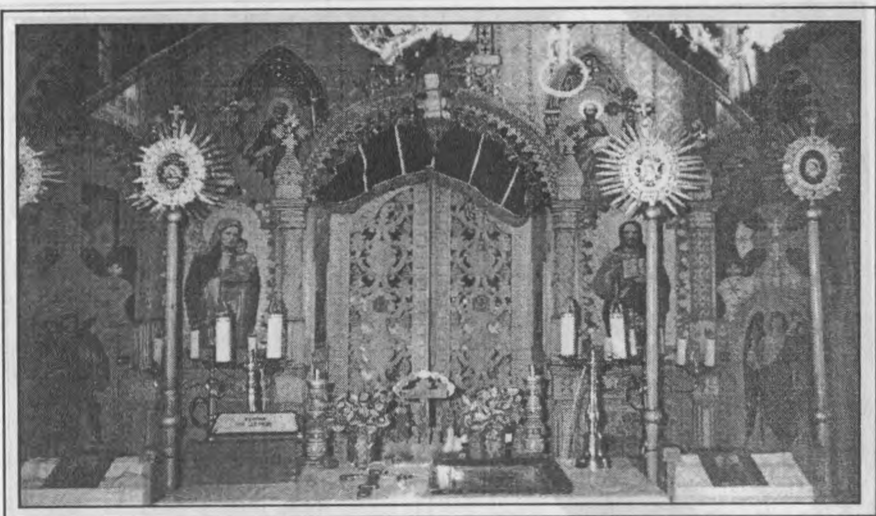

Вівтар Ворохтянської церкви Павла і Петра, 1931 рік. Фото передала Оксана Винницька (Торонто, Канада), з нагоди відвідин України.

Храм на Петра і Павла, 1985 рік.

З Євангелієм св. Брат церкви Романюк Василь, поруч Ворохтянський священик о. Мирослав Чернявський, далі отець Григорій Чибурак з Микуличина, свячену воду тримає церковний брат Іван Бойчук. Перед ними Варцабюк Петро, з ліскою Гундяк Марія (Петра) та багато ін.

Дедерчук Дмитро (Іванчуків) з сестрою Параскою та Шовгенюк Олекса – трачі, котрі розрізали круглий ліс на плениці для нової церкви. 1928 р.

Шовгенюк Олекса.

Опровідна неділя, 1935 рік. Опровід на гробах. О.парох з Микуличина Олексій Луців (читає молитву): о.Куницький.

Посвята пасхи, 1976 рік.

За радянської доби в церквах фани були заборонені, тільки хоругви. Передній ряд: хрест несе Парій Микола, спереду Марія Мотрук, зліва - Вербіцький Ілько, далі Бойчук Іван, Вінтоняк Іван та багато інших.

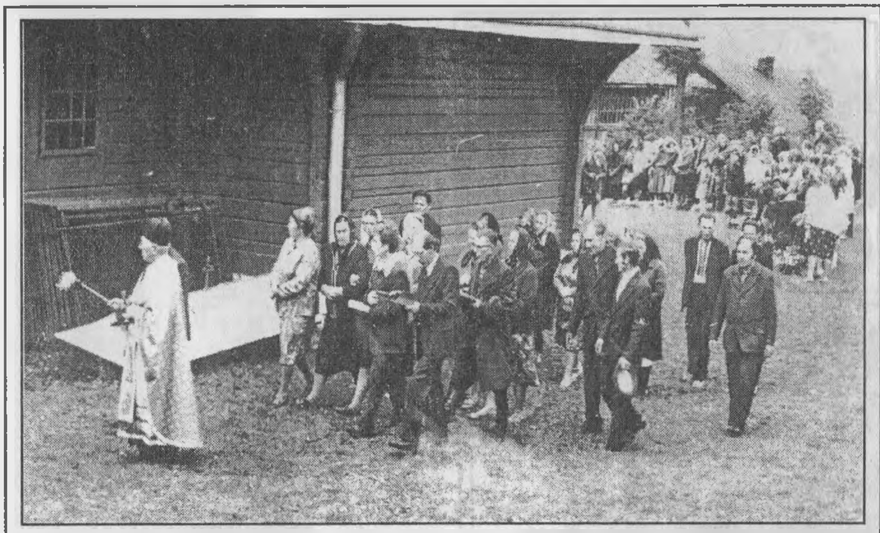

Обхід довкола церкви. Пасху посвячував парох Любомир Головацький. 1978 р.

Ілитчук Анна, жінка Миколи, котрій привиділася Матір Божа. І на тому місці вона пообіцяла побудувати хрест, але її життя рано обірвалося, то виконала обіцянку матері її дочка Параска Луцяк.

Пам'ятник Тарасу Шевченку у Ворохті.

Голова "Просвіти" Гаврилюк Федір з дружиною Оленою з родини Андрухович з Микуличина.

Товариство "Луг", 1930 р. Видно нову церкву і будинок "Просвіти".
Лежачі Луговики: Росінський Гриць, два хлопці із Космача. Дошку тримає Дедерчук Дмитро (Ватаманюків), Дедерчук Олекса, Попович Іван, Кузів Гриць (Марусяків);
Другий ряд: Гасюк Василь, Дедерчук Василь (Ігнатів), Романюк Дмитро, Несторук Михайло, Мочерняк Іван (Шишураків), Мочерняк Гриць, Полутеренко Володимир, Юращук Павло;
Третій ряд: Дило Микола Федора, Романюк Іван (Петрового), Ілитчук Микола, Мочерняк Василь (Музиків), Бабуляк Тимофій, Проданюк Дмитро, Матійчук Дмитро, Ткачук Олекса (Злозовані), Росінський Дмитро, Мазурак Олекса.

Посвята та відкриття Народного дому "Просвіта", 1930 рік.

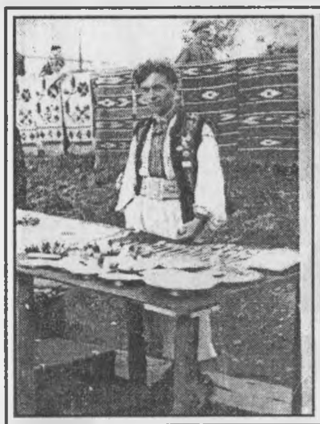

Дило М.Ф.

Бойчук М.Ю.

Це два майстри з гуцульських виробів. Як бачимо на світлині, в Дила Михайла гарний широкий пояс, пряжка саморобна з баквантової бляхи, різьблена. Виробляли вони бринзолята на руки з баквантової бляхи, гарно оздоблювали пасички до годинників ручних, ланцюжки до кишенькових, робили перстені та багато інших виробів.

Були вони обидва тренерами з лищетарського спорту: Бойчук Микола - на скочні. сам брав участь у змаганнях, а Дило у змаганнях з бігу на лещатах. Проводили інструкторську роботу серед молоді та школярів. За спортивні досягнення мали нагороди, котрі видно на кіптариках. Крім того, Бойчук брав участь у просвітницькій роботі, у хорі драмгуртка "Каменярі", товаристві відродження. Хлопці були мудрі, ідейні, котрими ми нині можемо гордитися.

Посвята та відкриття Народного дому "Просвіта", 1930 р. Друга половина залу.

Як-що на Серцю настане сум.
У прикрії хвилини: То Ти ніколи
Не забудь. що Ти. є сином України
На довгу згадку.

Іван Олексюк.

Невтомний просвітянин, скрипаль, учасник художньої самодіяльності Іван Олексюк, син Олекси.

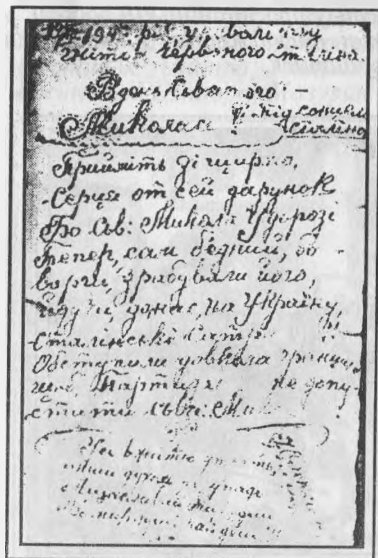

[illegible] 194[illegible] р. у [illegible] вали [illegible]
[illegible] червоного [illegible]
Вдавлюваного —
Миколаю! [illegible]
Прийміть [illegible]
Серця от сей дарунок
Бо Св: Микола у дорозі
Тепер, сам бідний, во-
роги, зрубували його,
[illegible] на Україну
[illegible]
Обступили [illegible]
[illegible] не допу-
стити [illegible]

[illegible]

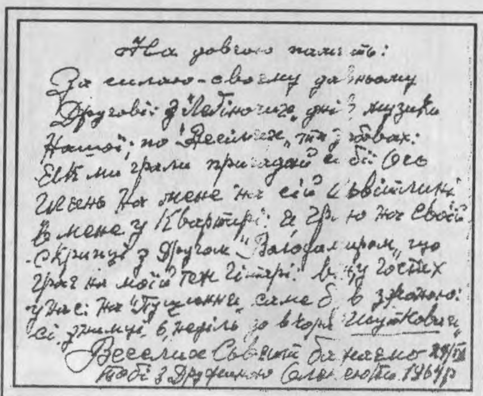

На довгу память:
За [illegible] давньому
Другові [illegible] музики
Нашої; по Весіллях [illegible]
Як ми грали [illegible]
[illegible] в мене [illegible]
в мене у Квартирі: а [illegible] своєї
Скрипку з Другом [illegible]
[illegible] на моїй теж гітарі: [illegible] гостях
у нас: [illegible]
[illegible] неділь [illegible]
Веселих Свят бажаємо 29/[illegible]
тобі з Дружиною [illegible] 1964 р.

Рукопис Олексюка Івана Олексійовича.

Іван Олексюк зі своїм другом в Караганді після відбуття каторжного терміну. Учасник просвітницької праці в будинку "Просвіта" у Ворохті.

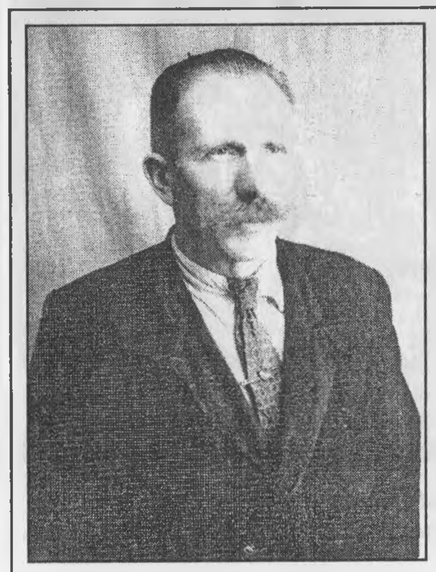

Санкович Дмитро, цимбаліст, брав участь з Олексюком по музиці.

Мочерняк Василь, син Дмитра (Музиків). Бібліотекар будинку “Просвіти”.

В цій бібліотеці було понад сімсот різних книжок, вона славилась на все Прикарпаття. Мочерняк В.Д. був автором книжки “Моя ти Україно”, підготовленої до друку. З приходом радянської влади всі книжки вирішив заховати, в тім числі і свою. Викопав яму біля малого трампліна, і там заховав.

Патрульні погранзастави, котрі робили обхід території, побачили свіжий грунт і відкопали всі книги. Мочерняка Василя заарештували і замордували в тюрмі.

Могила першого вчителя Швака у Ворохті.

Спортсменові з Норвегії, котрий на скочні показав результат 81 метр, Ворохтянські просвітяни подарували вишитий рушник, а його дружині (в центрі першого ряду) - картину “Козаки на човні”. 1936 р.

Лежать: справа - Попович Іван і Мочерняк Іван Дмитрович.

Рідна школа, котра знаходилася у Росінського Дмитра в Грицулівці. Посередині вчителька Ольга Дмитерко. 1934 рік.

У 1908 році почалася освітянська наука в однокласній школі під керівництвом директора оселі п. Івантишина.

Священик Микола Куницький серед дітей, котрих він дуже любив, після св. Сповіді.

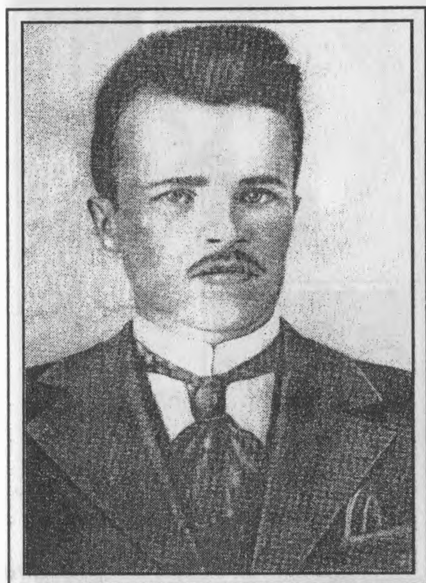

Марко Черемшина. Фото 1896 р.

Музей Марка Черемшини в селі Кобаках, рідному селі письменника.

Пам`ятник Марку Черемшині в с. Кобаках.

Наталія Семанюк, дружина Івана Семанюка (Марка Черемшини).

Дедерчук Марта та внучка Оленка.

Дедерчук Марта народилася в Ізуполі в родині Чапських. Після закінчення гімназії була направлена на учительську роботу у Ворохту. Вийшла заміж за Дедерчука Кирила. Народила двох дочок: Марію та Олену.

Щоправда, спочатку Марта започаткувала освіту в сусідньому селі Яблуниці.

Рідна школа. 1934 рік.

Будинок Польського театрального товариства під Говерлою, 1930 р.

Лищетарське спортивне товариство.

Лежать: справа Попович Іван і Мочерняк Іван с. Дмитра (Музиків), №1 Дедерчук Федір (Драбінин), №11 Цабанюк Федір, №6 Хомин Федір, №2 Бойчук Микола (Подирейської), поруч норвежець з дружиною, котрий брав участь у змаганнях, №3 Мочерняк Гриць с. Івана, № 5 Мочерняк Василь с.Дмитра (Музиків), № 10 Ткачук Олекса з Лозовані, №12Мочерняк Дмитро с. Гриця (загнилиць), №4 Мочерняк Іван с. Михайла. Задній ряд без номерів, справа Росінський Дмитро, зять Мочерняка Дмитра, Ілитчук Іван, с. Олекси (Шушураків), Ілитчук Юра.

Дружинне змагання.
Зліва: Никовак Іван, Хомин Федір, Дедерчук Василь, Кузів Михайло, – члени товариства “Приятель Гуцульщини”.

За польських часів було створено товариство “Приятель Гуцульщини”. У те товариство уходили наші гуцули та польські гуралі, котрі приїхали з Закопаного з гір Татрів. На фото: команда Ворохти після гонок маршрутом Ворохта - Рафайлів. Крайній справа - Хомин Федір.

Росінський Гриць, с. Дмитра. Будував скочню у Ворохті в 1930 році.

1936 рік.

Дитяче товариство спорт-школи "Просвіти".

З'їжджає з гори "Штовбан" на лищетах Дедерчук Нестор.

Шкільне дитяче товариство "ЛК".

Зліва – тренер Хомин Дуцько, посередині Бойчук Микола, справа Мочерняк Гриць син Івана. 1936 рік.

Лищетарське товариство.

Перший справа Лупаца Мілько, Ткачук Олекса з Лозовані, Мочерняк Василь, (Музиків), Чижак, Мочерняк Гриць, Мочерняк Іван (Музиків), Чепига та Ілитчук Микола, с.Федора. 1934 р.

Музиканти зустрічають гостей.

Скрипка: Санкович Юрій,
цимбали: Санкович Дмитро,
бубен: Санкович Олена, жінка Дмитра.

Проданюк Василь вполював рись. 1978 р.

Проданюк Василь Юрійович (зліва), його син Михайло (справа) та мисливець Бобяк Михайло Федорович. Протягом свого мисливського життя Проданюк Василь вполював 65 вовків.

Ворохтянське лісництво, 1976 рік.

Мисливці гостяться з нагоди удачі, що вполювали оленя і ждуть, коли приїде фіра по роги та м'ясо.

Справа: Санкович Василь, Коренюк Дмитро з Татарова, пан Грабія з Гданська (Польща), котрий мав ліцензію на оленя, та Санкович Дмитро.

1931 рік, урочище Магура.

М'ясо і роги вже на возі. Приїхав Санкович Юра биками.

Мисливці: справа Коренюк Дмитро з Татарова, Санкович Дмитро, син Василя, Грабія Грабовський та Санкович Василь, син Дмитра.

Урочище "Борсучня"
Проданюк Василь, с. Юри.

Це був мисливець, переважно сіткар, котрий мав велике мисливське знання про ловлю звірів. Ходив і на озерне полювання.

Бойчук Дмитро, Проданюк Дмитро, Проданюк Василь та представники лісового міністерства Польщі везуть дрезиною роги і тушу оленя, впольованого під Арджелушею.

Низ Борсучні (полонини).
Проданюк Іван, с. Юри.
Мисливець уполював вовка та медведя, котрі робили йому шкоду, як господареві полонини.

Говерлянське лісництво. Мисливці.

Зліва: Михайчук Павло, Петращук Василь, лісничий Кушнір Степан, Тинкалюк Петро, Коровчук Іван, Грималюк Василь і мисливський пес “Мільтон”, вересень 1967 року.

Два представники лісового господарства Гданська (Польща), котрі приїхали полювати на оленя (крайні зліва і справа). Посередині: зліва - лісник Мочерняк Олекса, справа - Колопельник. 1937 рік.

Зліва стоїть з рушницею в руці Проданюк Василь, с.Юри, поруч з риссю на плечі Мочерняк Василь, с. Олекси (з Верха). Ці два мисливці були спеціалісти мисливства.

1986 рік, вдале полювання на вовка.

Зліва: Белейович Василь, Проданюк Василь, Боб'як Михайло, Проданюк Михайло, Росінський Микола та Бойчук Никифор.

Коло вбитого оленя пан Грабія.

Пан Грабія тримає дві пари рогів, а поруч мисливець Бойчук з Паленини (побережник).

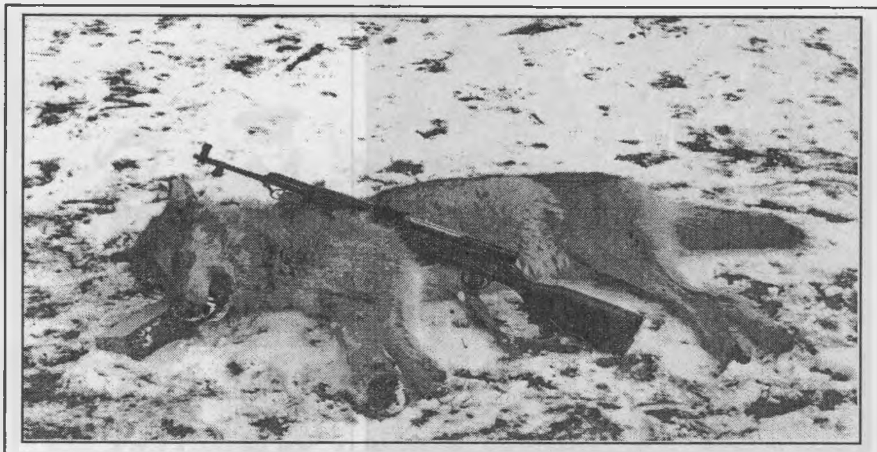

Вовк, застрілений Василем Боднаруком в 1997 році.

Заболіли вовка ноги здобичі шукати,
Зняв з плечей карабіна і поклався спати.
І так заснув, бідолаха, вже не може встати,
Так прийшлося з білим світом навік розпрощатись.

Бербеничук Дмитро.
Мисливець, котрий дуже "до вподоби" вовкам.

Озернянське лісництво.

Полювання на вовка, 1998 рік. Вовка тримає Боднарук Василь, а поруч – Бербеничук Дмитро.

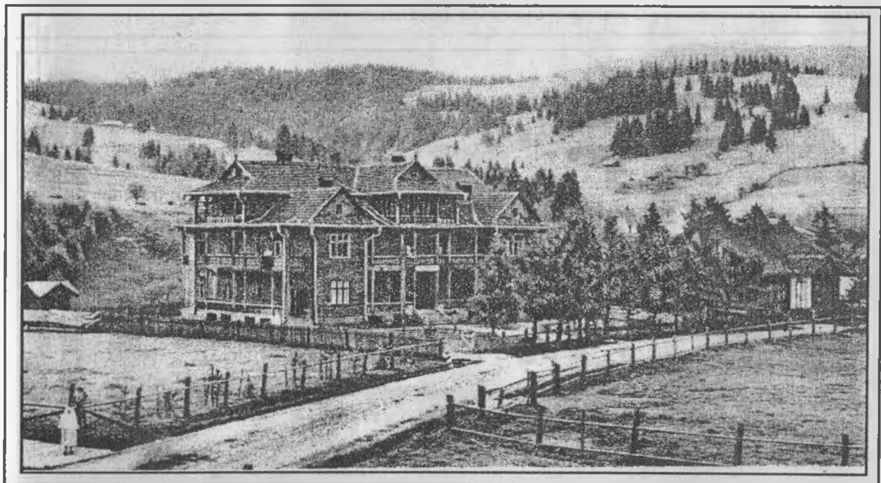

Пансіонат "Лена"

Побудований в 1926 році. Господарем був пан Дудзік (поляк). Тут був зал і сцена, де панство проводило дозвілля. Тут цигани приводили ведмедя і він давав концерт панам: танцював під музику.

Фото на згадку. На задньому плані — нинішній дитячий кістково-туберкульозний санаторій.

На фото: справа Проданюк Анна з сином Михасем, поруч Строчак Микола тримає сина Василя на руках, поруч — дружина Явдокія з родини Проданюк, а зліва - сестра Олена.

Перший туберкульозний санаторій, споруджений у 1906 р. австрійцями.

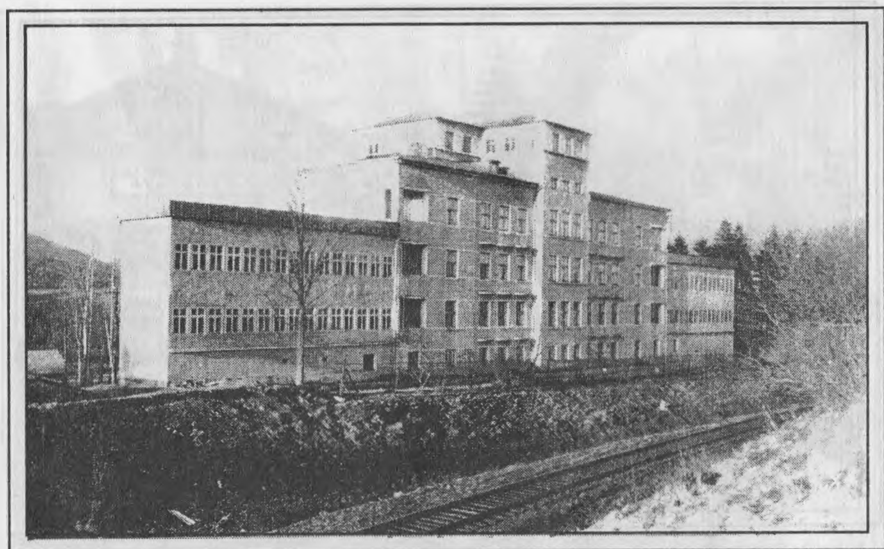

Жидачівський санаторій. Тут лікували серцеві хвороби та захворювання нервової системи хвойними ваннами. 1934 р.

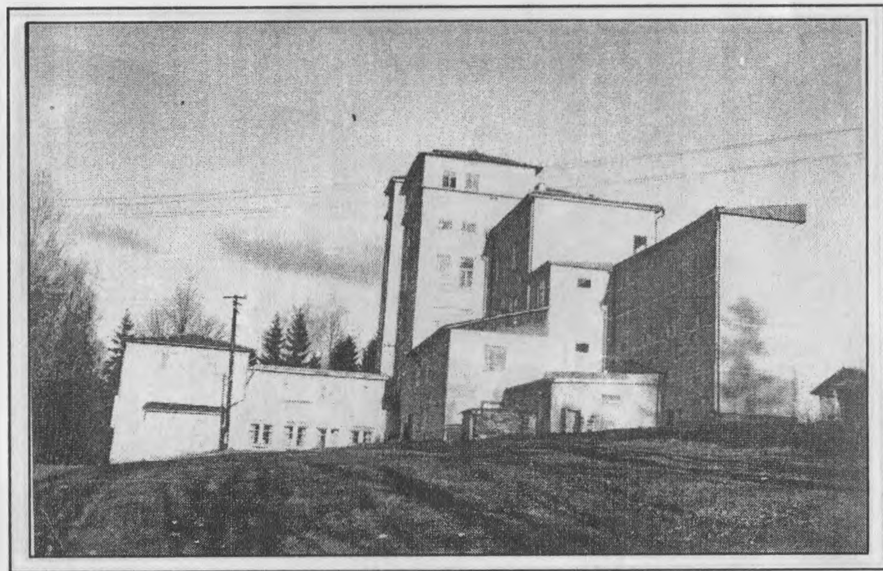

Передній вид.

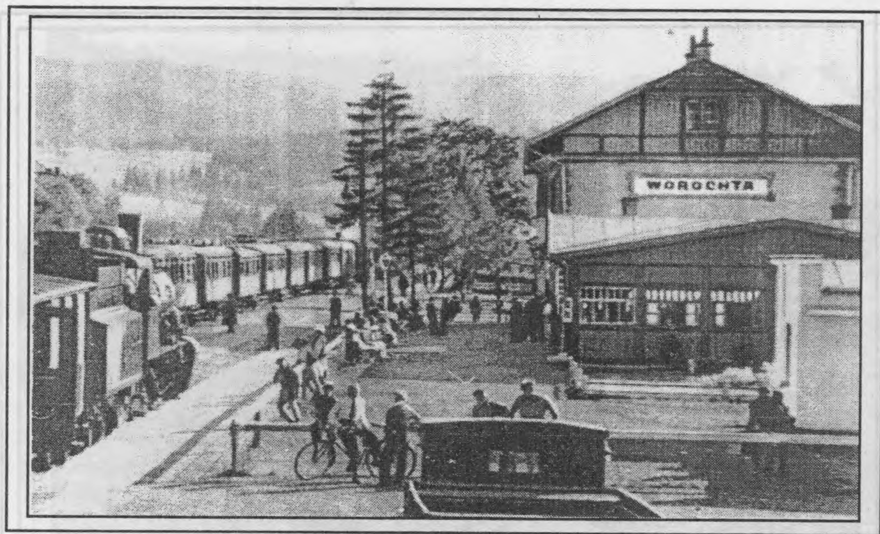

Колійна станція. 1930 р.

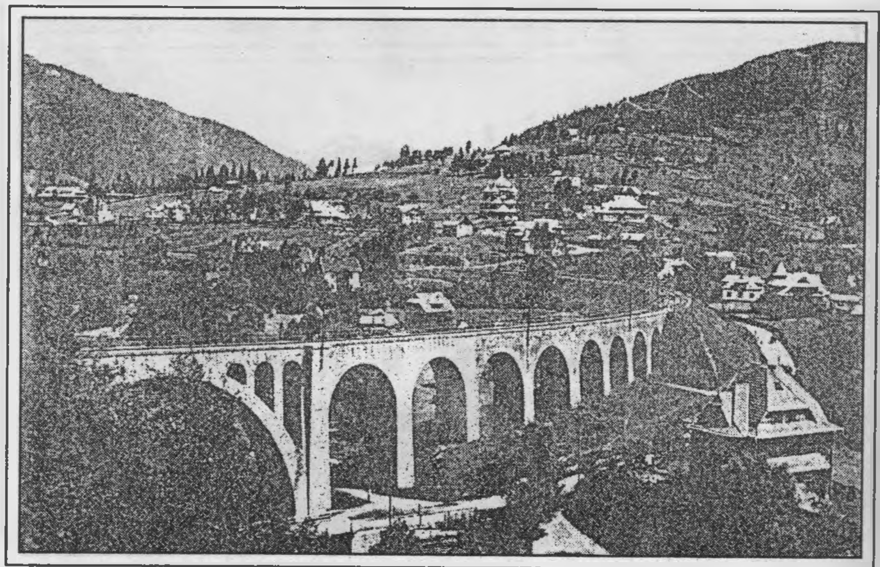

Ворохта. Частина загального виду.

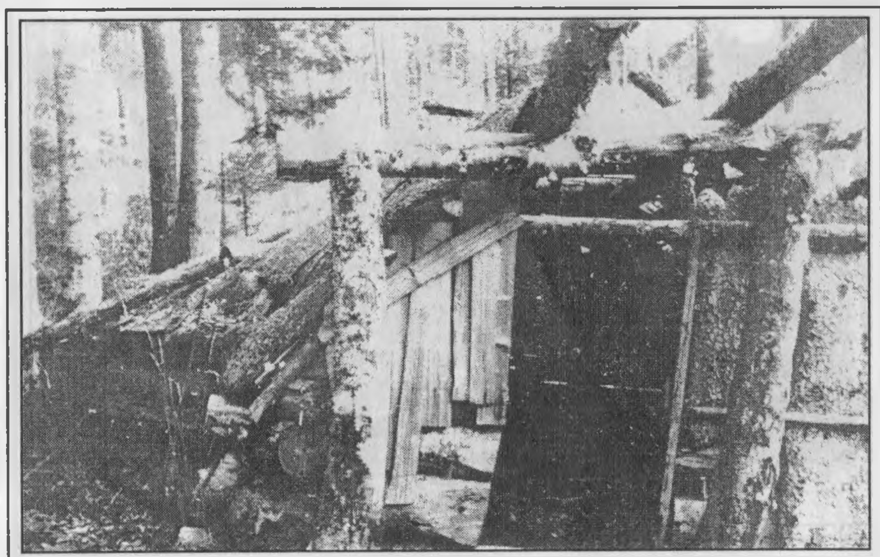

Колиба лісоруба.

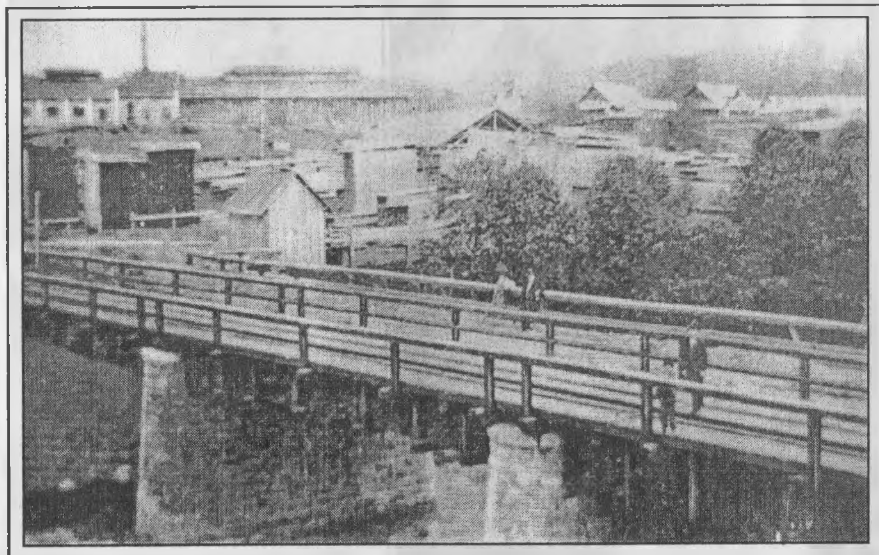

Тартак Ворохта (лісозавод). 1901 рік.

Бригада, котра штабелює і розвантажує ліс з гріфами на тартаку Ворохта.

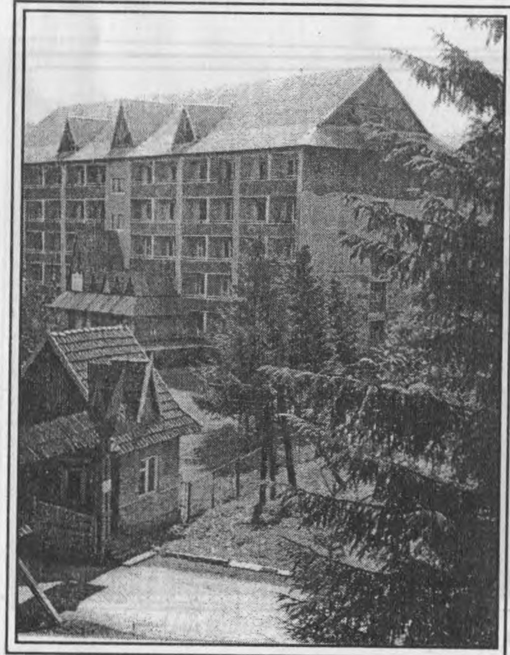

Спортбаза "Україна".

Ця спортивна база започаткована в 1937 році.

На цьому місці жив Мочерняк Іван, с. Гриця (Івано).

Тут була закопана історія Ворохти.

Вивозка лісу.

Зліва направо: Санкович Микола і Цабанюк Онуфрій.

Стоять: Мочерняк Олекса, с. Івана (Ганчин), Тисячний Федір, Стефак Дмитро, с. Олекси, Мочерняк Андрій, с.Івана (Ганчин) - брат Олекси. 1937 рік.

Похорон Цабанюк Явдохи. Священик о. Олексій і дяк Гасюк Олекса.

На задньому плані – будинок відпочинку "Нова Європа", зруйнований під час війни.

Сестри: (зліва направо) Олена, Анна, Настуня Савчуки біля своєї хати. 1937 рік.

Так вдягалися у Ворохті гуцулки.

Родини Гриджука Миколи (посередині) з мамою, татом, трьома дочками і Белейович Параска (третя справа) з чотирма дітьми.

Весілля

Весілля Санковича Юрія Васильовича.

Весілля Павука Олекси і Романюк Марії, 1931 рік.

Весілля Вербіцького Ілька.

Весілля Прокоп'юка Онуфрія, 1932 рік.

Весілля Крицкалюк Анни .

Дружки вбрані в гуцульську одежу: Модуляк Марія, Гасюк Марія, Крицкалюк Анна (молода), Крицкалюк Анна дочка Василя, Романюк Василина , Гасюк Марія з Татарова.

Сучасний Ворохтянський весільний стрій.

Продовження весілля Крицкалюк Анни, дочки Юри. Справа староста Романюк Василь, син Петра, вивів весільних з церкви.

Весілля Ілитчука Юри з Войтула.

Посередині священик о. Микола Куницький, підпертий топірцем - молодий Юра, поруч молода Марія Мочерняк (Дмитрунишина) з Янівського Груня.

Весілля Романюка Гриця, с.Івана та Романюк Марусі, д.Федора, 1934 рік.

Справа біля молодої староста Мочерняк Олекса з Верха, а зліва Будзуляк Олекса, староста молодого.

Учасники гуцульського театру. У другому ряду четвертий, оперся ліктем на паличку - Гнат Хоткевич.

Проданюк Михайло у розвідці за вовками.
Урочище "Припічки".

Зліва гора Брескул, а справа Говерла. Між цими двома горами знаходиться невеличке джерельце, витік ріки Прут (позначено колом). З Ворохти Прут витікає повноводнішим завдяки притокам Глинка, Свинний, Параджин, Шимшорів, Магурчик.

Водоспад Прута під Говерлою.

Схід туристів з Говерли. Екскурсовод Дило Юра, с. Івана. Ворохта, 1958 рік.

Урочище Вербівське Татарівського лісництва. Переважно в таких низинах зимують дикі кози та олені.

Вид Ворохти зверху.

Вдалині - будинок відпочинку польських урядовців “Скарбівка”. Зруйнований дощенту бомбою під час Другої світової війни.

Перша клинова олійниця з горизонтальним заклинюванням.

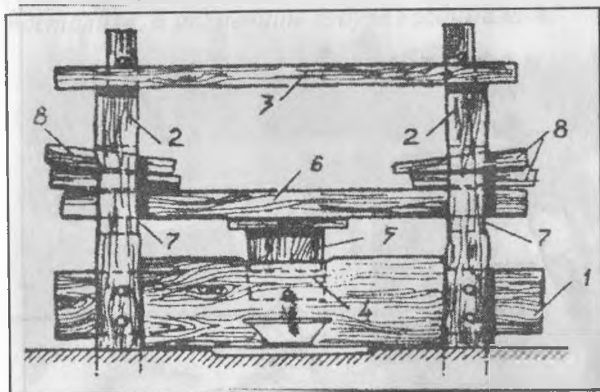

1 - колода;
2 - стояни;
3 - скріп;
4 - гніздо;
5 - товкач;
6 - підбійка;
7 - продовбини;
8 - клинки.

Ось тут ясно видно, що з (4) гнізда витікає олія. Удосконалена олійниця працювала на гвинтах.

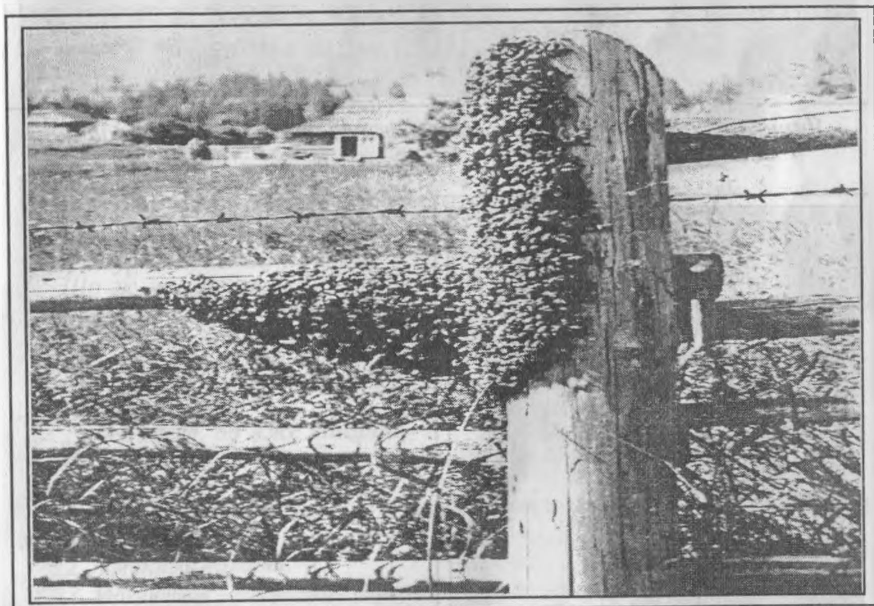

Рояться бджоли.
Головне - не упустити рій.

Якщо ти добрий газда, то твоя пасіка дасть тобі добру віддачу.

Гуцульська знахарка. Ворожбити та чародії - це обдурлюди. Таких треба уникати, бо вони спілкуються з сатаною.

Гуцульська прачка, на водоніску руку положила, цибер перед себе поставила, а маглівницю забула і задумалася.

Гуцульська прачка

Зажурилась наша прачка,
Що ж має робити ?
Сорочки треба жмикати,
Нема в чім ходити.

Маглюниця вже зносилась,
Нової не маю,
Цебер тече, бо вже старий,
Все го затикаю.

Кажу: - Йване, зроби цебер,
Нема й маглюниці
Якщо бука ти не маєш,
То зроби з ялиці.

Потягається мій Іван,
Як коминар ходить,
А цебрину й маглюницю
Ніколи не зробить.

1. Цебер - це дерев'яна посудина на чотири-п'ять відер води, в котрому жмакали одежу.

2. Жмакати - прати.

3. Маглюниця - гофрована дерев'яна дошка для прання. Робили її переважно з бука, бо бук не пускає шкалки, котрими можна б покалічити руки.

Маглюниця ще служила для прасування (тачання білизни). Білизну накручували на велику тачалку і на твердій основі розгладжували складки. Потім для цього почали застосовувати залізко, котре нагрівали гранню, а вже пізніше - електропраски.

ЗМІСТ

ст.

Частина II.

Без традиції нема нації.